

Det norske Sosialdemokratiet - levende eller ideologisk dødt?

*En studie av Arbeiderpartiets ideologiske
virke i perioden 1994-2013*

Brede Møller

Masteroppgave ved Institutt for Statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2014

”Noen har snakket sammen”

”Ørnen har landet”

”Slakt av hellige kyr”

”Den dama er itte født, hu er konstruert”

”36,9”

”Vårt svar er mer demokrati, mer åpenhet, og mer humanitet.
Men aldri naivitet”

”Jeg er ingen pusekatt”

”Det der burde du holde deg for god til, Herr Willoch

© Brede Møller

Våren 2014

Det Norske sosialdemokratiet – levende, eller ideologisk dødt?

Brede Møller

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Er Arbeiderpartiet i realiteten sosialdemokratisk? Er eventuelle ideologiske skifter i politiske partier nødvendigvis en politisk dreining i den ene eller andre retning? Denne masteroppgaven har analysert Arbeiderpartiet i perioden 1994-2013, med tanke på ideologiske skifter. Ble det gjennomført en høyredreining fra og med Gro Harlem Brundtland på 80-tallet med Stoltenberg 1-regjeringen 2000-2001 som klimaks? Ga katastrofevalget i 2001 støtet til en nyorientering mot venstre og dannelsen av det rødgrønne prosjektet? Medførte bakgrunnen og håndteringen av finanskrisen økt selvtillit i det norske sosialdemokrati? Dette er essensielle spørsmål denne oppgaven tar sikte på å besvare. Som bakgrunn er Herbert Tingstens teori om *ideologienes død* brukt som inspirasjon og endemål.

Ved hjelp av to dybdeintervjuer av nøkkelinformantene Martin Kolberg og Karin Yrvin, tekstanalyser av Arbeiderpartiets partiprogrammer, og kontrastering med hjelp av sekundærkilder finner denne oppgaven ingen substansielle empiriske beviser for at det har vært klare observerbare ideologiske skifter Arbeiderpartiets ideologi i perioden 1994-2013. Men Arbeiderpartiet er ikke ideologisk dødt av den grunn. Hvor viktig retorikk og hva man vektlegger i det daglige politiske arbeid er kommet frem med det bruddet som ble gjennomført etter valget i 2001. Vekk fra modernisering og effektivisering over til fellesskap, offentlig velferd og sterke kommuner. Men noe ideologisk brudd med sosialdemokrati var det ikke. Analysen frembringer i tillegg til dette helt ny informasjon om saker som ikke er godt nok diskutert. Det første er hvilken påvirkning Brundtland hadde på demokratiseringen av Arbeiderpartiet. Denne siden ved historien druknes av teorier om høyredreining. Det andre er den organisasjonsreformen som ble gjennom i perioden 2001-2005, som var helt essensiell for å bringe partiet på fote igjen rent organisatorisk.

Forord

Det finnes de som sier at livet er som en roman, fylt med kapitler. Vel, i dette øyeblikk har enda ett sett sin siste setning, kapitlet om Blindern. Det har vært en meget fin tid. Jeg må få benytte anledningen til å rose mine medstudenter spesielt. Her var det ingen høye skuldre, alle ville hjelpe alle med å komme seg gjennom studiet. Vi hadde samme utgangspunkt, vi var likemenn og likekvinner, det ga motivasjon og trygghet.

Der je kjæm fra finns det bære ett politisk parti, *Partiet* som man seie. Likevel var det ikke gitt at jeg skulle ende opp med norske politikk og Norges største politiske parti som emne for min masteroppgave. Veien har vært lang. Fra NTNU, hvor jeg ble fanget av internasjonale forhold, en interesse som brakte meg til London. Hadde noen spurt meg hva jeg eventuelt skulle skrive en master om ville jeg helt inntil fristen svart at ”det måtte bli noe innen internasjonal politikk”. Det ble det ikke. Det ble Arbeiderpartiet og norsk politikk. For å være helt ærlig tror jeg det lå der latent hele veien. Forskning handler om å ville forstå verden man lever i. Jeg har et ønske om å forstå min samtid, politikkens vesen og dens virke. Jeg tror jeg valgte rett denne gangen. Hvorfor tror? Den som ikke tviler har sjeldent troverdigheten i behold.

Takk til veileder, Dag Einar Thorsen, for gode og konstruktive innspill, samt den massive historiske kunnskapen om Arbeiderpartiet. Det var stimulerende samtaler vi hadde. Takk til Fender som produserer unike gitarer man kan urovekkende lett koble av med. Jeg møtte aldri noen vegg. Riktignok begynte selv å bygge i ny og ne, men heldigvis fullfører jeg ikke alt jeg setter meg fore! Takk til den norske stat, eller fellesskapet, spleiselaget, som en sosialdemokrat, med eller uten ideologiske skifter ville sagt, for å ha bidratt til at jeg kunne studere det jeg ville. Tilslutt, takk til mutteren og fatteren for å ha produsert meg inn i dette mysteriet av en verden. Den er tross alt fortsatt det, selv etter å ha fullført en master i statsvitenskap.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Problemstilling.....	1
1.2	Underliggende hypoteser.....	3
1.3	Bakgrunn og relevans.....	4
1.4	Kilder, data og metode.....	7
	7
1.5	Oppbygging.....	8
2	Teori.....	9
2.1	Tingsten og ideologi.....	10
2.2	Tingsten og <i>ideologiens død</i>	10
2.3	Tingsten og kritikken.....	14
3	Metode.....	18
3.1	Case som forskningsmetode.....	18
3.2	Case – type og design.....	18
3.3	Case – validitet og reliabilitet.....	19
3.4	Case – generalisering og studiens utgangspunkt.....	20
3.5	Semistrukturert dybdeintervju.....	22
3.6	Analyse av politisk tekst.....	24
4	Arbeiderpartiet 1945-1994.....	26
4.1	1945-1965 – Nasjonalt.....	27
4.1.1	Gjenreisning via planstyring og Prisdirektoratet.....	27
4.1.2	Velferdsstatens progressive vei.....	29
4.2	1945-1965 – Internasjonalt.....	33
4.3	1965-1981 – Nasjonalt.....	35
4.3.1	Bedriftsdemokrati, 1.juledag 1969, offensiv mot bankene.....	36
4.3.2	Kvinnene kommer på banen, vekst vs. vern.....	39
4.4	1965-1981 – Internasjonalt.....	41
4.4.1	EF.....	42
4.5	1981-1994 – Nasjonalt.....	43
4.5.1	En fornyelse, en høyredreining eller progressiv pragmatikk.....	44
4.6	1981-1994 – Internasjonalt.....	46

4.6.1	Atomvåpen og lojalitetsoppmykning	47
4.6.2	Ny runde, ny kamp om EU.....	48
5	Sosialdemokratisk ideologi	49
5.1	Bakgrunnen og prinsippene	49
5.2	Sosialdemokrati og økonomi	51
5.3	Den tredje vei.....	52
5.4	Sosialdemokratiets fall?.....	55
6	Analyse.....	59
6.1	Ideologiske skifter i Arbeiderpartiets prinsipp- og arbeidsprogram 1997-2013?.....	59
6.1.1	”Samråderett” (Det norske Arbeiderparti 1996)	60
6.1.2	“Arbeiderpartiets program 2001-2005” (DNA 2001)	65
6.1.3	“Ny solidaritet” (DNA 2005)	66
6.1.4	“Skape og dele” (DNA 2009).....	68
6.1.5	”Politisk plattform for en flertallsregjering” - Soria Moria 1 (2005).....	70
6.2	Intervju med Martin Kolberg og Karin Yrvin	72
6.2.1	Hypotese 1	72
6.2.2	Hypotese 2.....	73
6.2.3	Hypotese 3.....	76
7	Diskusjon.....	80
7.1	Modernisering, høyredreining, eller kontinuitet?	80
7.2	Fra 24,4 % og rett til venstre?.....	84
7.3	Fra Lehman Brothers til Keynes?.....	85
7.4	Arbeiderpartiet 1994-2013: ideologisk dødt?.....	88
8	Konklusjon	98
	Litteraturliste	102
	Vedlegg	112

No table of figures entries found.

1 Innledning

Samfunn er dynamiske. De forandrer seg over tid. Så også med politiske partier. I en evig runddans på jakt etter stemmer, utøvende makt og politikk gjennomgår politiske partier til dels små forandringer, av og til i større skala, og i noen særtilfeller dras selve fundamentet, ideologien partiet er tuftet på, i en eller annen ny retning (Strøm 1990).

1.1 Problemstilling

Velferdsstaten, Arbeiderpartiet, for ikke å snakke om sosialdemokratiet, er begreper som er vanskelig å unngå for de fleste nordmenn. Det er gått knapt én generasjon siden Einar Førde, proklamerte at ”vi er alle sosialdemokratar”, basert på tanken om allmenngjøringen av sosialdemokratiske verdier (Brandal et. al 2011:128)

Arbeiderpartiet er det politiske partiet som fremfor noe har vært med og forme det norske samfunnet vi kjenner i dag. Siden 1945 har partiet sittet med makten i 48 av de 68 årene, i perioden 1945-61 med rent flertall. Hvor ideologisk har Arbeiderpartiet vært? Hvor ideologisk er det i dag? Brukes ideologien i dag som et drivende verktøy for politiske vedtak, eller hadde Herbert Tingsten rett at ideologiene var mer eller mindre døde?

Herbert Tingsten forbindes fremfor alt med begrepet avideologisering. For Tingsten innebar begrepet ”ideologiernes død” at man gikk fra politikk til forvaltning, de ideologiske forskjellene mellom partiene ble visket ut, spørsmålet mellom høyre og venstre ble et spørsmål om hvor mye stat eller marked, ikke enten eller (Tingsten 1966). Som han skriver om demokratiet (Tingsten 1966:206):

Den framgångsrika demokratien leder ofrånkomligt till att de stora motsetningarna nära nog forsvinner, att synteser eller kompromisser utformas inte bara i de enskilde fallen utan i fråga om partiernas mera allmänna föreställningar – om man så vill ideologier – att balans och harmoni i betydande grad uppnås.

Dette kan tolkes i den retning at demokratiet som politisk system genererer politisk og ideologisk konformitet. Daniel Bell (1960:402-403) trekker i samme retning:

In the Western World, therefore, there is today a rough consensus among intellectuals on political issues: the acceptance of a Welfare State: the desirability of decentralized power; a system of mixed economy and of political pluralism. In that sense, too, the ideological age has ended.

Den alminnelige oppfatning er at Arbeiderpartiet siden stiftelsen i 1887 har gjennomgått flere store ideologiske omveltninger, både før partiet kom til makten for første gang i 1928, men også etter den store glansperioden 1945-65, også kalt ”den sosialdemokratiske orden” (Furre 1996) (eller den mer litt mer konkrete betegnelse av Jens Arup Seip, ”ettpartistaten”, Seip 1963). Francis Sejersted betegner 1970-tallet som en forandringens periode, hvor Arbeiderpartiet svarte med å statuere seg som et parti tuftet på demokratisk sosialisme, med flere tiltak basert på statlig sosialisering, blant dem nasjonalisering av flere banker (Sejersted 2011:333-361). I 1981 vant de borgerlige partiene valget, med Høyre i spissen og Kåre Willoch dannet regjering. Dette var ikke et særnorsk fenomen, da Margaret Thatcher ble valgt i Storbritannia og dannet regjering i 1979, mens Ronald Reagan ble valgt til president i USA i 1981. Begge var viktige eksempler på den såkalte høyrebølgen.

Dette førte til en ny ideologisk debatt innenfor Arbeiderpartiet. Landsmøtet i 1981 la grunnlaget, hvor Einar Førde ledet an i det som senere er blitt karakterisert som moderniseringen av partiet. Enkeltindividets frihet og ikke minst valgfrihet stod på agendaen, hvilket medførte at sosialdemokratiet var nødt til å reformere seg for å tekke velgere. Allerede i 1986 var Arbeiderpartiet tilbake i regjeringskontorene, dog grunnet uenighet på borgerlig side¹, mer enn en klar valgseier². Sejersted gjør et poeng ut av at det var moderniseringen satt i gang tidlig på 80-tallet som gjorde dette mulig, og ditto

¹ Etter valget i 1985 havnet Fremskrittspartiet på vippen, med sine to mandater. Etter å ha spilt ganske høyt måtte Willoch gå av i 1986 etter å ha blitt felt av et flertall i stortinget på en økning i bensinavgiften.

² Arbeiderpartiet maktet ikke å vinne valget i 1985, hvor det ble ført en nokså venstrepopulistisk valgkamp.

gjorde at det britiske Labour måtte vente helt til 1997 før de igjen fikk regjeringsmakt, etter en restaurering av partiets ideologi (Sejersted 2011:333-361). Dette er de forslåtte ideologiske skifter som i all hovedsak Rune Slagstad, Berge Furre og Francis Sejersted forfekter. Brandal, Thorsen og Bratberg (2011) poengterer et litt annet syn hvor de vektlegger kontinuiteten i den sosialdemokratiske idé, mer enn store ideologiske omveltninger. Denne analysen har begge syn in mente i det den utfolder seg.

Arbeiderpartiet satt med makten fra 1986 til 1989 og igjen fra 1990 til 1997, en kort periode fra 2000-2001, hvor et katastrofevalg banet veien for en regjering bestående av KrF, Høyre og Venstre som ble sittende til 2005. Under valget i 2005 gikk Arbeiderpartiet til valg sammen med Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet som et flertallsalternativ, noe fundamentalt nytt i partiets historie og første gang i koalisjon siden samlingsregjeringen rett etter krigen (Lahlum 2008, Rommetvedt 2011:3). De rødgrønne vant valget i 2005 og igjen i 2009 før de tapte valget i 2013. Dette var første gang SV var i regjering siden opprettelsen av partiet, mens det for Senterpartiet må ses på som et skifte i politikken, etter å ha sitte i Bondevik 1-regjeringen i perioden 1997-2000. Med dette som bakgrunn vil denne avhandlingen ta for seg Arbeiderpartiet i perioden 1994-2013, med Tingstens teori som bakteppe og utgangspunkt, hvilket ender i følgende problemstilling:

Har det vært ett eller flere ideologiske skifter i Arbeiderpartiet i perioden 1994-2013, eller kjennetegnes perioden mer av Tingsten sin teori om ideologienes død? Dersom begge disse antakelsene er feil, betyr dette at ideologien ligger fast, fullt ut levende?

1.2 Underliggende hypoteser

I all hovedsak er det tre underliggende hypoteser, spørsmål eller antakelser om Arbeiderpartiet som vil være motoren i analysen.

1. Moderniseringen fra og med tidlig på 80-tallet til og med Jens Stoltenbergs første regjering var i realiteten en høyredreining i Arbeiderpartiet hvor flere kjernepunkter i sosialdemokratisk ideologi ble forlatt.

2. Valget i 2001, hvor Arbeiderpartiet led et sviende nederlag, ble et utgangspunkt for en venstredreining i partiet hvilket videre la grunnlaget for det rødgrønne samarbeidet ved valget i 2005.
3. Finanskrisen i 2008 og seieren under valget i 2009 ble fundamentet hvor Arbeiderpartiet igjen fikk økt tro på kjernen i den sosialdemokratiske ideologi.

Som nevnt ved innledningen om problemstillingen, trer en nullhypotese frem:

H₀: Ingen ideologiske skifter har skjedd i Arbeiderpartiet perioden 1994-2013.

Oppgaven vil selvfølgelig måtte trekke på sosialdemokratiets historie som veiledning og inspirasjon, og vil følgelig fungere som bakgrunnsstoff. Å se på perioden 1994-2013 som et isolert tilfelle vil, sånn jeg oppfatter det, gi ufullstendige svar.

1.3 Bakgrunn og relevans

Bakteppet for avhandlingen er som nevnt Herbert Tingstens teori om ideologienes død. For at analysen i det hele tatt skal svare på problemstillingen vil en klar og eksplisitt for ikke snakke om en operasjonaliserbar definisjon av sosialdemokratiet. Dette er et av de punkter hvor oppgaven tar en mer statsvitenskapelig retning kontra en mer løsmunnet historisk avhandling. Målet med analysen er ikke bare å frembringe empiri på hva Arbeiderpartiet har gjort i perioden 1994-2013, men å diskutere om hvorvidt den bærende ideologi for partiet er forlatt, forlenget eller forandret. Dette vil være viktig, ikke bare som ren info om et politisk parti, men for hvordan norsk politikk i samme periode har operert og om hvorvidt de eventuelle resultater er et rådende trekk, ikke bare hos Arbeiderpartiet, men i norsk politikk generelt.

Teoriene omkring politiske partiers fremferd og utvikling er utallige, noen mer treffende enn andre. Anthony Downs' teori om rasjonelle velgere er en av de mest vesentlige. Den sier at velgere vil stemme på det partiet som i størst grad vil bygge opp under den rasjonelle velgers preferanser. Dette indikerer at partiene vil forsøke å maksimere deres makt ved å innrette politikk mot medianvelgeren (Newton og Van Deth 2005). Arbeiderpartiets sjel har alltid ligget hos arbeiderklassen. Partiet snakket

helt fra stiftelsen arbeiderklassens språk. På 30-tallet var strategien å vinne det arbeidende folk, og dermed folkeflertallet. Samtidig ligger kimen til flere av Arbeiderpartiets skifter her, nettopp fordi sammensetningen i det norske folket forandret seg dramatisk utover i etterkrigstiden. Den klassiske arbeider minket drastisk i antall, middelklassen økte i omfang. Arbeiderpartiet gikk fra å være et parti for arbeiderne spesielt til å bli et masseparti. Det spennende spørsmålet er her om hvorvidt jakten etter medianvelgeren, som ikke er en statisk størrelse, utfordrer partiets ideologi?

En annen teori er Robert Michels og Vilfredo Paretos tanker om eliteteori. I korte trekk går den ut på at det er eliter som styrer organisasjoner, og at disse byttes ut med ujevne mellomrom (Newton og Van Deth 2005:154). Dette impliserer at det har stor påvirkning hvilke personer som styrer organisasjoner, i dette tilfellet Arbeiderpartiet. Å skulle operasjonalisere hvilken påvirkning dette har på partiets ideologi og politikk er en vanskelig øvelse. Det er landsmøtet som vedtar den politikken som skal føres, men å si at toppledelsen er totalt prisgitt landsmøtet hvert andre år blir i beste fall naivt. Et annet aspekt som kan gi videre drivstoff til at det blir mer viktig hvem som sitter i partiledelsen er det faktum at medlemstallene er i fritt fall, spesielt etter 1985 (Bergman og Strøm 2013:205-209). En del av dette fallet skyldes forøvrig sentrale medlemslister. Dette er ikke et særtilfelle for Arbeiderpartiet, men kan indikere at partiet ikke lenger har en medlemsbase å forholde seg til, hvilket kan lede til større grad av pragmatisme med tanke på hvilken utøvende politikk som skal føres.

Politiske saker som diskuteres kan deles opp i det som kalles valenssaker og posisjonssaker. Valenssaker kjennetegnes ved at det råder bred politisk enighet om målsettingen. Striden står om middelet og evnen til å nå dette målet. Eksempler på valenssaker er eldreomsorg og alles rett til sykebehandling. Her ligger det latent at det ikke er retningen, men engasjementet og hvem som har mest tillit som gjelder (Narud og Valen 2001:401-402).

Posisjonssaker, derimot, er saker som angår en klar retning ”for” eller ”i mot”. Med andre ord saker hvor partiene er uenige om selve målet. Eksempler på slike er

medlemskap i EU eller fri abort (Narud og Valen 2001:401-402). På dette punktet vil det kunne lyse gjennom hvilken stilling Arbeiderpartiet har tatt i begge type saker. Særlig spennende vil det være å se om det har vært noen forandring under perioden som undersøkes, med tanke på hvilken stilling partiet tar. Valenssaker vil kunne gi et innblikk i hvor partiet har plassert seg på en høyre-venstre-akse og således fortelle om den sosialdemokratiske ideologien utfordres eller i motsatt fall gis uttrykk i posisjonen. Valenssaker kan ofte fungere som en pekepinn på politiske, og således ideologiske, fronter, om disse er visket ut, eller gjør seg gjeldende. Disse teoriene om politiske partier vil fungere som inspirasjon for selve analysen og diskusjonskapitlet.

Relevans

Arbeiderpartiet har siden gjenforeningen av DNA og Norges Sosialdemokratiske parti og etter valget i 1927 frem til og med valget i 2013 vært Norges største politiske parti hva angår valgoppslutning. Arbeiderbevegelsen og dens parti har påvirket Norges historie i stor grad fra slutten av 1800-tallet og frem til i dag (Olstad 2010). Ved valget i 2013 fikk Arbeiderpartiet 30,8 % og ble med det valgets klart største parti. Det hersker liten tvil om at partiet også i fremtiden vil spille en stor rolle i norsk politikk og dermed påvirke det norske samfunnet.

Bakgrunnen for temaet, avhandlingens studieobjekt og periode er simpelthen valgt av ren nysgjerrighet. Da valget av retning for avhandlingen ble gjort, som riktignok var en tankeprosess over en lengre periode, slo det meg at lite er skrevet om Arbeiderpartiets historie de siste 15 år. I Francis Sejersteds verk om sosialdemokratiet i Norge og Sverige fra 2011 stopper hele prosessen med ideologisk reformisme opp med Einar Førde og Gro Harlem Brundtland. Har den tredje vei fortsatt som retning etter moderniseringen på 80-tallet og 90-tallet? Er sosialdemokratiet som ideologisk retningslinje forvitret på veien? Dette er bakgrunnen. Man kan spørre seg om perioden er for nærme i tid, at en analyse vil i for stor grad basere seg på relevante intervjuer og strategidokumenter. Da Kinas forhenværende statsminister 1949-1976, Zhou Enlai, ble spurt hvilken påvirkning den franske revolusjon 1789 hadde hatt, svarte han lakonisk: ”det er for tidlig å si”. Denne avhandlingen tar allikevel sjansen.

Tingstens teori må til en viss grad leses i kontekst. Sammenlignet med det som hadde foregått i årene forut for etterkrigstiden kunne nok det politiske landskap tolkes som en idyll. Det betyr ikke at partiene utøver politikk med ubetydelige forskjeller. Ideologi er fortsatt med på å klargjøre de politiske skillene for velgere. Men, jeg anser det som meget relevant om det viser seg at ideologi om ikke forsvinner, men brukes i mindre grad som inspirasjon hos det enkelte parti, i dette tilfellet Arbeiderpartiet. Hvis således er tilfellet, og skillene også i utøvende politikk forsvinner bør man jo diskutere politikkenes relevans. Glir man ikke da over i mer teknokratiske vendinger? Og hva har dette å si i fremtiden for maktutøvelsen som tross alt politikere i dag utfører? Sejersted (2011:502) poengterer at historien om sosialdemokratiet er en fortelling om at politikk nytter! Dette er relevant. Ideologier forandres med samfunnet, samfunn forandres med ideologier, partier og menneskene i dem lever og ånder innenfor dette organiske området, og kanskje er det slik som Urban Lindberg sier: "Every shift of identity implies a rebirth. It is a question of recapturing the future" (Som sitert i Sejersted 2011:502).

1.4 Kilder, data og metode

Denne masteroppgaven benytter seg av case som overordnet forskningsmetode. Analysen gjennomføres ved hjelp av to semistrukturerte intervjuer av henholdsvis Martin Kolberg og Karin Yrvin, samt tekstanalyser av Arbeiderpartiets partiprogrammer fra og med 1996 til og med 2013. Analysene av partiprogrammene utføres kvalitativt med vekt på å observere ideologisk, retorisk og politisk forandring mellom partiprogrammene. Disse kildene tar for som primærkilder og vil være motoren i analysen. Senere kontrasteres disse primærkildene med sekundærkilder, hovedsaklig skrevne bøker og artikler både av akademikere, men også i stor grad av folk som må sies å ha vært involvert i studieobjektet, både i fortiden og i nåtid.

Dette siste punktet kan være en utfordring. Dersom for mange av kildene har en karakter av å være for involvert i det som testes, kan dette medføre skjevheter i informasjonen, De som spilte en politisk rolle i den perioden som analyseres har

nesten utelukkende en slagside og forteller sin versjon av hva som har skjedd, det er ikke gitt at denne alltid er helt rett og dermed brukbar. Dette er noe analysen til enhver tid må passe på og bedømme. Her er Kjelstadlies (1999:278-9) tre tommelfingerregler for kilder fin å ha: (1) vurder kildens indre konsistens, (2) sett kilden opp mot andre kilder, (3) er kilden i samsvar med den større sammenhengen og annen kunnskap?

1.5 Oppbygging

Etter en innledning hvor hovedessensen vil bestå av introduksjon til temaet, hva bakgrunnen er for valget av temaet, analyseobjekt, tidsperiode, vil teorien og metoden utledes. I kapittel 2 vil Tingstens teori om *ideologienes død* skride frem og gjøres relevant. I metoddelen, kapittel 3, tar oppgaven for seg case som aktuell metode, med vekt på teksten som en samtidshistorisk studie. Kapittel 4 inneholder en relativt omfattende del om Arbeiderpartiets historie i perioden 1945-94. Bakgrunnen for dette er at en isolert analyse av et gitt politisk parti i en gitt tidsperiode uten historien til partiet vil være ufullstendig og lite gangbart. Kapittel 5 vies sosialdemokratiet som ideologi og basis for analysen. Denne har som mål å være så konkret og operasjonell som mulig. I kapittel 6 vil selve analysen ta form. Her gis de relevante funn som basis for en gjennomgående diskusjon i kapittel 7. Avslutningsvis vil det gis rom for en diskusjon om fremtiden til sosialdemokratiet i Norge, betraktninger om norsk politikk de siste 20 årene, samt en konkluderende del i kapittel 8.

2 Teori

Tingsten sin teori om *ideologiernes død* vil i denne teksten fungere som bakteppe, drivkraft og utgangspunkt for selve analysen. En teori oversettes som et sett av konsepter brukt til og enten definere eller forklare fenomener (King, Keohane og Verba 1994:19, Neuman 2007:24-26, Silverman 2005:96). For å virkeliggjøre hva en teori i realiteten innebærer fungere følgende beskrivelse som svært oppklarende (O'Brien 1993:10-11 som sitert i Silverman 2005:96):

A Kaleidoscope ... (is) the child's toy consisting of a tube, a number of lenses and fragments of translucent, coloured glass or plastic. When you turn the tube and look down the lens of the Kaleidoscope the shapes and colours, visible at the bottom, change. As the tube is turned, different lenses come into play and the combinations of colour and shape shift from one pattern to another. In a similar way, we can see social theory as a sort of Kaleidoscope – by shifting theoretical perspective the world under investigation also changes shape.

King, Keohane and Verba (1994:19-20) nevner tre viktige momenter i utviklingen samt utvelgelsen av teori. For det første bør det velges teorier som kan være feilbare. Dette punktet bryter definitivt ikke med teorien om *ideologiernes død*, som står meget lagelig til for kritikk. KKV sitt andre moment er å velge en teori som er kapabel til å generere så mange observerbare implikasjoner som mulig. Dette henger sammen med at teorien skal være mulig å falsifisere³. Gitt teorien om *ideologiernes død* sin bredde og konseptets utstrekning, vil det meget mulig være vanskeligere å moderere seg med de eventuelle funn, enn å ikke frembringe nok implikasjoner. Det tredje, og siste, momentet går ut på å være så konkret som overhodet mulig. For at forskningsspørsmålet, samt de underliggende spørsmål, skal kunne utfordres må dermed teorien om *ideologiernes død* frembringes eksplisitt og på en testbar måte, slik at den fungerer som rettleder mer enn et perifert forstyrrelsesmoment.

³ Falsifikasjon vil si et motbevis, hvor det å forkaste falske hypoteser/utsagn om virkeligheten (empirien) er vitenskapens fremste mål (Larsen 2007:61).

Videre i teoridelen vil nettopp dette bli gjort, først ved å utlede Tingstens definisjon av ideologi som konsept, for deretter å definere *ideologienes død* med relevant kritikk av denne.

2.1 Tingsten og ideologi

Tingstens definisjon av ideologi er selvfølgelig helt essensiell dersom man fullt og helt skal henge med på hans teori om *ideologienes død*. Bernt Skovdahls avhandling *Tingsten, Totalitarismen och Ideologierna* (1992) tar for seg Tingstens ideologibegrep inngående og svært utfyllende.

For Tingsten fortøner det seg to klare krav innenfor definisjonen av ideologi, ”systemkravet” og ideologien som et praktisk utøvende anliggende. Systemkravet er lettere å beskrive i en retning av hva ideologi ikke er, i følge Tingsten. Ideologi er ikke bare et spørsmål om oppfatninger i spesielle politiske spørsmål som utgår fra nærliggende vurderinger. Ei heller er ideologi en mer vag og allmenn disposisjon for avgjørelser i en eller annen retning. For Tingsten sammenfaller begrepet ideologi med en samling av politiske forestillinger, som igjen danner en mer systematisk helhet. Dette helhetlige bildet skal i tur angi generelle og bestemte direktiv for handling (Skovdahl 1992:43). Denne siste delen om ideologi som drivkraft for handling er det praktiske anliggende Tingsten fokuserer på. Det betyr ikke, riktignok, at Tingsten krever at ideologien må ha ført til politisk anvendelse, i en ren preskriptiv forstand, men at den har som mål å gjøre det.

For Tingsten, fremstår ideologier som storstilte teoretiske systemer, tiltenkt som direktiver for politisk utøvelse. Denne relativt overbærende og enkle fremstilling av ideologi som begrep er blitt kritisert av flere (Hasselberg 2012; Skovdahl 1992:87-170), ikke bare i Tingstens samtid, men viktigere, i tiden etter hans utgivelse av boken som oppsummerer teorien om *ideologienes død*, *Från ideer til idyll* fra 1966. Kritikken mot teorien diskuteres mer inngående senere i teoridelen.

2.2 Tingsten og *ideologienes død*

Å diskutere en teori som Tingstens teori om *ideologienes død* uten noen form for historisk og kontekstbasert syn vil måtte medføre misoppfatninger og lede dit hen at teorien i seg selv ikke blir av substansiell karakter, ikke bare for denne teksten, men som teori overhodet. Tingstens perspektiv lå godt forankret i sitt eget hjemland, Sverige, men hans teori omfattet som han selv bemerket også Norge, Danmark, England, Nederland, Belgia og Sveits. Utenfor Europa hadde man land som Canada, Australia og New Zealand som dro i retning av *ideologienes død*⁴ (Skovdahl 1992:395). I en kompleks verden vil ikke alle teorier, i det minste sosiale teorier, naturvitenskapelige er en annen sak, fungere like godt som forklaring, men for denne oppgaven, hvor et politisk parti fra Norge er under lupen, fungerer Tingstens teori som utgangspunkt gitt dens kontekst.

I sin vei mot den helhetlige teorien diskuterer Tingsten fire sentrale konflikter som en etter en var blitt løst: spørsmålet om demokratiet, forsvar, kirke og avholdssak og tilslutt sosiale reformer og statlig intervensjon (Tingsten 1966; Hasselberg 2012).

Det absolutt viktigste aspektet ved Tingstens teori om *ideologienes død*, er demokratiet som middel mot radikale endringer⁵. Det er det lykkelige demokratiet, og ikke minst avideologisert demokratiet, han refererer til med ordet *idyll* i boktittelen fra 1966, *Från ideer til idyll*. For at demokratiet i det hele tatt skulle være stabilt, måtte det være mer eller mindre avideologisert. Ser man nærmere på Tingstens definisjon av ideologi, trekker det i retning av et svart-hvitt bilde av ideologi og demokratiet, hvor ideologien er et overordnet system, et verdensbilde om man vil, som truer demokratiet (Skovdahl 1992:59). Det store spørsmålet for Tingsten er om demokratiet kan spille en rolle som

⁴ I amerikansk kontekst figurerte Seymour Lipset og Daniel Bell som de viktigste talsmennene for *ideologienes død*, dog med litt andre innfallsvinkler (Hasselberg 2012:104; Skovdahl 1992:395-399). Raymond Aron bidro også med sin bok *L'Opium des Intellectuels (The Opium of the Intellectuals)* fra 1955 til å sette dagsorden for teorien.

⁵ Riktignok har historien vist at demokratiet ikke alltid modererer politiske krefter. Det var for eksempel gjennom demokratiet Adolf Hitler fikk makt i januar 1933.

en form for overideologi, noe han trekker i retning av å mene. Som Hasselberg påpeker (2012:104):

He (Tingsten) seems to claim that democracy in itself leads to the decline of ideologically motivated conflict: “The democratic postulates of cooperation, tolerance, agreement and compromise has, quite imperceptibly, become a leading motive for everybody”.

Videre tar Tingsten for seg demokratiutviklingen, fremfor alt i Sverige, men likhetene med Norge er så store at de bør nevnes. Før demokratiet og parlamentarismen ble statuert var konservative krefter mot allmenn stemmerett, både for alle menn og ikke minst for kvinner, i tillegg motstandere av maktforskyvningen fra monarken til parlamentet. Både sosialdemokratene og de liberale så demokratiseringen av de store lag av befolkningen som rettferdig og nødvendig. Dette ble også resultatet, og tidlig på 20-tallet ble demokrati og demokratisk sett på som honnørord (Tingsten 1966:14-15).

Spørsmålet om nasjonen og forsvaret så også sine fronter og stridsøkser som ble begravd. Utgangspunktet var at konservative så og brukte nasjonen som begrep, samt et sterkt forsvar, mens sosialdemokratene var i større grad anti-militaristiske og anti-nasjonale. I langt større grad enn på spørsmålet om demokratiet gikk sosialdemokratiet i samme retning som de konservative. De omfavnet nasjonen som begrep, omdøpte skiftet til tanken om *Folkhemmet* (Andersson 2009: 231). Noe av det samme skjedde i det norske sosialdemokratiet, dog tok det litt lenger tid, noe kapitlet om Arbeiderpartiet vil vise. Hva angår synet på forsvar gled også på dette spørsmålet sosialdemokratene i retning av de konservatives syn. Etter andre verdenskrig var det positive syn på forsvaret sterkt forankret i ledende politiske leire (Tingsten 1966:15-16).

Spørsmålet om kirken og religion viser samme tendens, i følge Tingsten. For de konservative fremstod statskirken som en grunnpilar for samfunnssolidariteten og god moral. Sosialdemokratiet så på sin side kirken som det bestående, mens de liberale anså statskirken som en inngripen i individets frihet. Kirken mistet det meste av sin definisjonsmakt, særlig i spørsmål om utdanning, dets monopolstilling ble revet vekk

og spilte utover på 1900-tallet en mer perifer rolle i det sosiale liv. På dette punktet bidro altså marginaliseringen av kirken som en definerende makt i samfunnet til avideologiseringen, i følge Tingsten (1966:17-18). Avholdssaken, som selvfølgelig henger sammen med kirkens stilling, gir også et bilde av at frontene ble til kompromiss. I mellomkrigstiden var det til dels sterke fronter som stod mot hverandre, også i Norge. I 1933 ble Kristelig Folkeparti stiftet med avholdssaken som en substansiell del av sitt program (Rokkan 1987:170-184). Men som Tingsten påpeker, gjennom et innviklet og sakte utformet system av kompromisser har spørsmålet blitt pasifisert. I dag er knapt noen som går inn for totalforbud (Tingsten 1966:18).

Det siste punktet Tingsten tar for seg for å beskrive avideologiseringen er spørsmålet om sosialpolitikk og statlig intervensjon i økonomien. Hadde staten rett til å bestemme arbeidsvilkårene for folk? Burde staten organisere pensjonene til eldre? Var en progressiv beskatning rettferdig? Var bekjempelse av arbeidsløshet noe staten kunne ta seg av? Alle disse spørsmålene fikk sosialdemokratiet en soleklar definisjonsmakt på, mens en eksplisitt og radikal motstand mot de sosialdemokratiske ideene på disse punktene har ikke vært rådene på noen som helst måte. Samtidig er det verdt å merke seg at sosialdemokratiet forlot den marxistiske linjen om kollektiv overtakelse av produksjonsmidlene. For Tingsten er begge disse et tegn på avideologiseringen hva angår økonomisk tenkning og spørsmålene rundt sosiale reformer (Tingsten 1966:16-17).

I tillegg til de fire potensielle konfliktene nevnt over, begrunner Tingsten *ideologienes død* med det han kaller skiftet fra politikk til forvaltning, eller sagt på en annen måte, fra prinsipper til teknikk (Tingsten 1966:22). Dette hang sammen med at alle politiske partier var mer eller mindre enige om målene, men at forskjellene dermed lå i hvordan man skulle nå disse målene. Dette baner da følgelig veien for en teknologisering av politikken. Behandlingen av teknologien påkrevde kompetansen fra spesielle eksperter. Rune Slagstad kaller dette fenomenet for ”reformteknokrati” (1998:277-336). For å synliggjøre avideologiseringen viser Tingsten også hvordan politiske partier reformerte seg selv. Partienes mål var å vinne makten eller en del av makten ved å foreslå å gjennomføre handlingsplaner som for det maksimale antallet velgere

fortonet seg som ønskelig. Dette var et brudd med den klassiske måten å gjøre det på hvor man hadde et stort fremtidsprogram med innslag av metafysikk og utopiske tanker.

Tingstens teori om *ideologienes død* oppsummeres av Ylva Hasselberg på følgende måte:

Its main thesis was that ideology was now a thing of the past, and politics in the Western democracies had turned from conflicts over what was to be accomplished – and why – to the issue of how to reach the commonly agreed goals (Hasselberg 2012:103-104)

Likevel summerer han det sannsynlig best opp selv:

Man har, som nyss nämndes, karakteriserat vad som hänt som en avideologisering, en ideologiernas död, en fusion av de allmänna ideerna. Dessa uttrycksätt er befogade. De gamla laddade orden, konservatism, liberalism, socialism, används fortfarande, särskilt i mera högtidliga sammanhang, och de har sannolikt kvar något av sin glans och mystikk åtminstone för äldre generationer, men som system av föreställningar om vad som kommer att ske och vad som bör göras är de inte längre gångbara (Tingsten 1966:18)

2.3 Tingsten og kritikken

Da teorien om *ideologienes død* ble utviklet av Tingsten, men også av Seymour Lipset, Raymond Aron og Daniel Bell, ble den som de fleste teorier innen samfunnsvitenskapen gjenstand for beundring, men også legitim kritikk. Flere av innvendingene som kom mot teorien omhandler implisitt Tingstens definisjon av ideologi. Det meste av kritikken er basert i svensk politikk, men er lett overførbar til norsk politikk, og gjør jobben med tanke på å ha i mente problematikken med teorien om *ideologienes død*.

Ylva Hasselberg tar for seg fem kritiske punkter (2012). For det første ble Tingsten kritisert for ikke å ha klart og tydelig forklart hva han mente med begrepet ideologi.

Som utledet over mente Tingsten med ideologi: politiske ideer som former en systematisk helhet som igjen indikerer generelle og klare retningslinjer for handling (Hasselberg 2012:108). Problemet med denne definisjonen er at han ekskluderer politiske standpunkt som ikke nødvendigvis er eksplisitt eksponert eller refererer til et system av holdninger. Samuelsson (som sitert i Hasselberg 2012:108) gjør et poeng ut av at ideologi ikke på død og liv må være ”doctrines of method”, men ideer om hvordan samfunnet bør organiseres, via mål basert på et sett av verdier.

For det andre, som også tar for seg Tingstens definisjon av ideologi og dens historiske belegg, kritiseres teorien i form av at det aldri hadde eksistert ideologi i den rene form som Tingsten antok. Da Tingsten påpeker at de rene ideologiske doktrinene var rensket ut av partiprogrammer og at ideologiske agitatorer var nærmest fordultet fra politisk debatt var dette en misforståelse. Politiske ideologier hadde alltid vært blandet med hverandre, i tillegg hadde de samme opphavene, opplysningstiden (Hasselberg 2012:108). Å sammenligne de store ideologer fra slutten av 1800-tallet og starten av 1900-tallet, med etterkrigstidens politikere kan fremstå som urettferdig og direkte feil. Det som fremstår som avideologisering i dag kan fremstå som ideologisk politikk i morgen (Skovdahl 1992:53).

Det tredje ankepunktet med *ideologiernes død* er diskusjonen rundt demokratiet som metaideologi. Ja, demokratiet var godtatt som allmenn spilleregulering over det store anslag av politiske organisasjoner, men diskusjonen rundt demokratiets faktiske innhold fortsetter (Hasselberg 2012:108). Et godt eksempel på dette vil være diskusjonen rundt økonomisk demokrati, hvor sosialdemokratiet står relativt steilt imot liberale og konservative krefter. Sosialdemokratiet har alltid ment at arbeiderklassen bør få ta større del i nasjonalinntekten, samt større demokratisk påvirkning på sin respektive arbeidsplass. Liberale og konservative har motsatt seg dette på grunnlag av det de mener er kontradiksjonen mellom økonomisk demokrati og individuell frihet. Denne diskusjonen foregår innenfor demokratiets mange vegger, men er fortsatt en ideologisk debatt.

Tingstens tanker om teknokratiseringen av politikken er det fjerde punktet i kritikken. Selv om det politiske kompromiss var blitt en stor del av politikken hverdag, betød det ikke at ideologiske forskjeller var totalt fraværende. Det politiske kompromiss ble til realiteter fordi det eksisterte en forskjell mellom politiske mål og det som var mulig. At annet, men svært viktig, aspekt var at den politiske taktikk og uttrykksform hadde forandret seg. Ja, politikere diskuterte i større grad enn før i form av tekniske vendinger og ditto mindre i ideologiske, men de hadde ikke forsvunnet av den grunn. Lewin (som sitert i Hasselberg 2012:109) argumenterte på dette punktet med at politiske partier hadde utviklet seg i progressiv retning. De hadde redefinert sine standpunkter, med god hjelp av sine idealer og verdier, men på en mer sofistisert måte. Det som kunne se ut som en ideologisk utflatning hos de politiske partier kunne faktisk heller være en modningsprosess.

Det siste kritiske punkt omhandler sosial og økonomisk utvikling og deres forhold til ideologi. Tingstens argument om at sosial og økonomisk utjevning var blitt mulig grunnet ideologisk harmoni kritiseres spesielt blant sosialdemokrater, men også hos liberale og konservative (Hasselberg 2012:109). Spesielt to momenter er gjeldende i denne kritikken. For det første det faktum at selv om industrialiseringen hadde løftet frem arbeiderklassen, kan ikke dette videre utlignes med at sosialismen er død. For det andre at sosial og økonomisk utjevning ikke var et sluttet kapittel, men faktisk et pågående og tilmed et økende problem i den vestlige verden. Sagt i andre former lever de ideologiske, i det minste de verdimessige, diskusjonene videre i uløste politiske og andre samfunnsproblemer.

Øyvind Østerud (2013) har et litt annet, dog beslektet kritisk ankepunkt om *ideologienes død*. Først påpeker han at ikke før blekket var tørt i Tingstens artikler skyldes de store ideologiske mobiliseringene igjen over vesten. Østerud spør retorisk (2013:371): ”Hva med forholdet til den tredje verden? Hva med Indokina og Algerie? Hva med kuppet mot Mossadeq i Iran, og hva med USAs intervensjon i Vietnam?” Dette var bruddflater av like store dimensjoner som 20- og 30-årenes klassekamper i vest, i følge Østerud. Olsen (2012:133) trekker frem venstreopprøret mot kapitalisme, markeder og offentlige autoriteter, det såkalte ”68”-opprøret. På den annen side

uttrykte konservative pessimisme angående demokratiets virkemåte. Den sosialdemokratiske konsensus hadde mistet sin historiske kraft og appell. Det nye klimaet var preget av individualisme, økonomisk og politisk liberalisering, økonomiens og ikke politikken primat. Francis Fukuyama (1992) skildret dette, demokratisk kapitalisme, som den endelige verdensorden. Videre ble avideologiseringen selv karakterisert som ideologi i klassisk forstand, kanskje ikke i Tingstens. Når ideologiene ble erklært døde, ble alternativer til den herskende orden, demokratiets idyll, utdefinert som virkelighetsfjerne, urealistisk og usaklige. Som Østerud retorisk melder, ”avideologiserte samfunn var ikke ideologifrie samfunn, men ideologiske *tette* samfunn, der øynene som ser ikke så seg selv” (Østerud 2013:372). Olsen drar den videre med å påstå at forestillingen om *ideologienes død* og at historien har retning og med nødvendighet går mot et stabilt endepunkt ikke har fått mye empirisk støtte (Olsen 2012:133). Et betimelig spørsmål vil være om Tingstens idyll, med den tilsynelatende universelle enighet om demokratiet og politikken virkemåte, indikerer fravær av ideologi? Slutter en oppfatning å være ideologisk om ”alle slutter opp om den”?

3 Metode

3.1 Case som forskningsmetode

Intuitivt legges case inn i den kvalitative delen av samfunnsvitenskapen, men hva er casets fundament? Gerring (2007:19) har følgende definisjon av hva et case er: "Case is a spatially delimited phenomenon (a unit) observed at a single point in time or over some period of time". Gerring legger videre vekt på hvordan bruken av casebegrepet forutsetter tilhørighet til en større gruppe, en klasse fenomener, som caset representerer. Her ligger det med andre ord en mulighet for denne oppgavens studie til å fortelle noe mer enn hva den isolerte analysen isolert sett forteller. En ideologisk analyse av Arbeiderpartiet innenfor en viss periode kan med andre ord fortelle noe utover analysen isolert sett.

3.2 Case – type og design

Innenfor casets verden finnes det flere typer med litt forskjellig tilnærming og mening. Levy (2008) tar for seg fem typer, ut fra økende teoretisk ambisjonsnivå: (1) a-teoretisk, (2) teoretisk fortolkende, (3) hypotese-genererende, (4) pilotstudie og (5) hypotese-testende. Av disse vil denne analysen ta form i og rundt teoretisk fortolkende og hypotesetestende case.

En teoretisk fortolkende casestudie innebærer først og fremst å anvende teori til en dyptgående analyse av et fenomen, handlingsforløp. Tingstens teori, ved hjelp av Arbeiderpartiets historie og en operasjonalisering av sosialdemokratiet som ideologi, anvendes på Arbeiderpartiet i perioden 1994-2013. Hovedhensikten i dette tilfelle er at studiet av eventuelle ideologiske skifter i Arbeiderpartiet i den gitte perioden skal gi økt innsikt hos politiske partiers ideologiske "samtale" og utvikling, om den er progressiv, statisk, eller tilbakevendende.

Mange kvalitative forskere mener at et godt designet case kan spille en rolle i testing av noen typer av hypoteser (Levy 2008:6). Gerring (2007:39-43) mener at enkeltcase

fullt ut kan teste et sett av hypoteser på en inngående måte. Bevis fra ett case kan i beste fall falsifisere en nødvendig hypotese, men også tilstrekkelige hypoteser (Rueschemeyer 2003:310). De tre underliggende hypotesene er eksplisitte for sitt studieobjekt og sitt fenomen, mens nullhypotesen, og selvfølgelig problemstillingen, har et mer overordnet preg og analyse av disse kan dermed anvendes på et bredere utvalg.

3.3 Case – validitet og reliabilitet

Validitet går ut på om man måler det som i utgangspunktet er ment å måle (Adcock og Collier 2001:530, Bryman 2004:72, King m.fl 1994:25).

Tilstrekkelig begrepsvaliditet oppnås ved å trekke den slutning at validiteten til en måling av empiri faktisk korresponderer med teorien som forelå i utgangspunktet (Manheim og Rich 1995:75). Videre deles begrepsvaliditet inn i indre og ytre validitet. Ytre validitet går på om det er mulig å foreta ikke-statistiske generaliseringer til eller over relevante individer, situasjoner og tider med rimelig sikkerhet (Lund 2002:121). Dette går for å være case-studiets store svakhet og vil drøftes utfyllende som et problem, dog overkommelig, under avsnittet om generalisering. Indre validitet går ut på om sammenhengen kan fortolkes kausalt som virkning på en variabel på en annen, slik variablene er operasjonalisert (Lund 2002:106). Dette går for å være case-studiets styrke, da man kan gå i dybden i jakten på den kausale sammenhengen, gjerne via prosessoring.

Reliabilitet handler om hvor stabile verdiene vi måler i realiteten er (Manheim og Rich 1995:78-82). Bryman deler reliabilitet i kvalitativ forskning inn i to deler, ytre og indre reliabilitet (Bryman 2004:273). Ytre reliabilitet handler om hvorvidt en studie kan repliseres. Dette er ofte vanskelig, til tider nærmest umulig i kvalitativ forskning, da det er umulig å fryse sosiale situasjoner. Det betyr ikke at en studie av denne karakter, som denne analysen jo er, er mindre verdt i forskningens øyemed. Dersom alt til enhver tid skulle kunne repliseres, en fremstående tanke innenfor kvantitativ forskning, vil man miste synet av menneskets natur, det faktum at det ikke er noe som

heter status quo hos mennesket. Man går som kjent ikke ned i den samme elva to ganger. Indre reliabilitet handler om hvorvidt det er enighet blant de som observerer angående det de ser og hører. Her vil kritisk røst til kilder være substansielt. Dette omtales nærmere under avsnittet om generalisering.

3.4 Case – generalisering og studiens utgangspunkt

Generalisering handler om evnen til å generalisere eller utvide våre konklusjoner med en viss tyngde fra observert atferd tatt ut ifra noen få case til en hel populasjon (Manheim, Rich, Willnat og Brians 2006:8). Så hva da med case? Hva med denne analysen?

Vi har sett tidligere at casets store utfordring er lav ytre validitet, at generalisering er problematisk. Dette kjennetegner i og for seg de fleste liten N-studier. Lijphart (1971:691, sitert i Dickson 2009:26) mener rett og slett ikke det er mulig å generalisere fra case, det være seg ett case, eller komparative case. King m.fl (1994:208-2012) mener noe i samme retning. Det beste alternativet mot liten N er å øke observasjoner, selvfølgelig (King m.fl 1994:143). Men hva slags krav bør man stille til generaliseringer? Andersen (1997:135-136) utlyser 3 kriterier. Det første er at de bør være i stand til å sammenfatte et komplekst case materiale på en enkel måte, uten at vesentlige sider går tapt. Det andre er at generaliseringer bør være forenlig med annen eksisterende kunnskap på området. Det tredje er muligheten for å teste ut generaliseringer basert på case materiale.

Det finnes flere utgaver av generalisering. Yin (1989:38-40) tar for seg de to mest gjeldende, analytisk og statistisk generalisering. Statistisk generalisering er den minst relevante for case studier. Her trekkes en slutning om en populasjon (eller univers) på basis av empiriske data samlet inn over et utvalg. Dette er den mest vanlige måten å generalisere på ved bruk av spørreundersøkelser. Analytisk generalisering innebærer å sammenstille flere caser og deres empiriske resultater. Stemmer disse overens, kan det bidra til en begrenset generalisering.

Videre har generaliseringer flere grader. Mjøset (2008:17, sitert i Dickson 2009:34) ser for seg at generaliseringen innenfor samfunnsvitenskapen oftest vil være tilknyttet empirien fra det segment som undersøkes. Dette hindrer en høy grad av generalisering, hvilket gjør en universell generalisering svært vanskelig. Mjøset skiller også mellom kontekstuell og formell generalisering, hvor kontekstuell har rot i empiri, mens formell bruker utelukkende empiri som eksempler. Kontekstuell generalisering handler med andre ord om generalisering til et segment, et avgrenset område.

Det er viktig å påpeke at selv om generalisering av case i de fleste tilfeller er meget problematisk, så er det som vi har sett delvis mulig, dersom visse forutsetninger er intakt. Rueschemeyer (2003:332) påpeker: "Much of the skepticism about the theoretical value of single historical case studies derives from the mistaken equation of a single case with a single observation". Selv om universelle slutninger er målet også i samfunnsvitenskapen (King m.fl 1994), kan case bidra på andre måter. Dette inneholder blant annet generering av ny teori, avkreftelse av rådende teori, hypotesetesting, hypotesegenerering, etablere et årsaksmønster eller kausal sammenheng, og casets kanskje fremste fortrinn, å være de andre forskningsmetoders gode hjelpere (Andersen 1997, Dickson 2009, Gerring 2007, Yin 1989).

Denne analysen tar sats og håper på å fungere som den gode hjelper. For det andre er jeg interessert i min samtid mer enn fortiden. Arbeiderpartiets fortid er gjennomgått. Jeg mener partiet fortjener et søk i nyere tid, det er min drivkraft. Dette leder meg naturligvis mot en samtidshistorisk anlagt studie. Av og til får man følelsen, tatt hele diskusjonen om generalisering over i betraktning, at metodevalg står frem som det dirrende klimaks på veien mot ny informasjon. Mitt ønske er å finne ny relevant informasjon om emnet jeg har valgt. Det eneste rette, sånn jeg ser det er å hoppe fritt, uten bremses ned i materien av kilder, lete fritt, kravle opp igjen, forhåpentligvis med en bagasje fylt med relevant info. Det er forskning. Nysgjerrighet! Da er det dumt å legge bånd på seg før man har begynt. My momma always said: "Life was like a box of chocolates. You never know what you're gonna get", forteller Forrest Gump i

filmen med samme navn. Det samme gjelder for forskning. Man vet simpelthen ikke hva man vil finne, men man leter. Det er den eneste måten. Å lete.

3.5 Semistrukturert dybdeintervju

Et intervju kan ta flere former. Intervjuet som gjennomføres i denne analysen beskrives best som et semistrukturert intervju. Allan Bryman (2004:113) beskriver dette som en kontekst hvor intervjueren har en serie av spørsmål av generell intervjuguidekarakter, men som er fullt åpne for variasjon. Spørsmål som ikke nødvendigvis står i intervjuguiden kan lett oppstå og spørres ettersom intervjuet etableres. Dette gir denne formen for intervju stor fleksibilitet (Bryman 2004:321).

Intervjuer foretatt i anledning et casestudium har ofte formen Robert K. Yin kaller ”open-ended” (2003:90). Med det menes at intervjueren kan stille både relevante informasjonsladede spørsmål så vel som intervjuobjektets subjektive syn. I slike tilfeller, som i denne analysen, blir intervjuobjektet mer en informant enn en respondent. Yin poengterer at såkalte nøkkelinformanter ofte fremstår som svært substansielle om hvorvidt casestudiet blir en suksess eller ikke.

Innen statsvitenskap har samtalebaserte intervjuer lang tradisjon og står for eksempel sentralt inne studier av politiske eliter, reformer, diplomati og institusjoner. Slike intervjuer spiller en vesentlig rolle i case-studier og økt fokus på forklaring gjennom mekanismer og prosess-sporing har aktualisert slike metoder (Andersen 2006:279). Så hvorfor har jeg i denne analysen valgt en nøkkelinformant som intervjuobjekt i stedet for et bredere utvalg? For det første tilsier analysens karakter at en bredt anlagt survey ikke ville gi relevant info. Samtidig er nøkkelinformanter interessante fordi de er ressurssterke personer som kan belyse en sak eller et fenomen. De er bærere av informasjon og kunnskap som forskeren kan nyttiggjøre seg. Deres egne subjektive opplevelser gir viktige inntak til å forstå, tolke og forklare hendelser og prosesser med utgangspunkt i sammenhenger som også de intervjuede inngår i. De velges ut nettopp fordi de er velinformerte og antas å ha inngående kunnskap om de saker og sammenhenger intervjuet skal belyse (Andersen 2006:282).

Kenneth Goldstein (2002:669) nevner 3 mål forskere har når de gjennomfører eliteintervjuer:

(1) Gathering information from a sample of officials in order to make generalizable claims about all such officials' characteristics or decisions; (2) discovering a particular piece of information or getting hold of a particular document; (3) informing or guiding work that uses other sources of data.

Av disse tre fremstår nummer 2 som det essensielle for denne analysen. Som Aberbach og Rockman (2002:673) poengterer, idet man setter et eliteintervju ut i livet må hovedspørsmålet være "purpose, purpose, purpose"! Meningen er selvfølgelig å få tak i informasjon som vil gi svar på problemstillingen og hypotesene. Grunnen til at et eliteintervju, med bruk av åpne spørsmål som mal, er å foretrekke for denne analysen er flere. For prosjekter hvor dybde, kontekst, eller historisk empiri er kjernen for datainnsamlingen, med andre ord det motsatte av surveybaserte undersøkelser, er eliteintervju med sin bruk av brede, åpne spørsmål et godt valg (Berry 2002:682).

Det er tre åpenbare betraktninger som må vurderes ved valg av bruk av enten åpne eller lukkede spørsmål. Det ene er graden av tidligere forskning og informasjon om emnet det er snakk om, det andre omhandler graden av responsvaliditet, den tredje betraktningen tar for seg informantens mottakelighet (Aberbach og Rockman 2002:674). Dersom det foreligger en mengde tidligere forskning og informasjon om emnet som studeres foretrekkes som regel lukkede spørsmål. Da intervjuet gjennomført i denne analysen tar for seg spørsmål som det ikke florerer informasjon om fremstår åpne spørsmål som mest relevant. Kostnaden er at dataen man innhenter gjør det mer vanskelig å slutføre et elegant analytisk sluttprodukt. Angående den andre betraktningen vil åpne spørsmål gjøre det mulig for informanten å organisere sine svar innenfor deres egen ramme. Dette øker validiteten til intervjuet og fungerer best for den type eksplorerende, dybdebaserte analysen som her blir gjort.

Ankepunktet med dette er at det gjør koding og deretter analysen vanskeligere. Den tredje betraktningen omhandler respondentens rolle som elite. Eliter liker sjeldent å bli

satt i tvangstrøyen som lukkede spørsmål ofte fører til. De foretrekker som regel å artikulere sine ideer og tanker, forklare hvorfor de mener som de gjør. Det gjøres lettest via åpne spørsmål.

For å få fullt utbytte av intervjuet tas det opp med en båndopptaker i sin helhet. Videre transkriberes hele intervjuet. For analysens del er det viktig å få med seg hele substansen, ikke bare hva som sies, men også hvordan det sies. Woliver (2002:678) vektlegger viktigheten av at informanten får muligheten til å gå over det ferdige intervjuet, oppklare feil eller uenigheter, eller moderering hvis det skulle være ønskelig. Har man hele intervjuet på tape og transkribert det hele blir dette arbeidet betraktelig lettere og mer redelig. Og fremfor alt kan man spille av intervjuet om igjen så mange ganger det skulle være nødvendig. Eventuelle problemer med både validiteten og reliabiliteten kan minimeres på denne måten.

3.6 Analyse av politisk tekst

Hvorfor studere politiske tekster og partiprogrammer mer eksplisitt? Hvilken informasjon kan hentes? Politiske tekster er det konkrete biprodukt fra strategisk politisk aktivitet og har et kjent potensial for å avdekke viktig informasjon om sine forfatteres ståsted (Laver, Benoit og Garry 2003:311). Forfatterne i mitt tilfelle er Arbeiderpartiets landsmøte. Det er de som vedtar partiprogrammene, og de fremstår i så tilfelle som et solid bilde på partiets politikk og ideologi for den perioden programmet gjelder.

Riktignok er det ikke problemfritt å bruke partiprogrammer som primærkilder. Hva angår validitet har analyse av partiprogrammer både sine positive og negative sider. En positiv side går ut på partiprogrammer er valgdokumenter, offentlige sådan, gitt ut på et visst tidspunkt og at hele partiet står bak. Slik unngår man definisjon av partiet, tidsperioder, og hva som påvirker hvilke effekter er av minimal betydning. Problemet med analyser av partiprogrammer er hvor man skal legge seg mellom en kvantitativ og kvalitativ tilnærming. Ut fra å studere partiprogrammer oppstår det en god del tvil om det man kommer frem til er både relevant og empirisk riktig, Dette er noe man må

tenke på under analysen. Ettersom denne analysen utføres i kvalitativ forstand, hvor hovedessensen er å finne forskjeller i tone, retorikk, ideologiske prinsipper og politikk mellom programmene spiller reliabiliteten en mindre rolle. Her er det viktigere å være klar over hva man måler.

Studiet av politiske ideer og ideologi er analysens essens. Det finnes ulike måter å legge innretningen ved en ideologisk analyse. Bergström og Boréus (2005:155) nevner akkurat hva denne oppgaven tar sikte på å gjøre som én relevant metode å utføre en idé- og ideologianalyse på, nemlig å studere en aktørs, i dette tilfelle Arbeiderpartiet, ideologiske utvikling i en gitt periode.

4 Arbeiderpartiet 1945-1994

Hvorfor ikke skrive om hele partiets historie? Det kunne gjerne vært gjort, men det er heller ikke nødvendig for denne oppgaven og dens analyse. Etterkrigstiden, hvor Arbeiderpartiet hadde rent flertall fra 1945 til 1961 står frem som sosialdemokratiets, og Arbeiderpartiets, storhetstid i Norge. Perioden etter 1965, da partiet for første gang siden krigen tapte regjeringsmakten, og frem til 1994 er åpenbart essensiell for analyseperioden 1994-2013, tatt utfordringene på 70-tallet og loftsryddingen på 80-tallet i betraktning. Det samme kan ikke sies om perioden fra 1887 til 1945, som var preget av partiets radikale utgangspunkt og splittelser i mellomkrigstiden⁶.

Perioden under Gerhardsen og Torp omtales som sosialdemokratiets storhetstid (Bergh 1987), "ettpartistaten" (Seip 1963), Arbeiderpartistaten (Slagstad 1998). Berge Furre (1996) beskriver perioden bare som "den sosialdemokratiske orden". Det er visse analytiske problemer med denne kategoriseringen. For det første er det uklart hvilket samfunnsnivå det handler om, er det et politisk regime, eller samfunnsformasjons karakter? Menes det et skifte av et politisk regime, eller en samfunnsformasjon? Hovedkritikken hviler dermed på at Fures begrep ikke baserer seg på en utbygd, systematisk teori. I beste fall beskrives visse trekk ved samfunn og politikk i en epoke der arbeiderbevegelsens reformpolitikk blir den norske industrikapitalismens integrerende kraft ved å få arbeid og kapital til å "dra sammen". Den sosialdemokratiske orden må følgelig tolkes i retning av det norske samfunnets politiske orden i en bestemt periode (Annaniassen 2002). Perioden 1945-65 er kanskje sosialdemokratiets storhetstid, men betyr det at Arbeiderpartiet var mer "sosialdemokratisk" da enn det var på 70- og 80-tallet? For ikke å snakke om analyseperioden 1994-2013? Dette kapitlet tar sikte på å fortelle om Arbeiderpartiets viktigste virke i perioden 1945-1994 som et bakteppe for analysen senere i oppgaven.

⁶ Et alternativ kunne ha vært og startet fra Nygaardsvolds første regjering i 1935. Ankepunktet ville vært at også okkupasjonsårene måtte ha blitt tatt med, hvilket ville gjort dette kapitlet større enn nødvendig.

4.1 1945-1965 – Nasjonalt

Arbeiderpartiet hadde sittet med regjeringsmakten siden 1935 til 9. april 1940. Under okkupasjonen fungerte regjeringen fra sin post i England. Det var riktignok ingen selvfølge at det norske folk ville gi partiet fornyet tillit da frede omsider kom, men det gjorde det norske folk. I november 1945, etterkrigstidens første stortingsvalg, dannet Einar Gerhardsen en ren Ap-regjering, utgått fra et Storting hvor partiet hadde rent flertall. Dette flertallet skulle partiet klare å beholde helt til valget i 1961. Det var på bakgrunn av denne perioden Jens Arup Seip kom opp med begrepet ”ettpartistaten”. Jeg siterer: ”Jeg kaller den så, fordi den politiske avgjørelsesprosess blir ført til topps og avsluttet med endelig virkning innenfor ett og samme partiapparat” (1963:21). Hege Skjeie viser i sin bok *Vanens makt – styringstradisjoner i Arbeiderpartiet* (1999:51-54) hvordan Einar Gerhardsen samlet en enorm grad av makt på sin ene hånd da han både var statsminister og partileder. Han bestemte selv hvilke verv han skulle ha og han pekte selv ut sine etterfølgere. Skjeie kaller perioden 1945-65 bare for ”fåmannsveldet”.

4.1.1 Gjenreisning via planstyring og Prisdirektoratet

I løpet av krigen hadde staten, som naturlig er under en krig, fått økt innflytelse på bekostning av markedet (Brandal et.al 2011:68). Etter krigen var det tid for planmessig styring av økonomien, med utbygging av moderne industri som viktigste ledd i denne statlige politikk. Den økonomiske politikken etter krigen ble oppfattet som stram. Det var et uuttalt mål at økningen i levestandard og konsum måtte dempes, fremfor alt for å dempe inflasjonspresset (Bourneuf 1958:198-200). Tidligere partileder Reiulf Steen skriver i sin bok *Ørnen har landet* (2003:132) at den stramme økonomiske politikken lot seg gjennomføre fordi fagbevegelsen støttet den. Man skulle føre en ansvarlig politikk. Den samme ansvarligheten beviste fagbevegelsen sammen med staten under lønnsoppgjørene i perioden 1992-1997, kalt ”solidaritetsalternativet” (NOU 2000:21:11-12).

(Bergh 1987:224-250, Bourneuf 1958, Furre 1996:202-244, Slagstad 1998:221-232). Mer konkret betød det innføringen av årlige nasjonalbudsjetter, ”helhetsplaner” for

utviklingen av hele samfunnsøkonomien. I tillegg ble det utformet 4-årsplaner for økonomiske mål (Bergh 1987:224-226). Planøkonomien hadde som mål å skape realisme og ansvarlighet i det politiske liv. Samtidig var det preget av optimisme og positivitet. De økonomiske kriser med arbeidsløshet og sosial nød kunne avskaffes, vekst og utjevning styres og samordnes. Einar Gerhardsen poengterer politikken i sin tale til landsmøte i 1945 (Slagstad 1998:222):

Det bør være en selvfølgelig ting at de verdier som her skapes kommer hele folket til gode, og ikke blir enkelte kapitalisters eiendom[...]finansieringen av vårt næringsliv bør derfor så langt råd er skje på en slik måte at staten og dermed alle samfunnets medlemmer har odelsretten til det.

Videre var tanken også at de økonomiske ressursene ville kunne anvendes på en mer effektiv og rasjonell måte. Det gjaldt med andre ord, ikke bare å skape full sysselsetting, men også å utvikle en så ”rasjonell” sysselsetting som mulig (Bergh 1987:225).

Videre ble pris og rasjonaliseringslovgivningen etter krigen et bilde på den økonomiske planen som ble iverksatt. Allerede 8.mai 1945 ble en provisorisk anordning om pris – og reguleringsvirksomhet vedtatt, kalt Lex Thagaard⁷ (Furre 1996:211). Lovens viktigste momenter var at Prisdirektoratet kunne forby reduksjon eller stopp av produksjon, beordre produksjon av utvalgte varer, bestemme om bedrifter skulle starte opp eller stenges, samt påleggelse av tariff for å regulere priser (Sejersted 2011:296). Rasjonaliseringspolitikken som ble ført under krigen fortsatte med denne loven. Dette ga direktoratet utstrakt makt og det gikk ikke upåaktet hen. Det var kritiske røster, ikke bare fra kreftene på høyresiden, men også innen Venstre som angrep loven på rettslig grunnlag (Slagstad 1998:233-250). I 1947 ble loven

⁷ Lovens navn stammer fra dens opphavsmann Wilhelm Thagaard. Thagaard hadde i mellomkrigstiden vært reguleringspolitikkenes fremste skikkelse. Han var venstremann, men det var under Gerhardsen han fikk fri utfoldelse. Selv om han var politisk anlagt forble han embetsmann hele sitt liv, blant annet som sjef i Prisdirektoratet (Slagstad 1998:233).

erstattet med en ny lov, Lex Brofoss⁸ med stort sett samme innhold. Kampen om pris – og rasjonaliseringslovgivningen ble igjen et hett tema i 1952, da Sjaastadkomiteen la frem sin innstilling. Den videreførte reguleringspolitikken, og gikk sågar lenger hva angikk fullmakter til prissetting. Motstanden var stor, men denne gang ikke bare fra partiene på høyresiden. Også innad i Arbeidspartiet ulmet det, noe som medførte at regjeringen valgte å gå inn for en sterkt modifisert prislov samt å droppe rasjonaliseringslovgivningen (Bergh 1987:230-244). Situasjonen roet seg senere ned (Sejersted 2011:297).

Var så den planstyrte økonomiske politikken etter krigen en suksess? Alice Bournheuf poengterer at den ikke utelukkende var en suksess, men at det store bildet allikevel gir dette inntrykket. Videre trekker hun frem flere aspekter som muliggjorde politikken og dens relative suksess. For det første hadde vi, også den dag i dag, stor tilgang til naturressurser, som gjorde det lett og lønnsomt å investere. I tillegg var ressursene godt salgbare i et Europa som skulle bygges opp etter krigens herjinger. Det andre punktet Bournheuf trekker frem er styresmaktenes stabilitet. Regjeringen høstet støtte i de fleste leirer, noe som medførte at det kunne foretas i utgangspunktet upopulære tiltak, som for eksempel samarbeidet med fagbevegelsen om lønnsnivå og moderasjon. Som et tredje punkt nevnes disiplinen det norske folk la ned, noe som ga regjeringen viljen og evnen til å føre den politikken de gjorde. For det fjerde var den økonomiske planleggingen langsynt og teknisk basert. For det femte argumenterer hun med at enkeltheten og størrelsen av den norske økonomien gjorde det relativt enkelt å administrere den statlige planstyringen. For det sjette viser hun til at det i perioden var en generell oppgangsperiode i Europa preget av stabilitet. Det gjorde det hele langt lettere (Bournheuf 1958:198-211). Tony Judt (2007:63-100) poengterer at frie markeder ikke på noen som helst måte var et attraktivt alternativ for de aller fleste europeiske stater etter andre verdenskrig. Dette gjaldt også for Norge i høyeste grad.

4.1.2 Velferdsstatens progressive vei

⁸ Erik Brofoss stod frem som arkitekten fremfor noen av den økonomiske politikken som ble ført etter krigen. Han var finansminister 1945-47, deretter handelsminister 1947-54, da han tilslutt ble sjef for Norges Bank (Bergh 1987:244-245).

Vanlige folk på 50-tallet og 60-tallet opplevde en velstandsvekst hinsides av hva generasjonene før dem kunne ha forestilt seg. Utviklingen var selvfølgelig tuftet på økonomisk vekst. Denne veksten muliggjorde sterke satsninger på områder som utdanning, boligbygging og sosial trygghet (Brandal et.al 2011:80-81). Perioden 1945-65, Gerhardsenepoken om man vil, står frem som perioden hvor store deler av det vi i dag kaller velferdsstaten ble en realitet. Slagstad (1981, som sitert i Sejersted 2011:241) refererer velferdsstaten som et system ”of state or juridical plans that guarantee the individual member of society security of life, health and well-being”.

Reformene innenfor sosialpolitikken står som bærebjelker i historien om velferdsstatens utvikling. Trygdesystemet er videre det klareste bildet på utvikling av den sosiale tryggheten. I så henseende fungerer følgende tabell som et bilde på reformiveren som kjennetegnet perioden (Bergh 1987:393):

Figur 4.1 oversikt over trygdereformer 1945-1966

1946	- Barnetrygd - Krigspensjonering for militærpersonell, hjemmestyrkepersonell og sivilpersoner
1948	- Pensjonstrygd for sjømenn
1949	- Arbeidsløshetstrygd for jordbruksarbeidere - Pensjonstrygd for statens tjenestemenn
1950	- Pensjonstrygd for statens arbeidere - Pensjonstrygd for stortingsrepresentanter
1951	- Pensjonstrygd for skogsarbeidere - Pensjonstrygd for statsråder
1953	- Obligatorisk syketrygd for alle arbeidstakere - Uføretrygd for militært personell - Pensjonstrygd for apoteketaten
1956	- Syketrygd for hele befolkningen
1957	- Forsørgertrygd for barn - Pensjonstrygd for fiskere

	- Alderstrygd uten behovsprøving
1958	- Yrkesskadetrygd – samling av tidligere lover
1959	- Arbeidsløshetsforsikring for alle lønnstakere
1960	- Uføretrygd - Attføringshjelp
1962	- Pensjonstrygd for sykepleier
1963	- Forsørgertrygd for barn
1964	- Enke-og morstrygd - Lov om sosial omsorg
1966	- Folketrygd (erstattet lover om alderstrygd, uføretrygd, enke-og morstrygd, forsørgertrygd for barn, attføringshjelp)

Debatten om trygdeytelsene ble etter hvert en debatt om universalitet eller behovsprøving, ikke bare mellom partiene, men også innad i Arbeiderpartiet selv. Spørsmålet omhandlet både økonomi, med andre ord om prisen det ville koste og hvem som skulle betale den, samt det mer prinsipielle spørsmålet om allmenngjøringen, at man alle skulle være i samme båt. Både Høyres og Venstres politikk var tuftet på at staten skulle hjelpe de dårligst stilte. Arbeiderpartiet hadde drøftelser innad, men hellet etter hvert mot universelle rettigheter (Bergh 1987:386-398). Motstanden mot universalitet innad i Arbeiderpartiet og deler av venstresiden gikk ut på at det ble ansett som meningsløst at folk med stor formue og høye inntekter skulle tas med i systemet. Det ble med motstanden. Gerhardsen forklarte argumentet om universalitet med følgende sitat om hva meningen med sosiale ytelser er (Bergh 1987:394): ”ikke være fattighjelp, men noe enhver borger har krav på uten å behøve å stå til regnskap for en funksjonær bak en skranke”.

Et annet aspekt var hvordan trygdene skulle finansieres. Valget falt etter hvert på premier fra hvert enkelt medlem (i tillegg til tilskuddene fra arbeidsgiverne, staten og kommunene) i stedet for beskatning. Grunnen til det var for det første å få klarerer frem hva hver enkelt betalte og fikk igjen, for andre ville ikke regjeringen legge enda større trykk på skatteseddelen, for det tredje ble premiesystemet sett på som et

dpendende middel mot overbudspolitikken. Den viktigste grunnen til at denne finansieringsformen ble spiselig for arbeidsbevegelsen som sådan var at arbeidsgiverne ble tillagt større byrder (Bergh 1987:396-397). Reformene innenfor trygdesystemet kulminerte med innføringen av folketrygden i 1966, som tilslutt ble et bredt politisk kompromiss, men som Arbeiderpartiet hadde vært primus motor bak. Sejersted poengterer at standardtryggheten er kanskje den delen, sammen med universaliteten, som best kjennetegner velferdsstaten i Norge (Sejersted 2011:242). Standardtryggheten bygger på prinsippet om at størrelsen på de sosiale ytelsene som skal lindre tap av inntekt, både på kort og lang sikt skal speile de inntektene som går tapt.

Hvordan utdanningssystemet i Norge utviklet seg i perioden 1945-1965 gir et godt bilde av hvilket samfunn Arbeiderpartiet ville at Norge skulle være. De siste årene før andre verdenskrig hadde Stortinget vedtatt en rekke skolereformer; lov om den høyere skole (1935), lov om by – og landsfolkeskolen (1936), lærerskoleloven (1938), yrkesskoleloven (1940) og framhaldsskoleloven (utsatt til 1946 grunnet krigen). Det videre arbeidet med disse reformene var også rådende politikk frem til tidlig på 50-tallet (Slagstad 1998:318). I 1959 ble loven om enhetsskolen vedtatt. Slagstad nevner tre temaer i forhold til Arbeiderpartiet og den norske skolestat: teknokratisk fullmaktstyre, normativ-vitenskapelig modernisering og nasjonal integrasjon.

Med teknokratisk fullmaktstyre menes samarbeidet mellom regjeringen, og pedagogiske teknokrater, med andre ord embetsmenn i utformingen og utøvelsen av de reformer som kom. Men som Sejersted er inne på, reformene i skoleverket var ikke av pedagogisk slag, men politisk (Sejersted 2011:267-284). Videre var skolepolitikken utover på 50-tallet og 60-tallet basert på vitenskapelig modernisering. Både pedagogisk, hvor skolen skulle være en del av den moderne verden, ikke en tilbakeskuende tilskuer. Ett utslag av denne politikken var den verdsliggjøringen som skjedde i skolen. Sekularisering ble sett på som et mål mot veien til en vitenskapelig og moderne skolesektor. Nasjonal integrasjon bygget på tanken om at det gjennom skolen skulle bygges en felles følelse av samhold mellom samfunnsklasser for å gi landet varig indre fred (Slagstad 1998:331). Det sentrale motiv var med andre ord

sosial utjevning via nasjonal integrasjon. Alle hadde rett til en utdanning etter sine evner og anlegg. Det ble viktig å poengtere at alle yrker var like viktige og slik skulle det være over hele landet. Men som Sejersted viser til (2011:288), prinsippet om likhet var viktig, men det var det liberale prinsipp om ”like muligheter” som ble ledende i norsk skole, særlig innenfor høyere utdanning. Enhet ble ikke det samme som likhet, men like muligheter. Dette ble gjeldene i skolesektoren, men kan også nærmest kopieres til helsesektoren. Arbeiderpartiets syn er at alle skal ha tilgang til utdanning og godt helsetilbud uavhengig av inntekt, bakgrunn og evner. Dette fremskaffes best ved at staten tar av seg disse store samfunnssektorene, finansiert via skatteseddelen.

4.2 1945-1965 – Internasjonalt

I denne perioden står forholdet mellom øst og vest, som endte i medlemskap i Atlanterhavspakten, senere NATO (North Atlantic Treaty Organization) som den viktigste utenrikspolitiske sak.⁹ Dog fortsatte debatten etter at valget var tatt.

I årene etter krigen praktiserte Norge en brobyggingspolitikk. Dette tilsa at Norge i fredstid skulle stå utenfor enhver blokk eller allianse. Viktig var det å fremheve at brobyggingspolitikken var noe annet enn nøytralitetspolitikken som ble ført før andre verdenskrig. Norge tok aktivt del i det nyopprettede FN¹⁰, med en utstrakt meglerrolle som ideal, noe som skulle vise seg vanskelig. Utenrikspolitikken ble forsiktig og noe tilbaketrukket (Bergh 1987:252-253). Var brobyggingspolitikken et naturlig valg? På flere måter var den det. Forholdet mellom Sovjetunionen, USA og Storbritannia var i 1945 fortsatt preget av tillit. Sovjetunionen ble på bakgrunn av sin krigsinnsats sett på med velmenende øyne i brede kretser innenfor den norske arbeiderbevegelsen. Likevel var det Storbritannia, og deres brobyggingspolitikk, initiert av utenriksminister Ernest Bevin, som ble regjeringen ledestjerne i de første årene etter andre verdenskrig¹¹

⁹ En annen essensiell sak er uenigheten rundt atomvåpen som medførte splittelse og dannelsen av Sosialistisk Folkeparti i 1961.

¹⁰ De Forente Nasjoners første generalsekretær ble forøvrig Trygve Lie, utenriksminister i Arbeiderpartiregjeringen under krigen.

¹¹ Selv om Storbritannias utenrikspolitikk ble sett opp til var det også forskjeller. Blant annet markerte Storbritannia en klarere antikommunistisk holdning enn det Norge gjorde. For Norge var det viktig å balansere forholdet til Sovjetunionen (Bergh 1987:253-54).

(Bergh 1987:253). Norges utenrikspolitikk hadde helt fra selvstendigheten i 1905 til medlemskapet i NATO, men også etter dette, ligget meget nært opp mot Storbritannias valg. Forholdet ble ytterligere styrket under okkupasjonsårene da eksilregjeringen jo befant seg i London.

Norge meldte seg inn i NATO i 1949. Hvor var brobyggingspolitikken blitt av? For det første var klimaet på den internasjonale arena i ferd med å forsure ganske raskt etter andre verdenskrig. Den 12.mars 1947 proklamerer president Harry Truman¹² sin doktrine ved å love full støtte til regjeringene i Hellas og Tyrkia som kjempet mot kommunistiske geriljaer (Lie 1991:445). Truman viste ettertrykkelig at USA skulle spille en aktiv rolle, ved å garantere andre lands sikkerhet. Dette var ledd i den oppdemningspolitikken som skulle bli USAs rådende politikk i lang tid fremover. Året etter, 1948, skjer det tre nye viktige saker som i stor grad er med på å skyve Norges vei mot NATO. I januar 1948 holdt Bevin en tale som mer eller mindre ga avkall på den brobyggingspolitikken Storbritannia hadde ført inntil da. Han argumenterte for politisk og militært samarbeid i Vest-Europa (Furre 1996:228). I februar 1948 tok kommunistene makten i Tsjekkoslovakia. Landet ble snart en ettpartistat, godt støttet av Sovjetunionen. Hendelsen satte en støkk i norsk opinion, særlig med tanke på at kommunistene i Norge støttet kuppet¹³. Den tredje viktige hendelsen skjedde da Norge sa ja til Marshallhjelp fra USA i oktober 1948 (Bergh 1987:250-298, Furre 1996:226-237, Jacobsen 2010:250-292, Lahlum 2009:242-280, Lahlum 2008:248-263, Lie 1991:439-472).

Men var det ikke en siste utvei? Tilslutt stod valget mellom tilslutning til Atlanterhavspakten eller et nordisk forsvarsforbund. Mulighetene for et nordisk forsvarsforbund var luftet i 1948. Både Norge, Sverige og Danmark hadde ført en nokså lik sikkerhetspolitikk etter krigen. Allikevel var det forskjeller. Sverige ville at det skulle baseres på den svenske nøytralitetslinjen og stå helt uavhengig av

¹² Truman ble gjenvalgt året etter, som hadde stor innvirkning på USAs utenrikspolitikk. Man kan aldri vite, men det kan være at en annen president ville ha utøvet en mer isolasjonistisk politikk.

¹³ Samtidig som krisen i Tsjekkoslovakia utspant seg holdt Gerhardsen sin velkjente Kråkerøytale, hvor han blant annet proklamerte: ”Det som kan true det norske folkets frihet og demokrati – det er den fare som det norske kommunistpartiet til enhver tid representerer” (Furre 1996:234).

stormaktsallianser. De norske forhandlerne ville på den annen side legge den norske vestorienteringa til grunn, hvilket betød at forsvarssamarbeidet måtte ha ei tilknytning eller i alle fall en åpning til en vesteuropeisk-amerikansk militærallianse. I det minste måtte det på forhånd skaffes en garanti om våpenforsyning fra vest (Bergh 1987:259-272, Njølstad 2008:405-438). Da Oscar Torp dro til USA for å forhandle om dette, men kom tomhendt hjem¹⁴, var saken klar (Lahlum 2008:255-257). Det ble med forsøket, den 4.april 1949 meldte Norge seg inn i NATO.

Det er sagt at spørsmålet om NATO handlet om å kapre Gerhardsens sjel (Njølstad 2008:405-425). Det stemmer sånn passe. Riktignok var Gerhardsen den som strakk seg lengst for et nordisk forsvarsforbund, men det var hele veien en klar grense for hvor langt han var villig til å strekke seg. Når dette raknet jobbet han resolutt for å få den nye atlantehavspolitikken resolutt gjennom partiets styrende organer. Olav Njølstad (2008:429-433) karakteriserer veien mot NATO mer som en kamp om Arbeiderpartiets sjel. Minnet om 9.april 1940 satt dypt i flere av de viktigste personene i partiet.¹⁵ Det var umulig for Norge å holde seg nøytrale hvis stormaktene ville det annerledes. Selv om det fortsatt fantes antimilitaristiske og pasifistiske krefter innad i Arbeiderpartiet vant de realpolitiske kreftene frem. Norges medlemskap i NATO var et veiskille for Arbeiderpartiet hva angår utenriks – og sikkerhetspolitikken da, som det fortsetter å være i dag.

4.3 1965-1981 – Nasjonalt

For første gang siden 1935, med unntak av den tyske okkupasjonen av Norge 1940-45, mistet Arbeiderpartiet regjeringsmakten til en borgerlig koalisjon etter valget i 1965. Allerede i 1963 hadde John Lyng dannet en borgerlig koalisjonsregjering som satt i tre uker etter intermessoet rundt Kings Bay-saken. Likevel, opposisjon var en ny situasjon for Arbeiderpartiet. I tillegg gikk Einar Gerhardsen av som partileder i 1965, Trygve

¹⁴ Amerikanerne ville ikke gi garantier om våpenleveranser til en nordisk forsvarsallianse.

¹⁵ I særlig grad var det Oscar Torp, Haakon Lie, Martin Tranmæl, og senere Jens Christian Hauge som ivret for medlemskap i NATO.

Bratteli tok over¹⁶. Dette skiftet ble ikke bare et skifte av leder, men også av lederstil og hvordan ledelsen i partiet skulle operere. Hege Skjeie har kalt det prosedyredemokrati. Essensen gikk ut på at den interne autorisasjonen av lederskap skulle baseres på klare organisasjonsvedtak. Med andre ord gjennomgikk interne nominasjonsprosesser en viss demokratisering (Skjeie 1999:54). Likevel ble det problemer rundt partiets lederskap i 1975, da det hele endte med en form for delt lederskap, hvor Reiulf Steen ble partileder, mens Odvar Nordli ble statsministerkandidat¹⁷. Siden 1945 hadde disse vervene vært samlet på én hånd (Skjeie 1999:54-60).

Der perioden fra krigens slutt til 1965 var preget av stabil vekst i både økonomien, velferden og tryggheten, ble det spesielt utover på 70-tallet oppbrudd og økonomiske nedgangstider. Arbeiderpartiet satt selv med makten i årene 1971-72, deretter fra 1973-1981. Det ble på mange måter en vanskelig tid for partiet, både i møtet med vanskeligere økonomisk tider, en gryende høyrebølge, samt nye politiske saker som kom brått på agendaen, som partiet måtte ta stilling til. Tanker om bedriftsdemokrati, nasjonalisering av banker og statlig forvaltning av oljen er tre betegnende saker for partiet i denne perioden. 70-tallet ble også tiåret hvor kvinnekampen og debatten rundt økologi og vekst kontra vern blusset kraftig opp. Arbeiderpartiet i posisjon var nødt til å ta stilling til også de mer moralske anliggender.

4.3.1 Bedriftsdemokrati, 1.juledag 1969, offensiv mot bankene

Spørsmålet om bedriftsdemokrati var, og er fortsatt, vanskelig. Det ligger i Arbeiderpartiets grunnsyn å demokratisere økonomisk makt (Brandal et.al 2011:161). Allikevel er dette et betent tema, hvor debatten ofte glir inn på sporet hvor reformer og

¹⁶ For en innføring i Trygve Brattelis liv, les Roy Jacobsens bok *Trygve Bratteli – en fortelling* (2010).

¹⁷ Det delte lederskapet gikk ikke alltid knirkefritt, noe både Odvar Nordli (1985) og Reiulf Steen (1986, 1989) selv skriver om i sine biografier.

tiltak for bedriftsdemokratiet karakteriserer av motstanderne som mer eller mindre sosialisering av produksjonsmidler, altså en kommunistisk vei.¹⁸

Forslaget om representasjon av ansatte i bedriftsstyrer var allerede luftet ved landsmøtet i 1953, hvor det sto følgende på en programpost (Slagstad 1998:350):

Det må gjennomføres reformer i aksjelovgivningen, slik at arbeiderne og funksjonærene ved storbedriftene i industrien får rett til å velge målsmenn til bedriftens ledelse.

Dette var en fremmed tanke for mange i 1953, både på arbeidsgiversiden og i fagbevegelsen rådet betydelig skepsis (Njølstad 2008:677). Etter 1953 lå saken mer eller mindre død frem til 1961, da LO-forbundet Jern og Metall, med leder Tor Aspengren i spissen igjen frontet bedriftsdemokratiet. Gjennomgående sosialistisk tenkning via sosialisering av produksjonsmidler var en saga blott, i stedet sto medbestemmelse skritt for skritt på agendaen. Strategien var reformistisk og angrepsmålene baserte seg på denne tankegang (Nyhamar 1990:358-359). Saken mistet driv under Bortenregjeringen, selv om det kom reformforslag fra Arbeiderpartiet i opposisjon, godt tuftet på Aspengrens innstilling fra mars 1965. Da Arbeiderpartiet igjen dannet regjering i 1971 fikk saken igjen vind i seilene, noe som endte i loven om representasjonsrett i bedrifter, bedriftsforsamlinger, trådt i kraft 1. januar 1973.¹⁹ Berge Furre karakteriseres loven som et kompromiss: i stedet for direkte styrerepresentasjon skulle de ansatte i mindre industriaksjeselskap ha 1/3 av representantene i representantskapet, omdøpt til bedriftsforsamlinger. I større selskap fikk de ansatte også styrerepresentasjon (Furre 1996:320).

¹⁸ I Sverige ble spørsmålet om lønnskakerfond en het sak etter at forslaget ble lagt frem i 1975. Forslaget gikk ut på følgende: "The wage earner funds will take over an increasingly large proportion of ownership in the individual enterprises" (Sejersted 2011:373). En del av profitten skulle med andre ord tas over av arbeidstakerne. Det ble ramaskrik, og rop om kommunistisk politikk. Det hele endte med at den sosialdemokratiske regjeringen halvhjertet gikk inn for det, men fondene ble senere avviklet (Sejersted 2011:372-378).

¹⁹ Utviklingen om bedriftsdemokratiet stoppet ikke opp i etter lovgivningen i 1973. Utvidelsen av demokratiseringen innenfor bedriftslivet gikk videre, både angående bedriftsforsamlinger og representasjon, også innenfor offentlige bedrifter, ikke bare innenfor private og statseide privatdrevne bedrifter (Nyhamar 1990:362-368)

25. desember 1969 gjør "Ocean Viking" et oljefunn i Nordsjøen. I 1969 var det usikkert hvor stort og betydelig det kom til å bli. Feltet får navnet Ekofisk.

Oljenasjonen Norge er et faktum. Knappt noen kunne forestilt seg på den tiden hvilken rolle olje skulle få for landet, både økonomisk og politisk. Men hvorfor nevnes dette under Arbeiderpartiets historie? Hvordan oljen ble forvaltet helt fra oppstarten av Statoil i 1972 til i dag gir et godt bilde av Arbeiderpartiets industriprofil og tanker rundt statlig eierskap og velferdstenkning. Allerede i sin tiltredelseserklæring hadde Bratteliregjeringen i 1971 slått fast de prinsipper som oljepolitikken skulle basere seg på: "Oljepolitikken må baseres på norske og samfunnsmessige interesser. Denne virksomhet må legges under sikker statlig ledelse og full statskontroll" (Nyhamar 1990:273-274). I 1972 opprettes Statoil. Selskapet ble organisert som et aksjeselskap med Industridepartementets statsråd som generalforsamling. Selskapets vedtekter ble utformet slik at de gav staten meget vidtgående styringsmuligheter (Njølstad 2008:629-645, Nyhamar 1990:272-274). Oljen og Statoil gir et innblikk i Arbeiderpartiets styringsprinsipper innenfor bedriftslivet. Det var aldri en tanke at dette skulle være drevet av private aktører, inntektene skulle helt fra starten av være underlagt den norske stat og brukes på samfunnsnyttige tiltak, i all hovedsak velferd, men også forskning og innovasjon. Et annet aspekt som er viktig å få med seg er at i det øyeblikk det ble bestemt at utvinning og utvikling av oljesektoren skulle skje i regi av Norge via den norske stat ga det ringvirkninger for hele landet og økonomien som helhet. For mange var det uhørt at Norge skulle gjøre dette selv, da det knapt fantes ingeniører som hadde innsikt overhodet innenfor oljeutvinning. I dag er Norge best på oljeutvinning til havs, landets selskaper er etterspurt i hele verden. I tillegg vekker også forvaltningen²⁰ av de statlige inntektene fra oljesektoren beundring langt utover Norges landegrenser.

Sosialisering av bankvesenet var en sak som hadde vært oppe i dagen i flere runder, både i programposter og utredninger. Tidlig på 70-tallet ble saken reist på ny. I arbeidsprogrammet for perioden 1974-77 var standpunktet rimelig klart: "De private

²⁰ Oljeinntektene investeres i Statens pensjonsfond utland, et fond som per dags dato er på over 5000 milliarder kroner. Innfasingen av oljeinntektene skjer etter handlingsregelen, som sier at 4 % av årlig forventet realavkastning av fondet skal fases inn i årlig statsbudsjett (NOU 2004:2)

forretningsbanker gjøres til samfunnsinstitusjoner i form av stiftelser” (Nyhamar 1990:369). I første omgang betød dette at Stortinget burde utpeke et flertall av representantskapet, samt at forsikringsselskapene skulle demokratiseres ved at halvparten av medlemmene i deres representantskap ble oppnevnt av Stortinget (Furre 1996:392). Loven som tilslutt trede i kraft i 1977 var sterkt modifisert og ble på ingen måte noen suksess. Willochregjeringen fra 1981 gjorde videre om på loven, og fra 1991 var loven en saga blott. Hvorfor fungerte ikke denne demokratiseringen på samme måten som med bedriftsdemokratiet? For det første ble initiativet sterkt kritisert allerede fra starten av fra borgerlig hold. Det var ikke noe enstemmig Storting bak loven, ei heller den modifiserte som tilslutt ble vedtatt. Jostein Nyhamar mener at den viktigste forskjellen er at i motsetning til ved bedriftsdemokratiet, tok ikke (den faglige politiske) arbeiderbevegelsen skoleringsarbeidet på alvor. Representantene ble raskt isolert og absorbert i kredittinstitusjonene, blottet for utøvelse og makt (Nyhamar 1990:368-372).

4.3.2 Kvinnene kommer på banen, vekst vs. vern

Kvinnene fikk stemmerett allerede i 1913. Det betød ikke at likestillingen var fullendt i Norge. 70-tallet skulle vise seg å bli kvinnekampens tiår, på brede fronter, om det så var forholdene i arbeidslivet, inngangen til høyere utdanning, kamp mot patriarkalske tendenser og sexisme eller retten til selvbestemt abort.

Inspirasjonen for nyfeministene kom fra USA på slutten av 60-tallet (Slagstad 1998:414). I sin radikale form fortonet kampen seg som en samfunnsfrigjøring via kvinnens frigjøring. Inntil nyfeminismen kom på banen hadde det vært likestillingsfeminismen, en liberal ideologi, som rådde. Kvinner som Gina Krog og Katti Anker Møller kjempet uttrettelig for stemmeretten, mens debatten rundt seksuallivet og kvinnens stilling hva angår arbeid var en hardere nøtt. For arbeiderbevegelsens kvinner holdt ikke dette. Likestillingen måtte institusjonaliseres via staten, statsfeminismen.

La oss bruke retten til selvbestemt abort som eksempel. Loven kom i 1978. Kampanjen startet i 1969. Kampen for fri abort kan ikke karakteriseres som et allment kvinnekrav. Det var arbeiderpartikvinnene, kvinnesaksforeningen og hele den nye kvinnebevegelsen som engasjerte seg for en ny abortlov. Kvinner i de borgerlige partiene sto på sidelinjen eller bekjempet kravet (Olstad 2010:198-199). De som var for argumenterte handlet det om respekt for kvinnen sin rett til selv å ta ansvar for handlinger av stor etisk og personlig rekkevidde, med andre ord hennes selvstendighet og integritet som individ. For motstanderne gjaldt det samfunnets plikt til å gi vern til det ufødte liv. Det var en vanskelig sak, som også gjorde at staten kom på kant med statskirken, men loven ble altså en realitet i 1978 med knapt flertall i Stortinget. Det var Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti som stemte for (Furre 1996:410-416, Nyhamar 1990:373-401, Olstad 2010:198-200). Retten til selvbestemt abort var en del av bølgen av reformer som ble skrevet inn i veggen på 70-tallet. Likestillingsrådet (1972), ny odelslov med lik plass i odelsrekken for jente og gutt (1974), selvbestemt abort (1978), likestillingsloven (1978) og ny navnelov som opphevet mannens fortrinnsrett til å gi hustru og familie navn i 1979 (Slagstad 1998:417). Disse lovene er fantastiske bedrifter, men kampen for likestilling mellom kjønnene er fortsatt en pågående kamp.

Slutten av 60 – og begynnelsen av 70-tallet var også perioden hvor økologi kom på banen, ikke bare som et filosofisk anliggende, men som en dyptgripende politisk sak. Vi fikk i Norge debatten om vekst versus vern. Dette var saken hvor de unge tok kommandoen. Allerede i 1963 med boken *Den tause våren* (The Silent Spring) satte Rachel Carson økologi og menneskets påvirkning på naturen på dagsorden. Den lunefulle og dogmatiske troen på økonomisk vekst begynte å få motbør (Nyhamar 1990:248). For Arbeiderpartiet, som alltid hadde vært opptatt av vekst, med industrien som drivende faktor, ble dette en kinkig sak.

Det tok en stund før partiet tok innover seg spørsmålet rundt naturvern, for det var naturvern som ble satt på agendaen på 70-tallet. Miljøvern som politisk utfordring kom ikke før ut på 80-tallet. Selv om det ble opprettet et eget departement for miljøvern i 1972 var aldri Arbeiderpartiet i front når det gjaldt politikk på dette området (Nyhamar

1999:251). Til det var troen på ”kraftsosialismen” for sterk innad i partiet. Utover på 70-tallet ble det harde kamper innad i Arbeiderpartiet om debatten rundt kraftutbygging og vern av sårbare områder. Allerede i 1970 hadde man sett demonstrasjoner da et par hundre mennesker dro til fjells og satte seg ned fremfor anleggsmaskinene ved Mardølafossen i Romsdal. Det samme skjedde igjen ved utbyggingen av Alta-Kautokeino-vassdraget 1979-81²¹. Innad i partiet står saken om utbyggingen av elvene Dagali og Veig som et bilde på den dragkampen som foregikk. Miljøvernminister 1974-79 Gro Harlem Brundtland²² ivret for vern, mens både statsminister Odvar Nordli og industriminister Bjartmar Gjerde ville ha utbygging. Etter en lang prosess vant Brundtlands syn frem (Hansson og Teigene 1992:51-73). Saker som omhandler klima og miljø har fortsatt å skape intens debatt innad i Arbeiderpartiet. Spørsmålet rundt åpning for oljeboring utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja viser dette i klartekst. Om naturvern og miljø var viktig på 70-tallet fremstår saken i dag som kanskje den viktigste menneskeheten står ovenfor. Intet politisk parti kan ignorere spørsmålene omkring vekst, vern, konsum og utslipp av klimagasser.

4.4 1965-1981 – Internasjonalt

Etterkrigstiden hadde i Vesten fortonet seg som en meget stabil oppgangsperiode, med stabil økonomisk vekst og dramatisk økning i den generelle velferden. Utover på 60-tallet ble deler av idyllen brutt. Ungdomsopprøret i 1968, Nixons oppløsning av handelssystemet, Bretton Woods, i 1972, internasjonal bråstopp hva angår økonomisk vekst utover på 70-tallet og oljekrise i 1973. Den kalde krigen hadde siden Cubakrisen i 1962 blitt betraktelig kaldere, selv med USAs krigføring i Vietnam i mente. Selv om Vietnamkrigen skapte storm i norsk offentlighet, så også i Arbeiderpartiet²³, er det

²¹ Denne saken hadde også et annet tilsnitt, nemlig samenes rettigheter.

²² Gro Harlem Brundtland var altså miljøvernminister 1974-79, Statsminister februar 1981 til oktober 1981, igjen fra 1986-1989, og i perioden 1990-96. Fra 1977-1997 var hun innvalgt stortingsrepresentant. Fra 1998-2003 var hun leder for verdens Helseorganisasjon (WHO).

²³ Debatten rundt Vietnamkrigen og forholdet til Europa raste også i partiets ungdomsorganisasjon, AUF. Motstanden mot USAs krigføring i Vietnam kom tidlig i AUF, lenge før moderpartiet selv tok avstand ved landsmøtet i 1967. I 1969 stemte AUF for at Norge skulle melde seg ut av NATO. På slutten av 60-tallet tok organisasjonen også til orde for å anerkjenne DDR som legitim stat. Opp mot folkeavstemningen om EF i 1972 gikk AUF aktivt inn for Nei-siden, og brøt dermed med partiets standpunkt (Halvorsen 2003:343-390).

spørsmålet om Norges tilknytning til det europeiske fellesskapet som står frem som den viktigste sak, både ideologisk, organisasjonsmessig og fremfor alt politisk i denne perioden.

4.4.1 EF

Ingen utenrikspolitisk sak har samme sprengkraft som Norges tilknytning til det europeiske fellesskap. I 1972 og 1994 stemte det norske folk nei til medlemskap i henholdsvis EF og EU, med meget knapp margin. Heller ingen annen sak har samme evne til å splitte partier innad. Dette gjelder også i høyeste grad for Arbeiderpartiet. For som Finn Olstad poengterer (2010:184):

Striden om norsk medlemskap i det europeiske fellesskapet handlet om mye, om økonomiske interesser slik de ble oppfattet av ulike grupper, om næringspolitikk og bevaring av arbeidsplasser, om distriktspolitikk og forholdet mellom sentrum og periferi, om ressurs- og miljøvern, om nasjonal suverenitet, om europeisk og vestlig solidaritet – ja, også om religiøs konservatisme. Det avgjørende var kanskje likevel frihetsdimensjonen.

Striden skulle komme til å påføre Arbeiderpartiet et alvorlig nederlag med ringvirkninger lang opp i 80-årene, samt et nytt parti, Sosialistisk Venstreparti. Starten på Norges vei mot en folkeavstemning startet for alvor i det Storbritannia søkt om medlemskap i 1961. Søknaden ble kjapt torpedert av den franske presidenten, Charles De Gaulle. Før De Gaulle hadde satt ned foten hadde regjeringen Gerhardsen lagt frem forslag om at Norge skulle søke om forhandlinger på grunnlag av medlemskap. Det var opposisjon mot forslaget, både innenfor fagbevegelsen og partiet selv. Sosialistisk Folkeparti og Norges Kommunistiske Parti (NKP) var kategorisk imot. I 1965 tok regjeringen Borten over. Det skulle vise seg at det var saken om EF som skulle velte hele regjeringen over ende i 1971, etter at de totalt forskjellige syn på saken som var mellom partiene i den borgerlige regjeringen ble rett og slett for store. I mars 1971 tok Tryggve Bratteli over regjeringsmakten (Nyhamar 1990:130-230).

Spørsmålet om et eventuelt norsk medlemskap i EF stilnet ikke etter regjeringsskiftet, tvert om. Etter forhandlingene med Brussel ble tiltredelseserklæring underskrevet i januar 1972. Da en folkeavstemning ble uunngåelig viste det seg at Arbeiderpartiet og fagbevegelsen var sterkt splittet om saken. To dager etter at tiltredelseserklæringen ble underskrevet dannet grupperinger fra Arbeidernes Ungdomsfylking (AUF) og motstandere fra fagbevegelsen og partiet Arbeiderbevegelsens informasjonskomite mot norsk medlemskap i EEC, AIK. I august 1972 stilte Bratteli kabinettspørsmål angående saken. Stemte folket nei til EF ville regjeringen gå av. Folket stemte nei. Regjeringen gikk av (Nyhamar 1990:130-230).

Tiden etter folkeavstemningen viste et parti med brukket rygg. Bitterheten fra begge sider oste. Det var kamp om nominasjoner, det var kamp om politikk. For enkelte ble avstanden så stor at ekskludering ble eneste mulighet. De som gikk ut av partiet dannet Sosialistisk Valgforbund 12.april 1973, senere sammensmeltet disse med Sosialistisk Folkeparti som igjen ble Sosialistisk Venstreparti i 1975. Valget i 1973 ble en katastrofe for Arbeiderpartiet. Partiet gikk tilbake med 11,2 % og mistet 12 stortingsmandater. Paradoksalt nok dannet Trygve Bratteli sin andre regjering etter valget (Nyhamar 1990:130-230). Likevel, saken om tilknytning til Europa hadde nesten splittet partiet totalt. Den dag i dag kan det virke som om dette er den eneste saken som har sprengkraft nok til å splitte partiet.

4.5 1981-1994 – Nasjonalt

Perioden 1981 til 1994 preges av det som kalles høyrebølgen i norsk politikk. Arbeiderpartiet lider nederlag ved valget i 1981, mens Høyre blir den soleklare vinner og danner regjering med Kåre Willoch som statsminister. I 1986 falt regjeringen etter å ha stilt kabinettspørsmål i Stortinget. Gro Harlem Brundtland, som etter landsmøtet i 1981 var valgt til partileder og den selvfølgelige statsministerkandidat for Arbeiderpartiet, dannet en ny regjering²⁴. Denne satt til 1989, da Jan P. Syse dannet en koalisjonsregjering med Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet. Høsten 1990

²⁴ Regjeringen som ble utnevnt våren 1986 hadde 8 kvinnelige medlemmer. Det ble en sensasjon, ikke bare i Norge, men også ute i verden (Nyhamar 1990:505-507).

dannet Gro Harlem Brundtland sin tredje regjering. Brundtland ble sittende helt til 1996, da Thorbjørn Jagland tok over som statsminister²⁵.

Perioden med Gro som leder, spesielt etter at hun igjen ble statsminister i 1986, bar preg av det samme som under Gerhardsen hva angår utøvelse og styring av ledervervet. Igjen var posten som partileder og statsminister samlet på én hånd, hun bestemte selv når hun skulle gå av, som i 1992 som partileder og i 1996 som statsminister, og hun hadde enorm innvirkning på andre toppverv innad i partiet (Skjeie 1999:60-63).

Der etterkrigstiden hadde sett stabil økonomisk vekst og lav arbeidsledighet, ble 80-tallet annerledes. Arbeidsledigheten var på sitt høyeste siden mellomkrigstiden, og tidlig på 90-tallet opplevde Norge en bankkrise. I takt med høyrebølgen, og utfordringene nevnt ovenfor i mente, ble en ideologisk debatt tilnærmet uunngåelig for Arbeiderpartiet.

4.5.1 En fornyelse, en høyredreining eller progressiv pragmatikk

I sin bok *Ørnen har landet* (2003) tegner tidligere partileder Reiulf Steen et bilde av Arbeiderpartiet som ørnen²⁶, periode for periode. Til å begynne med begynner ørnen å stige, før den går i opprør med seg selv. Etter endt opprør flyr ørnen, før den går i krig. Etter krigens slutt opererer ørnen i hønsegården, før dens avkom trer frem (forøvrig den delen hvor Steen selv befinner seg). Og hva med siste kapittel? Det kaller Steen bare for ”ørnen vingestekkes”. Det omhandler perioden etter at Gro Harlem Brundtland tar over som partileder og statsministerkandidat, gjennom Thorbjørn Jaglands tid, helt frem til Jens Stoltenberg i dag. Det er et relativt hardt oppgjør med eget parti og den retning partiet gikk i. Samtidig skiller ikke Reiulf Steen sine tanker seg nevneverdig fra for eksempel Berge Furre sin historieberetning (1996) eller Kjell-Erik Kallset sin bok om Arbeiderpartiets indre virke ved spørsmålet om EU (2009) og det såkalte skillet mellom den styrende høyresiden i partiet og en venstreopposisjon.

²⁵ Jagland hadde tatt over som partileder allerede i 1992 (Skjeie 1999:60)

²⁶ Begrepet ”ørnen” var det forøvrig Jens Arup Seip som kom opp med i *Fra embedsmannsstat til ettpartistaten og andre essays* (1963).

Så, hva var det som skjedde? Finnes det en klar linje mellom venstre og høyre innad i Arbeiderpartiet, hvor de på venstresiden har hatt vanskelige kår fra og med Brundtlands tid?

Ingen politiske partier opererer i et ideologisk, politisk eller sosialt vakuum. Utover på 70-tallet og tidlig på 80-tallet var Arbeiderpartiet blitt ufrihetspartiet (Gjerde 2009:52-56). Deregulering, liberalisering og privatisering stod på agendaen, det var høyrebølge. Jostein Nyhamar (1990:523) viser til at det var en dreining i Arbeiderpartiets politikk, den gikk mot sentrum og dermed mot høyre. Videre pålegger han stortingsgrunnlaget, regjeringen hadde et borgerlig flertall mot seg i Stortinget, som grunn for at regjeringen måtte føre en mer sentrumsorientert politikk. Kompromiss ble regelen. Likevel var det ikke bare i selve regjeringens utøvelse hvor man kunne ane en viss dreining. Også på landsmøtene og i prinsippprogrammene kunne man observere ideologisk bevegelse.

Allerede med prinsippprogrammet i 1981 og langtidsprogrammet fra regjeringen Brundtland i 1981 ble individuell valgfrihet trukket frem i en skala den aldri før hadde blitt gjort. Likevel står landsmøtet i 1987 frem som selve kulminasjonen for den frihetskampanjen som fra og med 1985 ble drevet frem, spesielt av partileder Gro Harlem Brundtland, partisekretær Thorbjørn Jagland og nestleder Einar Førde (Gjerde 2009:98). Men hvorfor akkurat da? Vel, partiet hadde gått på et sviende nederlag i 1981, heller ikke valget i 1985 ble noen suksess. Det var klare tegn på at folket ville ha annerledes politikk enn hva Arbeiderpartiet hadde å frembringe. Men hva gikk denne fornyelsen ut på? Gjerde (2009) vektlegger redefineringen av selve frihetsbegrepet. Isaiah Berlins distinksjon mellom negativ og positiv frihet fungerer som et nyttig verktøy, hvor negativ frihet kan beskrives som fravær av tvang, mens positiv frihet best kan ses på som å inneha reelle muligheter for å gjøre som man vil. Arbeiderpartiet har historisk sett vektlagt positiv frihet. I følge Gjerde viste landsmøtet i 1987 at partiet nå i større grad vektla individuell negativ frihet. Nyhamar viser også til at Arbeiderpartiet overhodet ikke hadde sakseierskap til debatten omkring frihet, som var mer eller mindre altoverskyggende på 80-tallet. Partiet måtte vinne begrepet tilbake.

Fornyelsen, høyredreiningen, den progressive pragmatikken, kjært barn har mange navn, ble svaret på dette.

Blant annet ble synet på staten revurdert. Einar Førde frontet debatten (Nyhamar 1990:526):

Vi kan ikkje komme unna at den sosialistiske tradisjonen som også vi er ein del av, ofte har ført til løysingar som mange har oppfatta som byråkratiserande og sentraliserande (...) Også vi treng å diskutere kva staten skal gjere.

Det er all grunn til å regne med at dette ville ha vakt oppsikt bare et tiår tidligere. I 1987, ikke fullt så mye. Ikke bare synet på staten ble debattert, men også frihet kontra likhet. Også her kan man observere en dreining i retning av at frihet får forrang (Gjerde 2009:71-110). Førde understreket nødvendigheten av å stimulere til mangfold, også om det i enkelte tilfeller skulle føre til litt mindre likhet (Nyhamar 1990:526). Jagland på sin side forfektet sivilsamfunnet (Nyhamar 1990:526): ”Vi må ikke definere fellesskapsløsninger som bare det som skjer innenfor det offentlige”. Selv om 80-tallet viste en dreining i Arbeiderpartiets ideologiske plattform gir det ingen grunn til å overdrive forflytningen. Man forkastet ikke prinsippene om liket, solidaritet og fellesskap. Selv om Førde i sin tale på landsmøtet i 1987 åpnet opp for deregulering på visse områder angrep han den hemningsløse dereguleringsfilosofien: ”Reguleringar er teiknet på sivilisasjon” (Nyhamar 1990:526). Man kan heller se det som en ideologisk loftsrydding. Arbeiderpartiet kastet ikke ut alle de gamle møblene, men ryddet loftet og tok til seg noen nye (Gjerde 2009:99).

4.6 1981-1994 – Internasjonalt

Slutten på 70-tallet og tidlig på 80-tallet så en tilspissing av den kalde krigen. I 1979 går Sovjetunionen til angrep på Afghanistan. I USA blir Ronald Reagan innsatt som president i 1981. Han kjører på med opprustning av både forsvaret, men også retorikken mot Sovjetunionen. I 1985 velges Mikhail Gorbatsjov som leder i Sovjetunionen. I jakten på å restaurere og utvikle supermakten preker han om Glasnost

og Perestrojka, åpenhet og økonomisk reformering. I stedet for å utvikle Sovjet videre endte det med at staten smuldret opp. I 1991 var Sovjetunionen en saga blott. Francis Fukuyama kommer med sin tese om *The End of History* (1992). Demokratiet og økonomisk liberalisme stod frem som historiens endepunkt for samfunnsordning. Men hadde ikke også Hegel og Marx bommet i deres higen etter historiens slutt? I sin artikkel ”Professor Hegel goes to Washington” (1992) problematiserer Alan Ryan nettopp dette med Fukuyamas tese i mente. Så lenge det finnes ett eneste menneske på denne jord kan det vel ikke forekomme noen slutt på historiens gang?

Norge, som medlem i NATO, kunne ikke virke som nøytral i det som utspant seg på den internasjonale arena. De største debattene, også innad i Arbeiderpartiet, omhandlet atomopprustning, utplassering av raketter i Europa, atomfri sone i Norden og våpenlagring i Norge (Nyhamar 1990:485-497). På slutten av 80-tallet og utover tidlig på 90-tallet blusset igjen spørsmålet om medlemskap i det som da var blitt den Europeiske Union (EU) opp igjen.

4.6.1 Atomvåpen og lojalitetsoppmykning

Spørsmålet omkring atomvåpen var helt fra starten av NATO-medlemskapet en debatt som skapte et sterkt engasjement. Dette blusset kraftig opp utover på 70-tallet, da NATO, med USA i spissen ivret for en opprustning av atomvåpenarsenalet i Europa. For Arbeiderpartiet ble dette vanskelig. Partiet hadde historisk sett vært et anti-militaristisk parti, selv som medlem av NATO. Disse kreftene var fortsatt intakt i deler av arbeiderbevegelsen. Det ble kamp om de nye raketene som endte i det som ble kalt dobbeltvedtaket. Det gikk ut på at NATO skulle tilby forhandlinger med Sovjetunionen om raketene, med sikte på likevekt. Dersom forhandlingene ikke førte frem ville innen 1983 ville de nye raketene utplasseres. Statsminister Odvar Nordli og utenriksminister Knut Frydenlund sine syn hadde vunnet frem, men det murret fortsatt i deler av arbeiderbevegelsen. Spørsmålet om våpenlagring høynet temperaturen ytterligere. Det dempet seg ikke da spørsmålet om Norden som atomfri sone ble diskutert. Arbeiderpartiet gikk inn for dette i sitt arbeidsprogram 1986-89. Etter at

Gorbatsjovs avspenningspolitikk ble gjeldende mistet saken mye av sin aktualitet og ble borte (Nyhamar 1990:485-497).

I tillegg til debatten rundt NATO og atomvåpen gled Norge og Arbeiderpartiet i retning av en dypere europeisering av sin utenrikspolitikk. I flere spørsmål, som atomvåpen, som forholdet til FN og utøvelse av makt på den internasjonale arena brøt en del europeiske land med USA. Lojaliteten til NATO betydde ikke lenger at Norge ikke skulle gi klart uttrykk for sitt syn. Det ble sturent å kritisere USAs utenrikspolitiske valg (Nyhamar 1990:490-497).

4.6.2 Ny runde, ny kamp om EU

Europeiseringen av norsk utenrikspolitikk medførte at spørsmålet om Norges tilknytning til det europeiske fellesskapet igjen fikk ny aktualitet. Regjeringen Syse hadde falt da Senterpartiet ikke kunne sitte i regjering med Høyre da en ny folkeavstemning om EU igjen ble dagsorden i norsk politikk i 1990. Da Gro Harlem Brundtland tok over ble det raskt klart at hun ville arbeide for at Norge skulle søke om medlemskap. Dog tok partiet varsomme skritt. Å unngå den splittelsen man hadde opplevd i 1972 ble viktig frem mot folkeavstemningen i 1994 (Hansson og Teigene 1992). Denne gangen stilte ikke statsministeren kabinettsspørsmål til folket om medlemskap. Selv om folket skulle svare nei, ville ikke regjeringen ta sin hatt og gå av. Da Sverige søkte om medlemskap slengte Norge seg på. Som i 1972 svarte folket nei, også denne gangen med relativ knapp margin. Norge forble utenfor EU, men ble med i det europeiske økonomiske samarbeid (EØS).

Som i 1972 ble det mønstret motstand i både fagbevegelsen og Arbeiderpartiet. Annerledes enn i 1972 ble ikke splittelsen en varig sak. Etter folkeavstemningen fortsatt regjeringen, partiet stod samlet. I 1972 hadde velgerne straffet partiet ved stortingsvalget i etterkant. Det skjedde ikke i 1994. Men saken er klar, om det igjen skulle bli en folkeavstemning om medlemskap i EU, vil debatten igjen blusse opp innenfor hele arbeiderbevegelsen.

5 Sosialdemokratisk ideologi

Marxisme, leninisme, maoisme, sosialisme, kommunisme, stalinisme, demokratisk sosialisme, sosialdemokrati, venstresiden. Det er et uendelig antall begreper, med forskjellige betydninger, for det som kan kalles politisk og økonomisk tenkning til venstre på den politiske og økonomiske skala. Hva er egentlig innholdet i sosialdemokrati? Sheri Berman kaller det for *Primacy of Politics* (2006), Gösta Esping-Andersen kaller det *Politics Against Markets* (1985), Walter Korpi foretrekker *The Democratic Class Struggle* (1983). Dette kapitlet tar sikte på å utlede en operasjonaliserbar teori om sosialdemokratiet som ideologi, med vekt på bakgrunnen og dens hovedprinsipper, forholdet til demokrati og økonomisk tenkning, ”den tredje vei” som fornyelse og tesen om sosialdemokratiets død.

5.1 Bakgrunnen og prinsippene

La de herskende klasser skjelve for en kommunistisk revolusjon. Ved denne revolusjon har proletarene intet annet å miste enn sine lenker. De har en verden å vinne. Proletarer i alle land, forén dere! (Marx 2005:255 [1848])

Frihet, likhet og solidariske fellesskap er grunnlaget, drivstoffet sosialdemokratiet går på. Det klasseløse samfunn, fjerningen av fattigdom og arbeidernes makt over eget arbeid var og er viktig for sosialdemokratiet, men den sosialdemokratiske ideologi skiller seg vesentlig fra den marxistiske på et par substansielle felt. Viktigst av disse er troen på politikkens primat og det representative demokratiet som utøvende politisk system.

Sosialdemokratiet forkastet tanken om kapitalismens selvdestruksjon. På slutten av 1800-tallet raste en ideologisk debatt om hvorvidt de sosialdemokratiske partier skulle ta del i det rådende borgerlige demokratiet, eller styrke fagbevegelsene og partiene sammen med arbeiderne i påvente av revolusjonen (Boggs 1995:1-100, Schechter 2007:1-100). I sin bok *The Preconditions of Socialism* (1993 [1899]) forfekter Eduard Bernstein det synet som skulle gjøre seg gjeldene i de fleste store sosialdemokratiske

partier i Europa, blant annet det tyske og det svenske sosialdemokratiske partiet, men også det norske etter samlingen av partiet i 1927. For å utøve innflytelse måtte man ta del i det rådende demokratiet, for på den måten og få makt og gjennomføre sosialistisk politikk. Det er dette Berman kaller the *Primacy of Politics*, politikkenes forrang, med andre ord motsetning til marxismens tro på økonomiens primat. Det var fullt mulig å forandre samfunnet via de demokratiske spilleregler. Skritt for skritt med reformer skulle de sosialdemokratiske partiene dra samfunnet i sosialistisk retning ved hjelp av arbeidernes stemmer (Keman 1993). Sosialdemokratiets kamp for allmenn stemmerett bør i tillegg til prinsippet om likhet og universelle rettigheter for alle, ses på som en strategisk manøver ved å øke antallet stemmer dramatisk (Berman 2006, Bernstein 1993, Esping-Andersen 1985:3-41). På dette punkt legger sosialdemokratiet seg mellom marxistisk tenkning og liberalistisk økonomisk tenkning, som begge forfekter det syn at økonomien bør ha forrang og må styre utviklingen. Sosialdemokratiet mener det er de folkevalgte organer, de politiske institusjoner, som bør legge premisser for samfunnsretningen.

Sosialdemokratiets forhold til demokratiet som politisk system er meget essensiell med tanke på veien mot det sosialistiske samfunn. Stefan Berger (2002) viser til at det først var etter andre verdenskrig, med kald krig og en lang økonomis oppgangsperiode som bakteppe, at sosialdemokrater²⁷ fullt ut aksepterte det pluralistiske demokratiet. Videre poengterer han at staten ble sosialdemokratiets beste venn og støttespiller, fordi den mer eller mindre alene gjorde det mulig å løse klassekonflikter ved å trekke på ideen om rettsstaten til andre deler av samfunnet, fremfor alt til økonomien. Politikk er fordeling av goder og ressurser. Sosialdemokratiet har på dette punktet brukt staten instrumentelt i jakten på rettferdig fordeling, i tillegg til hovedgarantisten for sosial velferd (Esping-Andersen 1985). Ønsket om sosial utjevning og kollektiv regulering av markedet er et sosialdemokratisk fellestrekk (Brandal et.al 2011:244). Samtidig beviser aksepten av demokratiet kanskje den mest revisjonistiske delen av sosialdemokratiet, i følge Adam Przeworski (1985:7-47), nemlig at sosialdemokratiet

²⁷ Sosialdemokrater må her ikke ses på som et fullt ut generelt begrep. Det norske arbeiderpartiet hadde godtatt de demokratiske spilleregler på 30-tallet. I Både Sverige og Danmark etablerte aksepten for demokrati og nasjonalstaten ("Folkhemmet") seg allerede på 20-tallet.

forkastet ideen om det fullt ut sosialistiske samfunn. Som han retorisk poengterer (1985:43-44):

Social democrats will not lead European societies into socialism. Even if workers would prefer to live under socialism, the process of transition must lead to a crisis before socialism could be organized. To reach higher peaks one must traverse a valley, and this descent will not be completed under democratic conditions.

Dette bringer oss over til sosialdemokratiet og forholdet til det kapitalistiske system og økonomien som sådan.

5.2 Sosialdemokrati og økonomi

Ideologisk skilte sosialdemokrater seg fra andre politiske radikalere ved at de kjempet for både politisk og økonomiske egalitære samfunn (Keman 1993:293). Hvis vi godtar at sosialdemokratiet ikke har som mål å fjerne kapitalistisk markedsøkonomi, men å tøylen den, få den til å virke til det beste for samfunnet, kan vi gå dypere inn på hva eksplisitt sosialdemokratiet mener med demokratisering av økonomien og hvilke ideologiske prinsipper det har forfektet omkring økonomien.

For det første handler det om å regulere forholdet mellom arbeid og kapital. I samarbeid med sterke fagforeninger har sosialdemokratiske partier gått inn for å gi rettigheter til arbeidstaker, det være seg stillingsvern, arbeidsmiljø, arbeidstidsbestemmelser, kollektive lønnsforhandlinger, og innflytelse i selskapers styrever²⁸. På generelt grunnlag kan man kalle det regulering av arbeidslivet.

Berman viser til at stater i etterkrigstiden gikk inn for å takle kapitalismen og beskytte samfunnet for dets mest destruktive effekter. Det er spesielt to aspekter som stikker frem, utviklingen av velferdsstaten og bruken av keynesiansk økonomisk tenkning (Berman 2006:179-180).

²⁸ I Norge og Sverige, og delvis Danmark, er samarbeidet mellom staten og partene fra arbeidsgiver – og arbeidstakersiden utstrakt.

Diskusjonen rundt utviklingen av det som kalles velferdsstaten er en pågående prosess. For de sosialdemokratiske partier var det viktig å sørge for at personer som mistet jobben, ble uføre eller syke, ikke skulle bli kastet ut i fattigdom og fornedrelse, men motta ytelser nok til å leve et anstendig liv. Disse rettighetene skulle være universelle og like uavhengig av bakgrunn, kjønn, alder, etnisitet, religion, familiesituasjon og klasse. Dekommodifisering av arbeidskraften ble dermed et viktig ledd i å gi demokratiske rettigheter til individer på bekostning av markedet (Berman 2006:181, Esping-Andersen 1990).

Full sysselsetting har alltid vært og er fortsatt sosialdemokratiske partiers store mantra (Beveridge²⁹ 1944). I jakten på dette ble John Maynard Keynes sine tanker om statlig intervensjon i økonomien tatt vel imot. Keynesiansk teori er omfattende, men det er delen om effektiv etterspørsel som ble tatt i bruk, og ble gjengs økonomisk politikk i store deler av etterkrigstiden, ikke bare for sosialdemokratiske partier. Kort sagt går teorien ut på at økonomien er etterspørselsdrevet. Den økonomiske krisen i mellomkrigstiden hadde vist at markedet ikke utraderte arbeidsløshet, men faktisk viste seg inkompetent i arbeidet med å opprettholde den fulle etterspørsel. Dette skapte rom for staten. Den kunne bidra til å stimulere økonomien ved å øke den offentlige pengebruken for å øke etterspørselen som igjen ville få folk i arbeid og økonomien på fote igjen³⁰ (Keynes 2011 [1936]). Den økonomiske teori om motkonjunkturpolitikk var født. Hvorfor passer denne teorien med sosialdemokratisk politikk? Først og fremst fordi Keynes ga fullmakt til statlig regulering av markedet, en regulering som kunne benyttes til sosial utjevning gjennom skattelegging og subsidiering. For det andre sammenfaller det med tanken om politikkenes primat. Statsapparatet kunne brukes til å temme markedskreftene (Brandal et.al 2011:119-120).

5.3 Den tredje vei

²⁹ William Beveridge var forøvrig selv liberaler, ikke sosialdemokrat.

³⁰ Keynes sine teorier ble diskreditert utover på 70-tallet, da man opplevde både høy inflasjon samtidig med relativt høy arbeidsledighet, kalt "stagflasjon". Inflasjonspresset var motkonjunkturpolitikkenes største problem (Sejersted 1985:165-7).

Store deler av 70 og-80-tallet ble tiåret for markedets tilbakekomst og ditto sosialdemokratiets tilbakeslag. Keynesiansk stimuleringspolitikk var gått av moten, velferdsstaten ble fremstilt som knugende ovenfor individet, markedets primat fikk gjenklang. Svaret på det nye nyliberalistiske hegemoniet ble fornyelsen av sosialdemokratiet, bedre kjent som den tredje vei. Anthony Giddens sin bok *Den tredje vei – fornyelsen av sosialdemokratiet* (1999) tar for seg de viktigste delene av denne loftsryddingen innenfor sosialdemokratisk tenkning.

Giddens nevner 5 dilemmaer sosialdemokratiet må ta inn over seg og basere fornyelsen rundt (1999:28):

- Globalisering – hva er det egentlig, og hva er konsekvensene?
- Individualisme – på hvilken måte og i hvilken grad er det moderne samfunnet i ferd med å bli mer individualistisk?
- Venstre og høyre – hva skal vi mene om påstanden om at et slikt politisk skille ikke lenger gir mening?
- Politikken virkemåte – er politikken i ferd med å fjerne seg fra de konvensjonelle demokratiske mekanismene?
- Økologiske problemer – hvordan skal de integreres i den sosialdemokratiske politikken?

Det er innenfor disse spørsmålene veien mot et fornyet sosialdemokrati ligger ifølge Giddens. Men hva er den tredje veis program? (1999:58):

- Det radikale sentrum
- Den nye demokratiske staten
- Aktivt sivilt samfunn
- Den demokratiske familien
- Den nye blandingsøkonomien
- Likhet som inkluderende faktor
- Positiv velferd
- Den sosialt investerende staten

- Den kosmopolitiske nasjonen
- Kosmopolitisk demokrati

De tre øverste punktene henger nøye sammen. Der høyresiden, og spesielt det nyliberale tankegods, sverger til markedet, mens det klassiske sosialdemokratiet sverger til staten, sverger Giddens til det sivile samfunn. Desentralisering av makt, spesielt økonomisk er et gode. Effektivisering av offentlig forvaltning, økt bruk av direkte demokratiske prosesser og gjennomsiktighet er viktige momenter. Det økte samarbeidet mellom en mer transparent stat og det lokale sivile samfunn kan disponeres i bekjempelse av kriminalitet, men også hva angår familiepolitikk.

Giddens legger vekt på innretningen og utfordringene rundt velferdsstaten, og spesielt trygdesystemet. For eksempel foreslår han å fjerne lovpålagt pensjonsalder, for det første for å dempe utfordringene rundt pensjonsutbetalinger, for det andre for å utnytte en ressurs. Reformering av velferdsstaten statuerer den tredje veis tankegang. Man bør se på alle innretninger, størrelser og utbetalinger av stønad. Det er dette han legger i positiv velferd. Å gå trygd er ikke positiv velferd. Giddens oppsummerer på følgende måte (1999:97): ”i stedet for behov, autonomi; ikke sykdom, men aktiv helse; i stedet for uvitenhet, utdanning som en kontinuerlig del av livet; i stedet for forfall, velvære; og i stedet for lediggang, initiativ”.

Den såkalte fornyelsen, den tredje vei, er kritisert fra flere hold. Noen ser den mer eller mindre som en fortsettelse av den nyliberale tanke om markedets fullkommenhet, at sosialdemokratiet på en måte hadde gitt opp å utfordre markedet som drivende faktor i samfunnsdannelse. Denis Pilon (2012:253) kritiserer den tredje vei:

When the Third Way came to power in the 1990s touting its own brand of neo-liberalism, it promised to restore economic growth – but it did not, despite a careful adherence to market orthodoxy. The result, as Schmidt notes, was that ”increasing numbers of working class people, with no effective political representation in sight, moved toward abstention and passivity (Evans and Schmidt 2012:31). Far from broadening left politics, the Third Way narrowed it, succeeding

only by effectively abandoning the working class and its specific interests.

Labour under Blair og SPD under Schröder fremsto på 90-tallet og i det etterfølgende tiåret som et tidsmessig, men også mer høyrevridd sosialdemokrati (Brandal et.al 2011:125). For å komme i posisjon må politiske valg vinnes. Dreiningen må ses i denne sammenheng. Det handlet om å vinne valg, noe Blair og Schröder gjorde. Dette kan trekke i retning av at medianvelgeren hadde beveget seg mot høyre. Skulle sosialdemokratiet beholde politisk innflytelse måtte de følge etter.

5.4 Sosialdemokratiets fall?

Kjernepunktene i den sosialdemokratiske politiske diskurs, som hadde vist seg i form av utbyggingen av velferdsstaten, bruken av Keynes sine teorier om statlig intervensjon i økonomien for å stimulere til økt etterspørsel og dermed full sysselsetting, regulering og samarbeid innenfor arbeidslivet, progressiv beskatning, små lønnsforskjeller og stabil økonomisk vekst fikk betydelig hardere kår utover på 70-tallet. Margaret Thatcher kom til makten i Storbritannia i 1979 med en parole om nedbygging av offentlig velferd, mindre makt til fagforeningene og privatisering. Det samme gjorde Ronald Reagan som president i USA i 1981. ”Government is the problem” var rådende tankegang. Hvorfor kom store deler av den sosialdemokratiske politikk i unåde? Det snakkes om sosialdemokratiets død, men var det i realiteten mer et midlertidig tilbakeslag for den politikk som inntil da var ført av sosialdemokratiske partier som ikke lenger skapte resonans hos folk flest? Som vi vet kom sosialdemokratiske partier sterkt tilbake, riktignok med en ny profil basert på den tredje vei, i både Storbritannia, Tyskland og Skandinavia på 90-tallet.

Carl Boggs (1995:64-78) og Christopher Pierson (1995:5-77) frembringer fire grunner til at sosialdemokratisk politikk fikk en stri tårn fra og med 70-tallet. For det første observerte man utover på 70-tallet lavere økonomisk vekst, høy inflasjon samtidig med høy arbeidsledighet, såkalt ”stagflasjon”. Dette vanskeliggjorde bruken av sosialdemokratiets trumfkort, statlig stimuleringspolitikk inspirert av Keynes sine

teorier. På grunn av høy inflasjon ville en statlig ledet innsprøyting av økonomisk etterspørsel rett og slett bli sugd opp og miste sin effekt, samtidig som det selvfølgelig ville føre til statlig gjeld. Kampen mot arbeidsløshet er et av sosialdemokratiets virkelige kjepphester. Da det fremste middelet ikke lenger fungerte optimalt fikk det åpenbart følger for sosialdemokratiets legitimitet nettopp på dette punktet. Boggs nevner klima og naturvern, som fikk medfart på 70-tallet, som et tilleggshinder for akkumulering av kapital, da investeringer og utbygging måtte tre tilbake for vern og utfordringer knyttet til klimaproblemet. Dette har vi sett skapte splid innad i Arbeiderpartiet på 70-tallet ved utbyggingen av vannkraft, gasskraftutbygging og fremfor alt diskusjonen rundt åpning av oljeboring i Lofoten, Senja og Vesterålen. For det andre, som også har sammenheng med bruken av staten som et middel til økt etterspørsel og full sysselsetting, er den forandrede globale økonomiske kontekst.

It is above all changes in the international political economy that have undermined the circumstances for the promotion of national Keynesian institutions. The powers of national governments, national labour movements and nationally based capital – between whom agreements about economic and social policy were typically constructed – have been undermined by the greater internationalization and deregulation of the modern world economy (Pierson 1995:49).

Sosialdemokratiet hadde få andre alternativer enn å innfinne seg med den prioriterte akkumuleringen av kapital: profitt, produktivitet, økonomisk innstramning, eksportdrevet vekst. Det ble ekstremt vanskelig for sosialdemokratiet og keynespolitikken å unngå seg markedets premisser, uavhengig av hvilke sosiale mål det hadde og hvilket ideologisk forhold det måtte ha til velferdsstaten.

Det tredje punktet handler om sosialdemokratiets sosiale base. Klasseidentiteten til de sosialdemokratiske partiene smuldret delvis opp. De som var kjent som arbeiderne, særlig manuelle industriarbeidere, sank betraktelig i antall fra og med 60-tallet, da arbeidsmassen gikk fra å være basert i industrien til å basere seg på sevicebaserte tjenester. Den dramatiske veksten til det vi kan kalle middelklassen bidro til at de

sosialdemokratiske kjernevelgerne ble færre i antall. Det skapte en mer fragmentert arbeidsstokk, noe som igjen førte til nedbrytende solidaritet, større grad av individualisme, privatiserte livsstiler og depolitisering av velgermassen. I tillegg nevner Boggs (1995:77) effekten av den moderne tid som gav ytterligere fart på den allerede startede utviklingen. Teknokratiet, massemedia, sosial og geografisk mobilitet kjennetegnet perioden. Samtidig var det ikke gitt at dette tapet av klasseidentitet innebar en tapt ideologisk sfære for sosialdemokratiet, men som Boggs påpeker mestret ikke de sosialdemokratiske lederne omstillingen nevneverdig godt, noe som medførte uro og desorientering om hvor fremtiden lå. Grensen mellom sosialdemokratisk og ikke-sosialdemokratisk identitet var ikke lenger like klar og synlig.

Det fjerde punktet som spesielt Pierson nevner handler om sosialismens legitimitetsproblemer etter Sovjetunionens fall, som igjen ble etterfulgt av Fukuyamas "the end of history", hvor det markedsliberale demokratiet stod igjen som eneste legitime samfunnsdannelse. Dette betyr ikke at den vestlige utgaven av demokratisk sosialisme, sosialdemokrati, hadde nevneverdige kjennetegn med den såkalte sosialismen i Sovjetunionen, eller Kina, Kambodsja, Cuba, Nord Korea for den saks skyld, men at selve begrepet sosialisme nærmest over natten ble kastet på historiens skraphaug og at dette ikke bare hadde påvirkning på folks oppfatning av sosialdemokratiet, men også at sosialdemokrater selv måtte se seg selv i speilet. Likevel fremstår sosialismens krise på slutten av 80-tallet som en eksplisitt Sovjetisk krise. De vestlige sosialdemokratiske partier brøt tidlig med den retning Sovjet gikk i etter Oktoberrevolusjonen 1917. Det var praksisen med et planstyrt autoritært samfunn, som ble kalt sosialisme, som kollapset. Kanskje ligger sannheten nærmest Dahrendorfs uttrykk (1990:71, som sitert i Pierson 1995:69): "Communism has collapsed; social democracy is exhausted". Det er verdt å merke seg at dette ble skrevet i 1990 midt under Sovjetunionens fall, og ikke 8 år etter, med sosialdemokrater styrende i både Norge, Sverige, Storbritannia og Tyskland.

Selv om Boggs, Pierson og Pilon (2012) beskriver et sosialdemokrati i vanskeligheter fra og med 70-tallet, poengterer de at dette ikke er snakk om noen død, eller kronisk

tilbakegang for den sosialdemokratiske ideologi. Pilon forklarer at bevegelsen mot sentrum på 90-tallet var et mer eller mindre uunngåelig grunnet diskrediteringen av Keynesianismen, Sovjetunionens fall og den økende økonomiske globaliseringen.

6 Analyse

I denne delen av oppgaven vil jeg legge frem de resultater jeg har funnet ved bruk av Arbeiderpartiets prinsipp- og arbeidsprogrammer fra og med 1997 til og med 2013, i tillegg til dybdeintervjuer med Martin Kolberg³¹ og Karin Yrvin³², som fremstår som meget relevant for å forstå det som skjedde innad i Arbeiderpartiet etter katastrofevalget i 2001, da partiet gjorde sitt dårligste valg siden 1924, med sine 24,3 %, frem mot flertallregjeringen sammen med Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet etter valget i 2005. En analyse av Soria Moria-erklæringen er også gjennomført med tanke om å finne kontraster mellom denne og Arbeiderpartiets programmer, med andre ord finne resultater som kan fortelle om partiet ble dratt i en ny politisk retning ved det rødgrønne samarbeidet.

6.1 Ideologiske skifter i Arbeiderpartiets prinsipp- og arbeidsprogram 1997-2013?

Å lese politiske partiprogrammer kan ofte være en selsom opplevelse. De fremstår som mer eller mindre klin like, både i form og innhold. De må leses sakte, svært grundig, og fremfor alt med et distansert blikk, for ikke å blendes. Bare slik kan endringene i innholdet observeres, hvis det i det hele tatt finnes noen. At de er viktige for å forstå Arbeiderpartiets politikk er åpenbart. De er utledet fra landsmøtene, hvor politikken partiet skal gjennomføre bestemmes. Riktignok byr det på tolkningsproblemer fordi de overordnede prinsippene er universelle, og forandres minimalt. Arbeidsprogram er langt mer eksplisitte og saksorienterte. Formuleringer kan virke meget vage isolert sett, og det er usikkert hva man skal legge i dem, samtidig må de leses i kontekst. For å belyse de relevante endringene legges hvert partiprogram fra og med 1996 til og med

³¹ Kolberg var partisekretær i Arbeiderpartiet perioden 2001-2009. Etter 2009 har han sittet på Stortinget som folkevalgt fra Buskerud.

³² Karin Yrvin er politisk rådgiver ved Arbeiderpartiets partikontor, og har jobbet i en årrekke med taler, analyse og strategi. I tillegg har hun vært statssekretær i Nærings- og handelsdepartementet, nestleder og generalsekretær i Arbeiderpartiets kvinnebevegelse, samt vært vararepresentant og møtt fast til Stortinget.

2013 frem, med hovedvekt på de observerte endringer. Programmet fra 1996, ”Samråderett”, vil i så måte fungere som referansepunktet.

6.1.1 ”Samråderett” (Det norske Arbeiderparti 1996)³³

Programmet innledes av sosialdemokratiets grunnverdier, sosialdemokratiets arbeidsmåte, før sosialdemokratiets utfordringer utledes. De fire utfordringene, bærekraftig utvikling, et arbeidsliv med plass til alle, fordeling av velferd og gjensidighet mellom individ og fellesskap, vitner om den pragmatiske historien partiet har hatt. Sosialdemokrati, ja, men tilpasset sin tids utfordringer.

Prinsipper og arbeidsmåte

Partiets visjon, som forøvrig er mer eller mindre den samme i alle de 5 partiprogrammene, er som følger: ”Arbeiderpartiets visjon er en rettferdig verden uten fattigdom, i fred og i økologisk balanse, der menneskene er frie og likestilte og har innflytelse på sine livsvilkår”. De tre hovedprinsippene er frihet, likhet og solidaritet. Dette er ikke noe særskilt for sosialdemokratiet i Norge, men universelle prinsipper for sosialdemokratiet som ideologi. Disse verdiene ligger til grunn for analysen av samfunnet og for utformingen av den praktiske politikk.

Ordet likhet kan gi flere konnotasjoner. For Arbeiderpartiet forutsetter likhet at ulike meninger, livssyn og kulturer møtes med toleranse og gjensidig respekt på grunnlag av universelle menneskerettigheter. Samtidig innebærer ikke likhet at alle bør være like. Hver enkelt skal, ut ifra sine forutsetninger, ha rett til å utvikle sine evner (DNA 1996:9).

Frihet står ikke noe tilbake for likhet hva angår ulike betydninger og hva man legger i begrepet. I programmet står følgende (DNA 1996:10): ”alle skal ha frihet til utfoldelse og frihet fra undertrykking... fordi alle er likeverdige, har ingen rett til å bruke sin frihet til å skape ufrihet for andes mål”.

³³ Heretter forkortet til (DNA, årstall:sidetall). I 2011 skiftet partiet navn fra Det norske Arbeiderparti til Arbeiderpartiet.

Med solidaritet menes evnen og viljen til å ta ansvar for hverandre. Felles mål oppnås best ved felles innsats. Alle mennesker er avhengige av andre og av fellesskapet. Samfunn basert på felles ansvar og solidarisk fordeling er derfor i alles egeninteresse. Denne solidariteten skal gjelde på tvers av alle samfunnsgrupper og grenser, og omfatte både dagens og morgendagens mennesker (DNA 1996:11).

Reformisme er Arbeiderpartiets arbeidsmåte. Det innebærer at man bruker mulighetene utviklingen gir, og at vi har evne til samfunnskritikk, enten vi er i opposisjon eller har styringsansvaret (DNA 1996:12-13). Kapitlet om sosialdemokratisk ideologi viser at reformismen som sosialdemokratiets farbare vei ble satt i system tidlig, helt fra kampen mellom Bernstein og Kautsky. Det norske Arbeiderparti, som ble samlet i 1927, ble ikke noe unntak. Reformisme gjennom å ta del i det bestående politiske system, demokratiet, ble sosialdemokratiets strategi for å forme samfunnet slik det ville. Så hva legger partiet i reformisme? Partiet skal analysere og se hvilke forhold som til enhver tid hindrer menneskers likhet, frihet og solidaritet. Stadig definere nye mål og finne politiske virkemidler som realiserer våre verdier. Sosialdemokratiet skal være åpent og søkende. Bare slik er det mulig å finne nye løsninger og oppnå støtte i folket for å makte å styre samfunnet i riktig retning. Pragmatikk!

I programmet rydder man også plass til et oppgjør med utopisk sosialisme.

”Sosialdemokratiet har alltid advart mot å gjøre sosialisme til et system som har svar på alle problemer, og som forespeiler en motesetningsfri idealstat” (DNA 1996:13).

Videre lar man heller ikke markedsliberalismen slippe unna:

På samme måte som sosialdemokratiet står opp mot de kommunistiske diktaturene, vender vi oss mot markedsliberalismen.

Sosialdemokratiet står for folkevalgt styring ved en sterk offentlig sektor og ved en bevisst bruk av markedet kombinert med styring av markedskreftene. På den måten kan vi både utnytte markedets evne til verdiskaping og ta vare på det enkelte individs rettigheter, sikre fordeling og hensynet til naturen (DNA 1996:13).

De fire hovedpunktene

De fire hovedpunktene i programmet er globalt fellesskap, arbeids for alle, et rettferdig velferdssamfunn og medbestemmelse og ansvar. I kapitlet om globalt fellesskap spiller utfordringene rundt miljøproblematikken en substansiell rolle. Hele 10 sider er viet dette problemet. Viktigst er erkjennelsen av at dette er en sak som fullt ut må bekjempes via samarbeid på den internasjonale arena. Man vil jobbe for en bindende klimaavtale internasjonalt³⁴. FNs rolle vektlegges. Det legges opp til mer ressurser til organisasjonen, samt en utvidet rolle for FN som styringsinstans. I dette ligger blant annet en utvidelse av sikkerhetsrådet, utviklingslandene må med. Partiet vil også øke bevilgningene til FNs høykommissær for flyktninger³⁵, øke bistanden til 1 % av nasjonalbudsjettet, samt pålegge en skatt på valutatransaksjoner.

I kapitlet om arbeid til alle utledes Arbeiderpartiets viktigste jobb, arbeid til alle! Full sysselsetting er partiets viktigste mål. For å oppnå dette vises det til et forpliktende inntektspolitisk samarbeid mellom arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner. Staten kan spille rollen som en konstruktiv tredjepart dersom dette skulle være nødvendig. Eksplisitt nevnes ”solidaritetsalternativet”, den moderate inntektspolitiske veien man hadde hatt siden 1992, som et velfungerende middel. Dette burde tas vare på og utvikles videre, rett og slett fordi det har medført ”flere jobber, økt reallønn og økonomisk rom for nye velferdsreformer” (DNA 1996:58). Et andre punkt er statlig eierskap:

Arbeiderpartiet vil bidra til at norsk næringsliv får et stort innslag av langsiktige og ansvarlige eiere... det er behov for mer stabilt eierskap og tilgang på kapital med et lengre og bredere perspektiv for verdiskapingen enn kortsiktig spekulasjon. Staten bør utvikle sine eierstrategier, slik at fellesskapets sparing kan gi positive virkninger for næringsliv og jobbskaping.

³⁴ Kyoto-avtalen kom for øvrig året etter, i 1997. Arbeiderpartiet har siden også ivret for en ny avtale på det internasjonale plan, blant annet i København i 2009.

³⁵ I en kort periode i 1990 var arbeiderpartipolitiker Thorvald Stoltenberg, far til tidligere statsminister Jens Stoltenberg, FNs høykommissær for flyktninger.

Partiprogrammet sier ingenting eksplisitt om statens prosentvise eierandel i bedrifter. Det er også tydelig å se av retorikken at staten som eier må forholde seg til markedet. Dog angriper man markedets kortsiktighet og utelukkende profittstyrte hensyn: ”det er uheldig for sysselsettingen og verdiskapingen om innslaget av kortsiktige plasseringer blir for stort”. Et tredje punkt av essensiell karakter behandler spørsmålet om beskatning. Nøkkelordet er progressiv beskatning. De med høye inntekter skal betale mer enn de med lave. Programmet er også klokkeklare på skattens primære rolle:

Arbeiderpartiet vil ha et skattesystem som gir stabile inntekter til felles velferdsløsninger og fremmer sysselsetting, rettferdig fordeling og bedre miljø... beskatningens fremste mål er å finansiere velferdsordningene og den trygghet og utjamning de gir. Dette må forenes med hensynet til verdiskaping og sysselsetting, slik at ikke grunnlaget for velferden svekkes. Utformingen av skatte- og avgiftssystemet skal baseres på stabilitet, likebehandling, skatt etter evne, jobbskaping, effektiv skattekontroll og på at forurenser skal betale (DNA 1996:62).

Andre essensielle momenter i denne delen av programmet er retten til permisjon for etterutdanning, at arbeidstid skal tilpasses den enkeltes behov, mindre bruk av overtid og heller ansette flere. Flest mulig faste ansettelsesforhold. Som et ledd i prinsippet om likhet går programmet inn for inntektsfordeling mellom kommuner og fylker. ”Målet er å fordele slik at det kan gis et likeverdig velferdstilbud over hele landet” (DNA 1996:79).

Det tredje store kapitlet omhandler velferd. Disse skal være av universell karakter, finansiert av fellesskapet. Offentlig sektor og skattesystemet er hovedredskapene for dette. For Arbeiderpartiet spiller trygge velferdsløsninger en større rolle enn bare som objektiv velferd:

Trygge velferdsløsninger bidrar ikke bare til rettferdig fordeling, men også til sosial og økonomisk stabilitet og integrering. Et samfunn med rettferdighet og trygghet forebygger og demper sosiale og etniske

motsetninger, hærverk, kriminalitet, vold og konflikter (DNA 1996:82).

Foruten dette vektlegges arbeidslinja. Det skal lønne seg å arbeide. Det bør legges opp til en større grad av kombinerings av arbeid og trygd. De som kan jobbe skal ha muligheten til dette. Barnetrygden skal bestå som universell ytelse, ikke behovsprøvd. Programmet fremmer også et mål om full barnehagedekning innen 2000. Det går inn for økte ressurser til det offentlige helsevesenet, ”som setter pasientens behov i sentrum og ikke forskjellsbehandler mennesker” (DNA 1996:97).

Dette partiprogrammet byr i seg selv på få overraskelser, men delen om offentlig forvaltning kan fortone seg som et mulig divergerende punkt:

Arbeiderpartiet vil forbedre ressursbruken i offentlig sektor ved å omstille og samordne virksomheten i tråd med nye behov og muligheter... selv om vi har en offentlig sektor vi kan være stolte av, er det nødvendig å drive fortløpende effektivisering og omstilling til nye oppgaver... mer fokus på resultater” (DNA 1996:105).

I samme seksjon vektlegges samarbeid med både private og ideelle organisasjoner. Men, dette gjelder ikke de fundamentale velferdsoppgavene, som helsesektoren, utdanningssektoren og omsorgssektoren. Igjen dras offentlig eide selskaper opp. Ved å gjøre dem til aksjeselskaper, eller selskap etter særlover, kan de operere i markeder på lik linje med private, men samtidig beholdes muligheten til folkevalgt styring. Det blir mulig å ivareta politiske mål.

Det siste kapitlet omhandler medbestemmelse og ansvar. ”Alle skal ha samme rett til å styre sin egen hverdag og påvirke utviklingen i samfunnet” (DNA 1996:112). Men det er også ansvar: ”Den enkeltes frihet må utøves under hensyn til andre menneskers behov og rettigheter”. De viktigste delene innenfor dette er kunst og kultur, naturen, informasjonsteknologi som opplysende faktor, genteknologi, fri deltakelse i det offentlige ordskifte og forbrukermakt. De eksplisitte delene av programmet går inn for å opprettholde pressestøtten og NRK-lisensen. Kulturtilbud skal gjelde alle og må derfor i stor skala subsidieres. Landets biblioteker skal være fullfinansierte.

6.1.2 “Arbeiderpartiets program 2001-2005” (DNA 2001)

Hovedprinsippene, frihet, likhet og solidaritet står fast også i dette programmet. Hele innledningen fortøner seg som lik programmet fra 1996. Som i programmet fra 1996 skisseres det samfunnsutfordringer partiet anser som de mest presserende i den kommende perioden programmet gjelder for. Det skisseres 5 hovedutfordringer: Demokratiet må fornyes og politikken gjenvinne styringskraft, velferdsstaten må fornyes, fordelingen må bli mer rettferdig, en utvikling som er økologisk og økonomisk holdbar og identitet bygget på solidaritet, toleranse og aksept (DNA 2001:8-16).

Kontinuitet, men også ny politikk.

Programmet er i det store og hele klart gjenkjennelig, i hvert fall med programmet fra 1996 som referanseramme. Ønsket om mer demokrati har vi klargjort før i oppgaven er en helt sentral og historisk del av sosialdemokratiets virke. Videre tar programmet for seg de ”vanlige” sosialdemokratiske verdiene som rettferdig fordeling, antirasisme, likestilling, opprustning av fellesskolen, sykehusene, full barnehagedekning og progressiv skattepolitikk.

Samtidig bærer programmet preg av at fornyelse av offentlig sektor er den saken energien er lagt inn på. Det sier at det er nødvendig med en gjennomgripende reform av ansvars- og oppgavefordelingen i den offentlige forvaltningen (DNA 2001:17-18):

- Staten må omorganiseres. Vi ønsker ikke en større stat, men en bedre organisert og tydeligere stat. Statlig byråkrati må reduseres som en forutsetning for større lokalt selvstyre. De statlige tilsynsordninger må gjøres mer effektive og forenkles.
- Mindre detaljregulering av kommunene. Flere oppgaver må desentraliseres til kommunene.
- Kommunene må settes økonomisk i stand til å bli det mest sentrale leddet i velferdssystemet vårt. Det er nødvendig å stimulere til frivillige

kommunesammenslåinger, slik at vi får sterkere kommuner som er i stand til å ta på seg flere oppgaver.

- Eierskapet til sykehusene må overføres til staten for å sikre en mer helhetlig planlegging og klarere ansvarsforhold i sykehusvesenet.

Det er tydelig at programmet mener at en fornyelse av offentlig sektor vil føre til mer demokrati, med medbestemmelse. Økt desentralisering, redusering av byråkratiet, mindre bruk av øremerking og større overføringer til kommunene skisseres også som ledd i arbeidet mot mer demokrati for folk flest.

De nye helseforetakene er den mest eksplisitt nye delen av programmet. Det var en stor reform, hvor målet var at ved statlig eierskap skal sykehusene skilles ut av forvaltningen, eies hundre prosent av staten og organiseres som statlige foretak. Dette skal fastlegges i egen lov. Hvert foretak skal ha et regionalt basert styre, oppnevnt av eieren, altså staten, og med tilknytning og tilhørighet i den befolkningen de skal tjene. Om dette indikerer en vending basert på markedstenkning, en reform som høyrepartiene like gjerne kunnet kommet med, vil bli diskutert mer inngående i diskusjonskapitlet.

Et annet punkt i programmet omhandler boligpolitikk. ”Arbeiderpartiet vil bidra til å sikre alle en god bolig i et godt bomiljø, og med boutgifter som står i rimelig forhold til inntekten” (DNA 2001:50). Selv med velvalgte ord om at husbanken skal styrkes, at kommunesektoren bør spille en vesentlig rolle i boligbyggingen og at kommunene bør ha en helhetlig boligplan, gis det ingen garantier for at staten selv tar på seg arbeidet med å bygge flere boliger. Som det står i programmet: ”Tilbud om flere rimelige boliger kan også bidra til å presse prisene nedover i markedet” (DNA 2001:51). Markedet er godtatt som distributør og allokeringsmekanisme hva angår boligpolitikk.

6.1.3 “Ny solidaritet” (DNA 2005)

I dette programmet finner man en forandring i hovedprinsippene! Arbeiderpartiets verdier er ikke lenger, frihet, likhet og solidaritet, men frihet, solidaritet og like

muligheter (DNA 2005:5). At partiet bytter ut likhet med like muligheter som et styringsmål i politikktutformingen trenger ikke nødvendigvis å bety et radikalt skifte, men at partiet gjør det med fullt overlegg og baktanke er det ingen tvil om. Bruken av begrepet likhet er blitt kritisert av kritiske røster som drar det i retning av at Arbeiderpartiet, men også andre partier som tilhører den såkalte venstresiden i norsk politikk, i sin grunntanke vil at alle mennesker skal være like og at dette bryter med det andre hovedprinsippet om frihet. Det kan være et svar på denne tiltalen. Det kan også være så enkelt som at selv om verdien har vært ”likhet” i ord, så har betydningen i lang tid vært nettopp like muligheter, så hvorfor ikke endre dette i programmet? Programmet tar for seg 5 punkter som summerer opp hva parolen like muligheter handler om:

Alle har krav på å få de samme mulighetene til å utvikle seg, utnytte sine evner og leve sine liv. Dette gjelder uavhengig av kjønn, sosial bakgrunn, religion, seksuell orientering og etnisk tilhørighet. Å gi alle like muligheter er en nødvendig forutsetning for at alle skal ha frihet. Våre valg av universelle velferdsløsninger skyldes at vi mener velferdsstaten skal være til for flere enn de som faller utenfor. Vi har felles velferdsarenaer for alle innbyggere. Dette innebærer at alle kan vite at de får de samme mulighetene til personlig utvikling. Alle har forskjellig utgangspunkt. Hvor man kommer fra skal ikke avgjøre hvor man skal. Vi vil gi både grupper og individer med annen kulturbakgrunn enn majoritetssamfunnet reelt de samme muligheter, rettigheter, plikter og ansvar som flertallet (DNA 2005:7).

Endringer?

Retorikken i dette programmet kontra det foregående fremstår som betydelig forandret. Borte er vektleggingen av fornyelse, modernisering og effektivisering. Man vil videre. Programmet forsøker å samle både partiet og potensielle velgere til en ny retning for landet. Et par eksempler på endringene fra programmet i 2001 viser dette: ”Prioritering av skattelette til de rikeste fremfor velferd, samt sterkere vekt på økt konkurranse og privatisering, har svekket fellesskapsløsningene” (DNA 2005:8). Her ser man kimen til skatt versus velferd dimensjonen som ble en viktig del av valget i

2005. Videre går man til eksplisitt angrep på tanken om markedet som den ultimate måte for mennesker å ha relasjoner på: ”Vi tror samarbeid er en viktigere drivkraft for utvikling enn konkurranse”. Programmets tittel, ny solidaritet, summerer i grunn opp den nye retorikken. Like betegnende er det at programmet fra 2001 ikke har noe navn!

Der førstepri i programmet fra 2001 var fornyelse av offentlig sektor er arbeid til alle det samme i programmet fra 2005. ”Arbeiderpartiet går imot en privatisering av arbeidsmarkedspolitikken” (DNA 2005:23). Den implisitte leflingen med privatisering og markedstenkning synes å være borte fra programmet, i det minst retorisk. Det samme går igjen i delen om skattesystemet: ”Arbeiderpartiet vil at skatt mellom arbeid og kapital jevnes ut, slik at de med høye kapitalinntekter betaler mer skatt” (DNA 2005:27). I synet på boligpolitikken synes det også tilsynelatende å være et skifte: ”Arbeiderpartiet vil ikke la markedskreftene rå grunnen alene på dette området. Virkemidlene i boligpolitikken må styrkes, slik at alle gis økonomisk mulighet til å disponere egen bolig” (DNA 2005:46).

6.1.4 “Skape og dele” (DNA 2009)

Igjen preges Arbeiderpartiets partiprogram av troen på fellesskapet som den beste arena for å løse presserende samfunnsutfordringer. ”Ved å løse de viktigste oppgavene sammen, oppnår vi mer enn om vi søker å løse dem hver for oss” (DNA 2009:6). De grunnleggende hovedprinsipper er fortsatt de samme, like muligheter har tydeligvis kommet for å bli! I stedet for å legge frem det partiet anser som hovedutfordringene i perioden frembringer man 5 punkter partiet vil prioritere: arbeid til alle, satse på kunnskap og kompetanse, rettferdig fordeling, fornye og forbedre velferden og et samfunn i økologisk balanse. På sett og vis står dette programmet frem som en forlengelse, dog med visse poleringer, av det foregående program.

Hva er nytt?

I slutten av 2007 og utover i 2008 slo finanskrisen til for fullt. Det var Stoltenberg 2-regjeringen som fikk byrden med å møte krisen. Valget i 2009 ble på mange måter et valg på regjeringens håndtering av den vanskelige situasjonen. Norge kom seg relativt

godt gjennom krisen. Arbeidsledigheten steg ikke dramatisk, og økonomien fortsatte å vokse. Regjeringen fikk nytt flertall ved valget. Hva ble gjort for å møte utfordringen, og hva slags tanker gjør et sosialdemokratisk parti seg ved denne typen kriser?

Den internasjonale finanskrisen har bekreftet at markedet ikke kan styre seg selv. Det er nødvendig med politisk styring gjennom reguleringer som kan forebygge kriser, og som kan sikre tillit, demokratisk innsyn og forbrukerinteresser (DNA 2009:12).

Dette er både rent isolert, men også med tanke på konteksten, et relativt eksplisitt angrep på den politiske retning som har det frie marked som sitt store mantra. Ut av dette fremmes det tiltak som ”Arbeiderpartiet vil sette ned et utvalg som skal gjennomgå årsakene til finanskrisen, og gjennomfør de tiltak som er nødvendige for å sikre et stabilt og fungerende finansmarked” (DNA 2009:13). Men viktigst er punktet som fremstår som en nyorientering mot Keynes sine teorier om offentlig pengebruk: ”Arbeiderpartiet vil bruke penger slik at det bidrar til å utjevne svingninger i økonomien”. Finanskrisen virker å ha gitt vind i seilene til sosialdemokratiets trumfkort, nemlig konjunkturpolitikken for å motvirke arbeidsløshet og usikre økonomiske tider.

I helsepolitikken legges det frem en ny reform, samhandlingsreformen. Reformen er et uttrykk for at Norge bruker betydelige summer på helse, men at det for hver krone man spytter inn, ikke kommer nok ut i helsearbeid og pleie. For mye av behandlingen foregår på sykehus. Det er dyrt og ikke nødvendigvis bra for pasienten selv. Å styrke den kommunale helsetjenesten kan bøte på dette.

Skal helsetilbudet bli bedre, må vi ha en reform for å sikre bedre samhandling mellom de ulike aktørene i helsevesenet. Først og fremst er det nødvendig å få til samhandling mellom sykehus, spesialisthelsetjenesten og den kommunale helsetjenesten (DNA 2009:39).

Et siste punkt som skiller seg om ikke betydelig så i hvert fall merkbart fra tidligere partiprogrammer er ordlyden rundt flyktninger og innvandring. Den er mer eksplisitt i

dette programmet. Om den er hard eller myk er selvfølgelig øyet som ser. Retorikken som her brukes ville aldri blitt observert verken i Sosialistisk Venstreparti eller Fremskrittspartiets programmer.

”Norge kan ikke ta imot alle som ønsker å komme hit. Arbeiderpartiet vil ha en balansert og kontrollert innvandring... de som har fått endelig avslag på sin asylsøknad, har fått saken sin grundig behandlet og plikter å forlate landet. Arbeiderpartiet vil ha en aktiv returpolitikk som bidrar til at flere velger å reise frivillig, men også bruke tvangsmessige returer (DNA 2009:65).

6.1.5 ”Politisk plattform for en flertallsregjering” - Soria Moria 1 (2005)

Etter at valgseieren var sikret ved valget i 2005 gikk Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet sammen for å forfatte en politisk plattform for den nye flertallsregjeringen. Det relevante spørsmålet i denne sammenheng er om denne plattformen skiller seg vesentlig retorisk og politisk fra Arbeiderpartiets programmer. I så fall vitner det om at Arbeiderpartiet delvis er blitt dratt i en eller annen retning.

Hovedbildet

Rent visjonært skiller ikke dette programmet seg vesentlig fra Arbeiderpartiets programmer, i hvert fall ikke de fra 1996 og 2005. Rettferdighet og fellesskap er fortsatt rådende politiske mål:

Regjeringen vil føre en politikk som styrker den enkeltes personlige trygghet gjennom sterke felles velferdsordninger og rettferdig omfordeling. Trygge mennesker er frie, skapende og kreative mennesker. Vi vil fastholde et omfattende offentlig ansvar for, og en solidarisk finansiering av, de grunnleggende velferdsoppgavene (Soria Moria 2005:3).

Dette er noe som like gjerne kunne stått i et av Arbeiderpartiets egne programmer. Retorikken mot frie markedskrefter er også godt tilstedet. ”Vi vil motarbeide

kommersialisering av de sentrale velferdsoppgaver som helse, omsorg og utdanning” (Soria Moria 2005:3). Styrkning av fellesskolen og jobb til alle som overordnet rettesnor ligger også fast. Plattformen angriper også markedskreftenes påvirkning på folkestyret:

Folkestyret er under press. Beslutningene overføres i økende grad til aktørene i markedene, til kapitalsterke privatpersoner, organisasjoner, byråkrater og andre som ikke står til ansvar overfor folket i valg. Dette fører til sviktende tillit, avmakt og mindre engasjement og deltakelse i samfunnsspørsmål hos folk flest (Soria Moria 2005:28).

Andre områder som stadfester at skilnaden mellom denne plattformen og Arbeiderpartiets programmer ikke er vesentlig er synet på skattepolitikken, næringspolitikken og statlig eierskap. Man vil for eksempel i større grad ha skatt på aksjeutbytte enn på arbeid, føre en aktiv næringspolitikk fra statens side, som både innebærer heleide statlige selskap, men også stimulering av konkurranseutsatt sektor. ”Regjeringen vil sikre et sterkt offentlig og nasjonalt eierskap for å nå viktige politiske mål og sikre avkastning og inntekter til fellesskapet” (Soria Moria 2005:23). Energiressursene skal være allemannseie.

Skilnader?

I plattformen som helhet skiller verken retorikken eller den overordnede politiske dimensjonen seg vesentlig fra Arbeiderpartiets programmer, kanskje med unntak av programmet fra 2001. De delene av plattformen som skiller seg fra Arbeiderpartiets programmer er rett og slett et utslag av at dette er en plattform utgått fra tre politiske partier. Både Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet skal ha sine kjernesaker på agendaen. To åpenbare saker som SV har vært sterkt delaktige i er at Norge ikke skal delta i den USA-ledete operasjonen ”Enduring Freedom” i Afghanistan og full barnehagedekning. Selv om full barnehagedekning også har vært tilstedet i Ap sine programmer, var dette SVs sak. Senterpartiet har på sin side fått igjennom en langt større satsning på å bedre kommuneøkonomien, i tillegg til å opprettholde desentraliserte sykehus. To saker som både SV og SP var enige om, som Ap

sannsynligvis ville ha formulert annerledes, er forholdet til EU og spørsmålet om oljeutvinning i Lofoten, Vesterålen og Senja. Noen ny søknad om norsk medlemskap i EU ble lagt død, mens det ble stengt for å åpne de nevnte områdene for oljeleting i perioden 2005-2009. Alle disse sakene gjenspeiler det realistiske i situasjonen, for å få flertall måtte alle tre partier gi og ta. Som et politisk prosjekt derimot, vil plattformen være meget godt gjenkjennelig for de som leser Arbeiderpartiets programmer.

6.2 Intervju med Martin Kolberg og Karin Yrvin

I denne analysedelen brukes de to andre primærkildene, intervjuene med Martin Kolberg og Karin Yrvin, for å belyse hva to nøkkelinformanter i Arbeiderpartiet har å bidra med for å besvare oppgavens hypoteser. I og med at særlig Martin Kolberg, men også Karin Yrvin, er nøkkelinformanter lar jeg dem få fri tale. I stedet for at jeg skal tolke i hjel svarene de gir, lar jeg deres fulle resonnementer komme til. Slik vil nyansene komme klart frem og analysen blir mer autentisk. En dypere diskusjon omkring problemstillingen forekommer i diskusjonsdelen hvor intervjuene er sterkt delaktige, men blir problematisert ved hjelp av andre kilder.

6.2.1 Hypotese 1

Meg: Var det på 80-tallet den store moderniseringen i partiet skjedde?

Martin:

- For det første vil jeg si at det er åpenbart at valget av Gro Harlem Brundtland i 1981, med hennes bakgrunn, form og tilnærming, som er uhyre rasjonell, representerte et skille. Fordi det det er skrevet for lite om, er at det Gro gjorde var at hun brøt ned strukturer i partiet som ikke var demokratiske. Denne ”noen har snakket sammen”-kulturen, den brøt hun ned, sammen med Ivar Leveraas, partisekretær i lengre tid. Gro demokratiserte dermed partiet. Det var en viktig forutsetning for tillitt og politisk kraft. Den politiske situasjonen på 80-tallet var lammende fordi det ikke var noe alternativ, her i huset, Stortinget. Ap hadde ikke flertall, men det var ikke noe alternativ. Det var fordi Gro-regimene ikke

utfordret opposisjonen på noen avgjørende måte. I tillegg kommer det at høyresiden ikke i utpreget grad stod for noen ideologisk iver etter privatisering. Også høyresiden lå nede ideologisk, på sett og vis. Det ble en periode med pauser i samfunnets ideologiske utvikling. Det ble mye administrasjon til gode for landet, men ikke flytning av merkesteinene på noen avgjørende måte. Det var jo en overtyre for hva som kom senere på 90-tallet.

Meg: Teorien om Arbeiderpartiets høyredreining på 80-tallet stemmer dermed ikke?

Martin:

- Jeg mener at det er å overdrive veldig. Det er for å få bildet sitt til å stemme. Da går deres ligning opp. I realiteten var det en videreføring av Odvar Nordli-sporet, med modernisering, og med mye mennesker og det gir sitt. Det var en periode preget av veldig mye administrasjon og styring, det kan jo for noen se ut som en høyredreining, men jeg vil ikke si at det var noen bevisst høyredreining.

6.2.2 Hypotese 2

Meg: I 2001, etter valget, fikk dere 24.4 %. Hva gikk for seg innad i partiet etter valget? Du ble jo partisektretær i den perioden...

Martin:

- Valgresultatet i 2001 var en katastrofe, men også en skandale. Fordi vi hadde gått oss bort i perioden. Det begynte egentlig med det helt spesielle 36,9, som fortalte velgerne at får vi ikke det vi ønsker så får dere en annen regjering. Det er en holdning du ikke kan ha til velgerne. I sin forvirring i perioden etter 97 etablerte det seg en skole i partiet som gikk ut på at vi måtte tilbake til regjeringsmakten fortrest mulig for å gjenoppbygge partiet. Det mener jeg er en feilslutning. Det å tro at du må være i regjering for å bygge parti. Det mener jeg er en feilslutning. Men det var altså motoren og driveren bak at man tok regjeringsmakten i 2000. Uten å ha en tilstrekkelig plan på hva den regjeringsmakten skulle brukes til. Og det førte til en såkalt vridning av

samfunnsutviklingen som ikke hadde tilslutning, fremfor alt ikke i fagbevegelsen. Det var masse prosjekter og vridning som gikk i det såkalte sentrumsområdet. Jeg var skeptisk til det hele tiden. Da fikk vi som fortjent i 2001. Det var en sunn reaksjon, ikke minst fra de fagorganiserte, som gikk ut på at her får vi stemme på noen andre. Så kom 2001, og du spør her vi nå sitter, men hvis noen spør meg om 10 år om hva som er det viktigste du har bidratt til, så vil jeg svare det samme som jeg sier til deg, som var å dra Arbeiderpartiet tilbake på det helt tradisjonelle, riktige, sosialdemokratiske linjen og la grunnlaget for det rødgrønne samarbeidet. Det er nemlig to sider av samme sak. Forklaringen er at da måtte Arbeiderpartiet for første gang i hele dets storhetstid bestemme seg for at vi bør ikke styre alene, og at vår oppgave er å samle sentrum-venstre kreftene mot høyrekreftene for å styre samfunnet. Og da var det bare to partier å gå til. Det var å samle Arbeiderpartiets velgermiljø, som er det definitivt største, med SVs og Senterpartiets, som på hver sin måte utgjorde sentrum-venstre. Og når fagbevegelsen genuint støttet opp om det, så ble det en veldig kraft, men forutsetningen for at dette skulle bli en realitet var at partiet plasserte seg tydelig på sentrum-venstre og ikke sentrum-sentrum, som vi gjorde frem til 2001. Jeg er skråsikker på at bakgrunnen for at Arbeiderpartiet i den perioden 2003-4 og frem til 2013 ble en storhetstid for oss var at vi gjorde disse ideologiske skiftene, som viser og la til side det at vi måtte regjere alene. Det var jo en form for arroganse. Nå gikk vi sammen med andre, fikk fagbevegelsen i ryggen, og det klarte vi bare fordi vi gjorde et ideologisk valg som lå på sentrum-venstre og ikke sentrum-sentrum. Jeg er overbevist om, og den europeiske utviklingen viser veldig tydelig, at de som ikke gjør det går seg helt vill. Se på Danmark.

Meg: Hva er essensen i forskjellen mellom sentrum-venstre og sentrum-sentrum?

Martin:

- Først og fremst har det med forståelsen av privat og offentlig sektor. Man må komme beinhardt på at utdanning, helse og omsorg skal være på offentlig hånd. De skal være fellesskapsstyrt og like for alle. Man må stå beinhardt på det!

Meg: Tilbake til 2001. Du mener at det var et klart brudd med den retningen man hadde hatt inntil valget i 2001?

Martin:

- Jeg mener absolutt det, og retningen før valget i 2001 bidro til det nederlaget. Velgerne kjente ikke igjen partiet, og de er ikke dumme. De har veldig gode intuisjoner på hva som skjer og de var krystallklare på at dette var ikke godt nok. Jeg vil kalle det et ideologisk intermesso, som ikke må gjenta seg.

Meg: etter 2001, samarbeidet med SV og SP, var dette en ny ideologisk retning, eller mer realpolitisk styrt, at man måtte inn i ny regjering med flertall?

Karin:

- En av tilbakemeldingene vi fikk fra velgerne var at vi fremstod som arrogante, som ikke kunne samarbeide. Vi så at vi ikke ville få frem vårt politiske prosjekt uten alliansepartnere. Så ble det en diskusjon om hvordan det skulle være. Og mange vil jo ta eierskap til at det rødgrønne samarbeidet var deres idé. Fasiten er at det ble stadfestet i talen til Jens eller Martin ved landsmøtet mellom 2001 og 2005 en gang. Det var et landsstyremøte hvor jeg tror det var Martin som sa: nå skal vi samarbeide med sentrum og med SV.

Meg: så det var altså et brudd i 2001?

Karin:

- Ja, jeg tror det. Partiet er jo det samme. Han var veldig opptatt av at man skal ta vare på det gamle, men skal også modernisere partiet. Det ble satt i gang en rekke prosesser på den tiden. Blant annet hadde vi utfordringen rundt vekst vs. Vern, som går rett igjennom partiet. Det ble satt ned et utvalg som formulerte seg rundt dette. Gasskraftsaken slet oss jo, og derfra fikk vi disse CO2-frie gasskraftverkene. Han tok tak i sak etter sak og ryddet opp. Sånn at vi kunne vinne tillit igjen. Hvordan vi igjen skulle bli ombud for folket. Være rundt i lokallagene og snakket om hvordan partiet skulle være, hvordan vi skulle oppfattes. Vi lagde en stor historie før valget i 2005, som var fortellingen om

sosialdemokratiet, akkurat hvem vi er, hva vi vil og hva vi ikke vil. Så fikk vi opp denne skattelette kontra velferdsdimensjonen. I stedet for å løpe etter Høyre og si at vi vil ha skattelettelse, så klarte vi å lage dimensjonen der. Hvis vi ser på Bernt Aardals tall så sier han at plutselig ble skatt og velferd viktig for folk. Jeg tror vi vant den, at det var sosialdemokratiet mot høyrekreftene. Vi vant valget i 2005 på det. Og det var en strategi som partikontoret, med Martin Kolberg i spissen, utarbeidet, som sentralstyret vedtok.

6.2.3 Hypotese 3

Meg: I 2008 slår finanskrisen inn for fullt. Ble finanskrisen brukt som et eksempel på at "vi" hadde rett, at sosialdemokratier igjen fikk økt tro på egen politikk?

Martin:

- Ja, rent teoretisk. Men først og fremst praktisk ved at man grep inn her i Norge ovenfor finanskrisens påvirkning for å beskytte befolkningen. Det viser frem Arbeiderpartiet og Stoltenberg på sitt beste. Vi pøste inn noe sånt som 700 milliarder. Både for å få bankene til å gå rundt, men også for å opprettholde sysselsettingen, og det lyktes. Målet var å komme ut av krisen med Europas laveste ledighet, og det klarte vi. I så måte gikk vi tilbake, det hadde ligget der hele tiden, ved å bruke de økonomiske virkemidlene vi følte var riktige. Det kan være Keynes eller hva det måtte være.

Meg: I håndteringen av en slik situasjon ligger det vel en ideologisk dimensjon? Høyresiden ville heller ha massive skattelettelse..

Martin:

- Ja, nettopp. Der viser forskjellene seg ganske tydelig. Hadde vi fulgt deres råd ville vi hatt høyere arbeidsledighet og større ulikheter, det har vi sett i andre land. Det som aldri kom, som vi diskuterte, var finanskrisen begynnelsen på slutten for kapitalismen? Og egentlig burde det vært slik at venstresiden i hele Europa burde fått massiv oppslutning.

Meg: I 2007-08 oppstod en global finanskrise. Ble det diskutert hvordan man skulle behandle problemet? Her må det nevnes at Norge står i en særstilling hva angår muligheten for bruk av økonomisk stimulering på grunn av penger på bok.

Karin:

- Det var en ganske hard kamp å få folk med på handlingsregelen. Vi hadde egne skoleringer om hvorfor handlingsregelen var viktig. FrP kjørte en retorikk: det er hull i veiene, kan vi ikke bare bruke litt mer penger? Det var det også mange i våre rekker som mente, men etter finanskrisen har det ikke vært noe mer snakk om det. Våren 2008 var det mange som mente vi var løftebruddregjeringen. Vi hadde brukt mye energi på å motvirke taktikken til høyresiden som kalte oss nettopp dette. Det å legge frem politiske regnskaper ut ifra Soria Moria-erklæringen, mye mer enn det som er vanlig. I andre land snakker man mye mer overordnet. Før finanskrisen hadde denne misnøyestrategien satt seg. Så kom finanskrisen. Jeg mener at håndteringen av den skjedde på ryggmargsrefleksen til Jens og Karl Eirik Schjøtt-Pedersen. At de kunne sin Keynes, vi hadde handlingsregelen, vi visste vi skulle spare, også hadde vi penger. Høyre ville gi skattelette, som i Sverige, mens vi ville gi det til offentlige prosjekter, pluss til tiltak som går rett til næringslivet, men ikke skattelette. Vi vant tilbake tillit. Det er jo Keynes-ideologien som ligger bak. Og Høyre kjørte ikke Keynes. Men de har jo skjønt disse fellesskapsideene og lagt seg veldig nærme oss ideologisk. De tør ikke snakke om tall og skatt, men snakker heller om velferd og arbeid, fordi de vet at det er dette som skaper resonans i befolkningen. For eksempel når Kristin Clemet skrev kronikker om at den nordiske velferdsmodellen må ligge til grunn for Høyre, den skal bare justeres. Dog kjørte de eget opplegg under finanskrisen, høyreorientert, og da oppstår den ideologiske dimensjonen igjen, så vant vi valget. Så tapte vi i 2013 og det var det mange grunner til. Vi fikk ikke frem budskapet, vi var styringstrøtte, opposisjonen hadde nye ideer, de sa ikke hva det var. De la seg

så nærme oss de kunne, bare litt friskere. Og det vant de på. Vi klarte ikke å heve politikken utover det.

Meg: I sosialdemokratiet, når det snakkes om finanskrisen, påpeker man at kapitalismen har spilt fallitt, den klarer ikke å regulere seg selv. Var dette tilfelle i Arbeiderpartiet?

Karin:

- To refleksjoner rundt det: Martin Kolberg sier at sosialdemokratiet har tjent kapitalismen vel. At kapitalismen, at folk kan starte bedrifter i Norge, det går så det suser, mange nye arbeidsplasser, men at den må være regulert. Når man ser på finanstallene til Jens observerer man betydningen av regulering av finansmarkedene. Uregulert kapitalisme går over styr. I talene hans påpekes det hva uregulerte finansmarkeder kan medføre, samt at Norge tok grep på slutten av 80-tallet som bankene hadde godt av og at vi nå var villige til å ta nye grep for å regulere markeder som ikke fungerer. Det lå en veldig klar ideologisk kamp og diskusjon i finanskrisen.

Meg: Det var ingen hard retorikk mot kapitalismen som økonomisk system.. det ble mer en kjensgjerning at dersom dereguleringen går for langt kan det bære galt av sted. Hva slags forhold har Arbeiderpartiet til markedsøkonomien?

Karin:

- Blandingsøkonomi! Staten kan gjerne ha fullt eierskap i selskaper, men ikke gå inn på hva bedriften skal produsere.

Evaluerings:

I denne analysen har Arbeiderpartiets partiprogrammer, Martin Kolberg og Karin Yrvin hatt ordet. Disse ordene bør diskuteres, kontrasteres og prøves mot andre kilder og data. Hvordan står denne analysen seg mot Tingstens teori, Arbeiderpartiets historie og sosialdemokratisk ideologi? Dette vil være hovedessensen i det kommende diskusjonskapitlet.

7 Diskusjon

7.1 Modernisering, høyredreining, eller kontinuitet?

Teorien om at Arbeiderpartiet gjennomgikk en modernisering, men også høyredreining på 80-tallet er forfektet av flere (Bjerke og Ekeberg 1996, Børhaug 2007, Hansson og Teigene 1992, Nilsen og Østerberg 1998). Stoltenberg 1-regjeringen fremstår som en forlengelse av dette. Hva er egentlig tilfelle? Ble partiet grepet av tidens ånd?

Gro – mer landsmoder enn visjonær sosialdemokrat?

At Gro Harlem Brundtland skulle bli statsminister i 1981 var det ingen som hadde forutsett. I realiteten var det bygd på en misforståelse (Nordli 1985:174-197). Det var vel heller ingen som hadde ventet at hun skulle sitte som statsminister i over 10 år, kanskje med unntak av henne selv. Hva står igjen etter hennes virke?

Nilsen og Østerberg (1998:7-8) forklarer hva de mener med den såkalte høyredreiningen:

Arbeiderpartiet opphørte å være et programfestet sosialistisk parti; det ble et mer entydig sosialliberalt parti som kaptet med andre, mer eller mindre sosialliberale, ”borgerlige” partier om velgernes gunst. Fra å være et samfunn med en sterkt regulerende velferdsstat fikk Norge en deregulert, tydeligere kapitalistisk økonomi, som bl.a. hadde til følge større rikdomsforskjeller. Denne forandringen ble nok påbegynte under den Høyre-dominerte regjeringen Willoch 1981-86, men *fortsatte* under Harlem Brundtlands to regjeringsperioder.

Videre i boka skisseres det grunner for at partiets nyorientering ble en realitet. De viktigste momentene var det politiske livs tiltakende lammelse, med uoversiktlige overføringer, kompromisser, oppsplittinger og sammenfiltringer av politiske aktører og interesser, som igjen ble besvart med en begeistring for nyliberalismen³⁶. Et annet

³⁶ For innføring i nyliberalismen som politisk retning, se Kjelstadlies artikkel ”Hva er nyliberalisme? Fem perspektiver” (Kjelstadlie 2012).

punkt er strukturendringene innen lønnsarbeiderklassen. Større innslag av kvinnelige lønnsstaker og flere i tjenesteytende næringer (Nilsen og Østerberg 1998:8-9).

Jostein Nyhamar (1990) har en litt annen innfallsvinkel for å forklare Gros periode på 80-tallet. For det første kaller han 80-årene for ”de tunge 80-årene”. Tunge for hvem? Nyhamar indikerer at de var spesielt tunge for sosialdemokrater. Han viser til en høyrevind som blåser over hele den vestlige verden, som Norge mer eller mindre uunngåelig blir truffet av. Arbeiderpartiet tapte valget i 1981, men også valget i 1985, hvor partiet forble i opposisjon. At partiet igjen fikk makt i 1986 var på grunn av Willochs høye spill, hvor Fremskrittspartiet felte hans regjering, ikke fordi Norges befolkning hadde stemt partiet frem dit. Nyhamar skiller seg noe fra den rådende teori om Arbeiderpartiets høyredreining. I stedet trumfer han den politiske situasjon frem som grunnen til at Partiet gikk mot sentrum, rett og slett fordi man måtte for å få flertall for politikken i Stortinget. Landsmøtet i 1987 som trekkes frem som høydepunktet for den tilsynelatende nye kursen mot høyre (Bjerke og Ekeberg 1996:132, Gjerde 2009) ser Nyhamar noe annerledes:

Partiet kvittet seg med mye nedarvet tankegods (...) Landsmøtet konfirmerte i mangt og mye den politikken som hadde vært ført de siste år. Det gav legitimitet til holdningsforskyvninger som alt hadde funnet sted (Nyhamar 1990:525-527).

I tillegg til teorien om moderniseringen som høyredreining og Nyhamars mer situasjonsbestemte tese, bør også de involverte selv få komme til ordet. I sin biografi *Dramatiske år* (Brundtland 1998) forteller Gro Harlem Brundtland fint lite om ideologi generelt, aller minst på 80-tallet. Den første regjeringsperioden 1986-89 vies nærmest fullt ut til den vanskelige økonomiske situasjonen og behandlingen av denne. Den andre perioden 1990-96 inneholder flere elementer, men EU-saken får soleklart mest plass. Selv om en ideologisk diskusjon er fraværende, har Brundtland funnet plass til et helt kapittel om 90-tallet som hun kaller ”Reformenes tiår” (Brundtland 1998:430-441). Hun tar for seg 4 hovedreformer: reformene i skolesektoren, med Reform-94 som klimaks, styrket likestilling, omstilling i offentlig sektor og

modernisering av næringslivet. De to siste kan kanskje for noen sosialdemokratier fremstå som ullent. For Brundtland handlet omstillingen, eller moderniseringen av offentlig sektor om nettopp å beholde en relativt stor offentlig sektor. Det ville man ikke klare dersom offentlig sektor ble for tungrodd, ineffektiv og ute av stang til å gjennomføre det den er satt til. Hva angår næringslivet forklarer Brundtland moderniseringen her med det nye internasjonale bildet, med økende globalisering og markedstilgang. For å henge med i svingene ble statseide norske bedrifter nødt til å effektiviseres for å møte konkurransen. To andre nøkkelinvolverte under Brundtlands 2 regjeringsperioder er Gunnar Berge, finansminister 1986-89 og kommunalminister 1992-96, og Yngve Hågensen, LO-leder 1989-2001. Berges gjenfortelling av 1986-89 i boken *Til kongen med fagbrev* (2011) er slående lik Brundtland sin. Her diskuteres aldri det ideologiske aspektet omkring politikken. Hele fokuset legges på hvordan man til tider måtte legge lokk på politiske valg, og godta realitetene omkring den økonomiske situasjon. Hågensen er noe mer klar på at partiet burde ha reversert deler av den politikken Willoch-regjeringen hadde innført hva angår kredittpolitikken og dereguleringen av bankvesenet. Fremfor alt mente han Arbeiderpartiet ventet for lenge, og kom med for svake arbeidsmarkedstiltak for å stimulere sysselsettingen. Likevel var Hågensen en av de ivrigste forkjemperne for solidaritetsalternativet, en moderasjonslinje ved det inntektspolitiske samarbeidet (Hågensen 2004). Berge og Brundtland var begge klare på at det var viktigere å få økonomien på fote igjen, enn å gjennomføre solid reallønnsvekst og massive, kostbare reformer, særlig i perioden 1986-89.

Teorien om perioden under Gro Harlem Brundtland, 1981-1996, som en høyredreining har helt klart noe for seg, men forteller ikke hele sannheten. Arbeiderpartiet har alltid hatt viljen og evnen til både å ta og få makt (Lahlum 2008a), så også var tilfellet med Gro Harlem Brundtland. Høyrevinden var et fenomen i hele den vestlige verden, den kunne ikke ignoreres. Å se på Arbeiderpartiets virke som et totalt isolert tilfelle er også umulig. Den parlamentariske situasjonen tilsa at Arbeiderpartiet, spesielt i perioden 1986-89, måtte få innpass i sentrum for ikke å bli felt. De involverte selv er meget

saksorienterte, logisk nok, men viser at i de sakene som til enhver tid foreligger, ligger det mye politikk.

Stoltenberg 1 – for mye for fort?

Etter å ha felt Bondevik 1-regjeringen på saken om gasskraft³⁷, tiltrådte Stoltenberg 1-regjeringen i mars 2000. Frem til valget høsten 2001, som skulle vise seg å bli et voldsomt nederlag med 24,4 % av stemmene. Regjeringen måtte gå. Likevel maktet regjeringen, gitt den korte tiden den satt, å initiere flere store reformer. Av disse var det delprivatiseringen av statseide selskaper som Statoil og Telenor, samt den massive reformen i helsevesenet, hvor sykehusene ble gjort til foretak med staten som suveren eier i stedet for fylkeskommunen, som skapte mest furore.

Spørsmålet om hvem som skulle eie sykehusene var både en teoretisk og politisk debatt som svirret utover på 90-tallet (NOU 1996). Det ble etter hvert oppe og vedtatt at man ikke fikk igjen nok fra alle helsemilliardene, noe måtte gjøres. Loven som regjeringen la frem (Ot.prp.nr. 66, 2000-2001) medførte at spesialisthelsetjenesten ble overført fra fylkeskommunen til staten som eieeier. Den andre hovedendringen gikk ut på at virksomhetene skulle organiseres som foretak i stedet for forvaltningsorganer. Dette innebærer at foretakene skal organiseres på samme måte som bedrifter, med profesjonelle ledelser, valgte styrever, med Helsedepartementet som eier.

Delprivatiseringen av Statoil ble en betent sak innad i Arbeiderpartiet. Privatisering av statlig virksomhet og planene om å åpne for private å kjøpe aksjer i Statoil rørte ved en helt grunnleggende ideologisk kjerne i Arbeiderpartiet om eierskap til nasjonens naturressurser. Selv argumenterte Stoltenberg på følgende måte:

Ved å åpne for utvidet eierskap i Statoil, legger vi nå grunnlaget for at selskapet kan utvikle seg videre med nye partnere, ny teknologi og mer kapital. Vi gjør Statoil til et sterkere selskap med utvidet slagkraft på norsk sokkel, på nye havdyp og nye markeder (Viksveen 2011:153).

³⁷ Sentrumsregjeringen, Bondevik 1, hadde blitt enige om nei til utbygging av gasskraftverk på Kollsnes i Hordaland og Kårstø i Rogaland (Viksveen 2011:148).

Ikke alle var like fornøyde. De gamle partiveteranene, Haakon Lie, Finn Lied, Tor Aspengren og Jens Chr. Hauge gikk hardt ut mot planene. Lied karakteriserte det som ”norgeshistoriens største ran” (Viksveen 2011:153). Tilslutt ble både sykehusreformen og delprivatiseringen av Statoil vedtatt på landsmøtet i 2000.

Thor Viksveen gir tempoet i reformiveren noe av skylden for valgnederlaget. Sakenes natur og tempoet i fremdriften hadde sine klare ulemper (Viksveen 2011:153). De planlagte reformene i offentlig sektor ville blant annet få store konsekvenser for de ansatte gjennom omstillinger og utrygghet for arbeidsplasser. De utfordret store grupper av partiets kjernevelgere på en negativ måte. I tillegg var reformene dårlig forankret. Miljøer i partiet, blant annet stortingsgruppen, og LO ble ikke dratt med i prosessen på en tilfredsstillende måte. Noen av reformene var heller ikke nedfelt i partiprogrammene. Dette betød ikke nødvendigvis at disse miljøene var kategorisk uenige i reformene, at de brøt med arbeiderbevegelsens ideologi, men at det ble litt mye, litt fort med dårlig forankring. LO-leder Yngve Hågensen trekker også i samme retning i å forklare det elendige valget i 2001, med at sakene regjeringen valgte å kjøre frem ikke var noen valgvinners, mildt sagt. Sykehusreformen mener Hågensen var en nødvendighet og at den var viktig for folk flest, men at regjeringen ikke klarte å forklare dette på en tilfredsstillende måte til velgerne (Hågensen 2004:293).

7.2 Fra 24,4 % og rett til venstre?

I analysen observerte vi at partiprogrammet fra 2001 skilte seg noe ut fra de andre med tanke på ordlyd og vektlegging av politiske saker. Ble det utført en politisk vending etter katastrofevalget i 2001 til partiprogrammet og det rødgrønne samarbeidet i 2005?

Det er ingen overdrivelse å si at valget i 2001, med den laveste oppslutningen ved et stortingsvalg siden 1924, ble en voldsom vekker for hele partiet. Her måtte det en full gjennomgang til. Jens Stoltenberg sa følgende på Arbeiderpartiets valgveke etter at resultatet var kjent: ”Dette er den tyngste dagen jeg har opplevd som politiker (...) På en måte er jeg også lettet, for nå er det over” (Viksveen 2011:159). I 2002 ble det satt ned et utvalg med Jens Stoltenberg som leder. Utvalgets hovedarbeid var å sondere det

politiske landskapet med tanke på regjeringssamarbeid, samt å evaluere valgnederlaget (Rossavik 2011:416-417). Viksveen peker på at noe skjedde med Jens Stoltenberg etter valgnederlaget i 2001 og fallet til hans regjering, og dermed hans moderniseringsprosjekt. Ny regjeringskontrakt kunne bare realiseres gjennom et samarbeid med andre partier. Arbeiderpartiet hadde per dags dato den gangen kun regjert alene. Akkurat hvilke samarbeidspartner som ble vurdert var veldig pragmatisk. At det skulle bli SV og Sp var ikke gitt før det ble annonsert på Arbeiderpartiets landsstyremøte i mars 2004. Stoltenberg innså videre at samarbeidet med LO måtte repareres etter kritikken mot hans første regjering. Dette måtte nødvendigvis lede vekk fra moderniseringsiveren over mot sosialdemokratiets tradisjonelle vektlegging av sterk offentlig styring. Han tilpasset seg.

Frank Rossavik (2011:415) trekker frem at etter valgnederlaget i 2001, som ble av flere sett på som et nederlag for en påstått høyredreining i partiet, kunne venstresiden i Arbeiderpartiet med større legitimitet og styrke kreve både politisk kursendring og regjeringssamarbeid. At Rossavik ikke klargjør hvem og hva venstresiden i Arbeiderpartiet utgjør er problematisk, fordi påstanden legger føringer dit hen at det er fløyer innad i Arbeiderpartiet. Dette er ikke noe verken Karin Yrvin eller Martin Kolberg vil si seg enig i. Ei heller har analysen som er gjort i denne oppgaven klart å finne noe i den retning. EU-saken trekkes frem som en sak som skiller Sosialdemokrater i to fløyer, henholdsvis de som er imot medlemskap til venstre og omvendt. Problemet er at for eksempel Reiulf Steen, som ble sett på som venstreideolog i Arbeiderpartiet var en ivrig forkjemper for norsk medlemskap i EF i 1972 og EU i 1994 (Steen 2000:132-133). Også lederstriden mellom Jagland og Stoltenberg ga inntrykk av at det var en fløykamp i partiet (Kallset 2009). Realiteten er at Jagland og Stoltenberg var svært like politisk (Viksveen 2011:162-180), ikke minst i EU-saken!

7.3 Fra Lehman Brothers til Keynes?

15. september 2008 går Lehman Brothers, USAs fjerde største investeringsbank, over ende. En rekke banker i USA makter ikke sine forpliktelser. Den amerikanske

kongressen vedtar en redningspakke på 700 milliarder dollar for å forhindre total kollaps i landets finansielle system³⁸. Det amerikanske raset hadde en veldig smitteeffekt. Utover høsten 2008 snakket ekspertene om en kollaps i den vestlige verdens finansmarkeder. Europeiske sentralbanker pøste inn penger for å hindre at deres nasjonale banker gikk overende. Veksten i økonomien stoppet brått opp, og økt arbeidsledighet og velferdsinnstramninger kom som konsekvens. Dette var altså situasjonen Norge og den rødgrønne regjeringen stod ovenfor. Norge merket krisen gjennom betydelig indeksfall på Oslo Børs. Bekymrede banker krevde nå statlige sikringstiltak i tilfelle de selv skulle bli rammet av det som skjedde i de internasjonale finansmarkedene. Noe måtte gjøres.

Håndteringen av finanskrisen og den ideologiske dimensjonen

Hvordan man håndterer en finansiell krise av dette omfanget er ikke gitt. Det må tas veloverveide politiske valg. I de etterfølgende månedene etter kollapsen i USA ble det satt inn massive tiltak etter ren keynesiansk motkonjunkturmodell. En tiltakspakke på 350 milliarder kroner knyttet til obligasjonsbytte skulle sikre kredittilførsel til bankene, 50 milliarder i økte garantier skulle sikre kontrakter til eksportindustrien og økte investeringer innenlands, 20 milliarder i en kombinasjon av skattelettelser til næringslivet og økt vedlikehold i offentlig sektor skulle sikre arbeidsplasser, to nye statlige fond med en samlet kapital på 100 milliarder skulle støtte kapitalstrukturen i bankene og obligasjonsmarkedet. Senere ble ytterligere en pakke på 10 milliarder gitt for å understøtte de krisetiltakene som allerede var satt i verk (Sølhusvik 2012:260-283, Viksveen 2011:224-227).

Hvorfor valgte den rødgrønne denne formen for krisetiltak? Statsminister Jens Stoltenberg forklarer det både med at det var mulig gitt den samfunnsformen man hadde bygget opp i Norge, men også at det her går et skille i politikken, rent ideologisk, forholdet mellom staten og det frie marked:

³⁸ Andrew Ross Sorkin gir et godt innblikk av historiens gang under den mest intense perioden 2007-2009 i sin bok *Too Big to Fail* (2009).

Vi har gjennom flere tiår bygd samfunnsutviklingen på den norske modellen. Vi bygger på et godt samarbeid mellom staten og den private kapitalen. Staten er inne som stor eier i banksektoren og i andre av våre største selskaper. Dette er en stabiliserende faktor. Ikke minst bygger den norske modellen på en sterk offentlig sektor. Det beskytter befolkningen mot sterke svingninger i markedene og spiller en avgjørende rolle i stabiliseringen av samfunnet. Lærdommen av den finanskrisen vi nå opplever, er at markedet må reguleres og kontrolleres. Det er feil å tro at det meste kan overlates til markedet, og at markedet kan overlates til seg selv ... Mer enn noen gang trenger Norge aktive myndigheter som setter inn de riktige tiltakene. Mindre enn noen gang trenger vi å bytte den velprøvde norske blandingsøkonomien med liberalistiske eksperimenter (Viksveen 2011:225).

16. februar har magasinet Newsweek ”we are all socialists now” på hovedsiden. Blant sosialdemokrater ble to erkjennelser åpenbare, som også Stoltenberg er inne på, liberalistisk politikk med dens vektlegging av det frie marked, privatisering og deregulering av markeder, særlig finansmarkeder, fikk skylden for krisen, det andre er at krisen måtte møtes med Keynesinspirert økonomisk tenkning (Johnsen 2010:246).

Selv om det norske politiske landskap kan til tider virke blotte for store politiske, ideologiske, brytninger kom forskjeller klart til syne under, og ikke minst på hvilken måte man skulle møte, finanskrisen. Opposisjonen, med Høyre og Fremskrittspartiet i spissen, hadde helt andre tiltak for hånden enn de den rødgrønne regjeringen la for dagen. FrP gikk lengst og ville mer eller mindre at markedet selv måtte få ordne opp. Statlig inngripen ville bare forverre situasjonen. I tillegg ville partiet gi massive skattelettelser i stedet for å kjøre motkonjunkturpolitikk (Dagbladet 2009). Høyre gikk ikke like langt som FrP i synet på at markedet måtte i den gitte situasjonen overlates til seg selv, men var på bølgelengde hva angår synet på skattelettelser. Partileder i Høyre, Erna Solberg, argumenterte med at ”vi trenger lavere skatt på lønnsinntekt, for å stimulere til arbeid og innsats. Og så trenger vi en arbeidsvennlig politikk” (Nettavisen 2008).

Finanskrisen som oppsto etter at finansmarkedene i USA var på kollapsens rand høsten 2008 ga sosialdemokratiske partier igjen troen på keynesiansk politikk. Det var staten som måtte komme ilende til for å redde deregulerte finansmarkeder fra seg selv. Selv om Norge stod og står fortsatt i en særstilling med tanke på muligheter for økonomisk stimulans, gitt oljeformuen og solide statsfinanser, ga håndteringen av finanskrisen et bilde på forskjellen mellom sosialdemokratisk og liberal-konservativ politikk. Det er gjerne under kriser de virkelige forskjellene kommer til syne! Den rødgrønne regjeringen og de borgerlige hadde to relativt forskjellige syn på ikke bare hvorfor krisen hadde oppstått, men også hvordan den best skulle håndteres. Norge kom godt fra det, med Europas laveste ledighet etter krisen, og med en solid økonomisk vekst. Håndteringen av krisen la sannsynligvis også grunnlaget for gjenvalget av den rødgrønne regjeringen i 2009 (Viksveen 2011:226).

7.4 Arbeiderpartiet 1994-2013: ideologisk dødt?

Retorikk

Ane Elisabeth Børhaug tar i sin bok *Ny retorikk i DNA* (2007) for seg retorikken til Gro Harlem Brundtland, Thorbjørn Jagland og Jens Stoltenberg. Utgangspunktet hennes er teorien som også er skissert i denne oppgaven om den påståtte moderniseringen, eller høyredreiningen (Furre 1996, Slagstad 1998) på 80-tallet. Samtidig har denne oppgavens analyse komplisert og nyansert dette bildet. Kolberg poengterer at det var en periode preget av administrasjon mer enn ideologi, både fra på høyresiden og venstresiden og at dette kan for noen ha sett ut som en høyredreining (Kolberg 2014). Likevel mener jeg det er relevant å se på Børhaugs analyse sammen med Cathrine Holjes bok *Retorikk i DNA og FRP* (2009) hvor hun tar for seg de to partienes retorikk med tanke på imaget som partier for arbeiderne. Hva er grensedragningen mellom retorikk, politikk og ideologi? Kan eventuelle skifter i retorikken påvise ideologienes død?

Børhaug skildrer det klassiske synet på Arbeiderpartiets virke på 80-tallet, som en modernisering hvor slakt av hellige kyr stod på agendaen, ”kurs mot frihetens rike” (Børhaug 2007:26). I følge Børhaug krevde høyrebølgen et motsvar. Svaret ble å ta

frihetsbegrepet tilbake. Det er her tanken om at Arbeiderpartiet gikk mot høyre oppstår fordi partiet begynte å snakke om individuell frihet i stedet for kollektivet.

Modernisering og effektivisering av offentlig sektor ble en fanesak:

Moderniseringen hun tar til orde for presenteres som enkle forbedringer. Den kamufleres at hun foretar et politisk kursvalg mot høyre i det hun innfører større markedsfrihet i offentlig sektor. I talen³⁹ tåkelegges kursvalget gjennom hennes bruk av frihetsbegrepet og den tredje vei. Holdningen talen uttrykker er at Arbeiderpartiets politikk må tilpasses og moderniseres for å være med i tiden (Børhaug 2007:43).

Dette kan og bør nyanseres noe. For det første har kapittel 5 om sosialdemokratiet som ideologi klart vist at frihet alltid har vært sosialdemokratiets viktigste begrep som stimulans for politiske tiltak. Teorien om høyredreiningen på 80-tallet og fremover gir et bilde av at en frihetsdebatt nærmest tvinges frem av høyrebølgen. Realiteten, som både kapittel 4 og 5 i denne oppgaven viser, er at frihet til enkeltmennesket til enhver tid er sosialdemokratiets mål. Børhaug gjør et poeng ut av at partiet på 80-tallet for første gang omfavner eiendomsretten, forkaster begrepet sosialisme i sine partiprogrammer og forkaster gamle krav om sosialisering av bank- og kredittvesen (2007:26-27). Jostein Nyhamar (1990:525-527) forklarer at dette ikke på noen måte var et signal om en fundamental ny retning. Det var knapt noen som snakket om partiet som sosialistisk, det var sosialdemokratisk. Å fjerne eiendomsretten hadde ikke vært på agendaen siden før andre verdenskrig. Å delvis sosialisere bank- og kredittvesenet ble forsøkt på slutten av 1970-tallet med minimal suksess. Da bankene slet på starten av 90-tallet nasjonaliserte man dem, for igjen å selge seg ut igjen når den økonomiske situasjonen godtok dette. Dersom det fantes en moderat dreining mot sentrum på 80-tallet var det fordi den politiske situasjonen krevde det, tatt den parlamentariske situasjonen i betraktning. Kolberg gir uttrykk for at dersom det var en modernisering i den tiden, så var det den demokratiseringen Brundtland gjennomførte i partiet. Det innebar et klart brudd med fortidens ”noen har snakket sammen”

³⁹ Åpningstalen til Arbeiderpartiets 53. ordinære landsmøte i 1990.

tankegang og førte til at partiet ble langt mer åpent og dynamisk (Kolberg 2014). Dette er det mest sannsynlig skrevet alt for lite om! Hva angår modernisering av offentlig sektor, som også forklares som en høyredreining (Børhaug 2007, Nilsen og Østerberg 1998) forklares det av de involverte (Brundtland 1998) som en nødvendighet for å fortsatt opprettholde en stor og solid offentlig sektor. Holje (Brundtland 1985 som sitert i Holje 2009:49-50) viser at det er forskjell i hva man legger i begrepet frihet om man er sosialdemokrat eller konservativ:

La oss vise menneskene sammenhengen i den Høyrebølge vi har bak oss, med sine høylytte rop om mindre skatt, mer konkurranse, større ulikhet – og den såkalte nytenkningen i helsesektoren med privatisering og frihet som stikkord. Hva slags frihet er det tale om?

Der Brundtland ble sett på som avideologisert og administrativ (Slagstad 1998:431) skildres Jagland som mer visjonær (Børhaug 2007:45-77). Det fremtredende i Jaglands retorikk er troen på fremskrittet og teknologien som drivkraft. Der Brundtland alltid var lite villig, hun så det ikke som vesentlig, til å diskutere ideologi, var Jagland mer åpen for dette. ”Sosialismens viktigste bidrag til historien: Det er mennesket som lager de økonomiske lovene, ikke økonomiske lover som bestemmer over mennesket” (Børhaug 2007:50). Videre er Jagland meget kritisk til bruken av ideologier som dogmatiske systemer for samfunnsdannelse. Han mener de ikke er forankret i kunnskap, at de fremstår som rene ønsketenkninger basert på gamle dogmer. Samtidig utviser Jagland selv en tilnærmet dogmatisk tro på teknologiske fremskritt som drivkraft i samfunnet. Målet er at alle mennesker skal få bedre, tryggere og friere liv. Dette er sosialdemokratiets visjon i følge Jagland. I så måte skiller han seg delvis fra Brundtlands retorikk som var fylt med fraser og modernisering og effektivisering. Det bør nevnes at Jagland var en av arkitektene, sammen med Einar Førde og Brundtland selv, for hvordan partiet burde fremstå på 80- og 90-tallet. Jagland karakteriserte kanskje et moderat brudd med Brundtlands retorikk, men ikke politisk. Grunnen kan være så enkel at de rett og slett var to forskjellige personer, med hver sin måte å ordlegge seg på.

Børhaugs skildring av Jens Stoltenbergs tid som leder i Arbeiderpartiet (frem til 2007) baseres seg på at man i perioden frem til valget i 2001 hadde en retorikk basert på fornyelse og modernisering, men at dette snudde etter katastrofevalget i 2001 (2007:80-94). Stoltenberg tok, sammen med partiet, grep om retorikken. De gikk bort fra å prate om effektivisering og privatisering, til å prate om fellesskap, ”skape og dele”. Dette skiftet i retorikk støttes også opp av analysen av partiprogrammer og av Kolberg og Yrvin (Kolberg 2014, Yrvin 2014). De er helt klare på at fokuseringen forut for valget i 2001 var fullstendig feilslått, og at forandringen i retorikken etter valget la grunnlaget for fremgangen ved valget i 2005. Martin Kolberg bruker frasen ”å gå seg vill” om perioden frem mot 2001. Når et politisk parti selv har gått vill, blir det vanskelig for velgerne å kjenne igjen partiet og politikken. Medførte endringene i retorikken endring i politikken? Kolberg mener helt klart det. I stedet for å operere i feltet han kaller for ”sentrum-sentrum” gikk man tilbake til sosialdemokratiets røtter og la seg godt plantet i området sentrum-venstre.

Hva er venstre og hva er høyre?

Var børsnoteringen av Televerket og delprivatiseringen av Statoil eksempler på politikk som brøt med den sosialdemokratiske ideologi? Motstanden fra de gamle partiveteranene Haakon Lie, Finn Lied, Tor Aspengren og Jens CHR. Hauge er allerede nevnt. Argumentet går ut på at et sosialdemokrati ikke skal selge arvesølet, det bør være på offentlige hender i stedet for private. LO-leder Gerd Liv Valla, som tilhører den delen av kritikere som mener at dette, sammen med helseforetakmodellen og den såkalte markedstenkningen i offentlig sektor, er klare tegn på at Arbeiderpartiet bedrev høyrepolitikk (Valla 2012:264). Samtidig gikk LO som organisasjon inn for delprivatiseringen, det fantes jo åpenbare interesser i oljesektoren blant LOs medlemmer. Særlig delprivatiseringen av Statoil anses altså som et bilde på at partiet ikke lenger var tro mot egen industripolitikk, og lot seg blende av markedets prinsipper om privatisering som middel for større effektivitet, bedre konkurransevne og større overskudd. Spørsmålet er om prosentandelen av statlig eierskap i bedrifter er en indikasjon om høyre eller venstre i politikken. Av kritikerne gis følelsen av at dess

større andel som staten eier dess mer sosialdemokratisk er politikken. Hva er den historiske realiteten om Arbeiderpartiets syn og politikk angående statsdrift?

For det første har statsaksjeselskapene i hele etterkrigstiden blitt innrømmet samme grad av selvstendighet og handlefrihet som et hvilket som helst annet aksjeselskap (Grøndahl 1995:87). Med andre ord har ikke statsaksjeselskapene blitt gitt noe forrang utover det faktum å være eid av staten. Selskapene burde holdes vekk fra stortingsregjereri og driftes på en mer effektiv og selvstendig måte enn den sentrale forvaltningen. At Arbeiderpartiet alltid har ivret for tunge, statseide og byråkratiske selskaper stemmer dermed ikke.

Statlig industridrift var Arbeiderpartiets prosjekt. Ved siden av den mer generelle planøkonomi og styringspolitikk, kunne staten på denne måten bidra til å virkeliggjøre visjonen om et ”industrielt samfunn”. Staten kunne reise store hjørnesteinsbedrifter der risikovillig kapital på private hender ikke fantes. I kapittel 4 så vi at dette rett og slett ble en nødvendighet etter krigen. Hvordan industripolitikken ble skjøttet handlet også om legitimitet. At nye statsbedrifter ble mest mulig lik private foretak, bidro til å dempe inntrykket av ”sosialisering” og kunne dermed bidra til å ”alminneliggjøre” statsbedriftene, både overfor private samarbeidspartner og konkurrenter i markedet (Grøndahl 1995:96). Delprivatiseringen av Statoil og børsnoteringen av Televerket fremstår i dette lyset ikke fullt så klart som høyreavvik. Skillet mellom hva som er sosialdemokrati til enhver tid går ikke på hvor mange selskaper staten eier, men hva som til enhver tid fører til størst grad av frihet, likhet og solidaritet for mennesker. Arbeiderpartiet har historisk sett alltid hatt et pragmatisk og instrumentelt syn på dette. Når Grøndahl (1995:103) viser til at store deler av fagbevegelsen og de mer stats- og styringstro sosialdemokratene anklager, i dette tilfellet Regjeringen Brundtland 1990-96, regjeringen og partiledelsen for høyredreining og privatisering. Selv snakker partiledelsen om behovet for modernisering, en tilpasning av offentlige styringsmidler og virksomhetstyper til nye vilkår og forutsetninger, blant annet de store endringer i teknologiske, markedsmessige og internasjonale forhold. Det samme kan man si om Stoltenberg 1-regjeringen og kritikken som kom den gangen. Realiteten er at sosialdemokrati kan innebære begge disse virkelighetsforståelsene. At det ene er mer

sosialdemokrati enn det andre finner ikke denne analysen noe spor av. Da kan man også spørre seg om hva som er høyre og venstre?

Akkurat det samme bildet fortøner seg i debatten om moderniseringen av offentlig sektor. Kritikerne mener det er en høyredreining, et resultat av lefling med nyliberale tanker, mens forkjemperne på sin side gjør et poeng av at det var og er tvingende nødvendig for å kunne legitimere en relativt stor offentlig sektor. At effektivisering og modernisering ikke akkurat er vintersaker rent politisk og ikke skaper det store engasjementet hos sosialdemokratiske kjernevelgere og deler av fagbevegelsen, som Karin Yrvin (2014) påpeker, gjør det ikke nødvendigvis mindre sosialdemokratisk. Hvis det er en politisk retning som virkelig bør jobbe for en så effektiv og lite byråkratisk offentlig forvaltning som mulig er det nettopp sosialdemokratiet, tatt dets ønske om en stor offentlig sektor i betraktning.

Herbert Tingsten versus Arbeiderpartiet 1994-2013

I Tingstens teori er demokratiet det klare tegn på ideologienes død. Vi har vist både gjennom kapittel 5 om sosialdemokratisk ideologi, men også via kapittel 4 om Arbeiderpartiets historie 1945-1994 at demokratiet er et kjernepunkt i sosialdemokratisk tenkning. Martin Kolberg nevner det også som et av hovedprinsippene i hva han legger i begrepet sosialdemokrati (Kolberg 2014). Hvor viktig utøvelsen av demokratiet er for sosialdemokratiet fikk igjen ny relevans etter det forferdelige terroranslaget 22. juli 2011. Den første tv-talen av daværende statsminister Jens Stoltenberg etter terroren var et voldsomt forsvar for demokratiet:

Jeg har et budskap til den som angrep oss og de som står bak. Dere skal ikke få lov til å ødelegge oss. Dere skal ikke få ødelegge vårt demokrati og vårt engasjement for en bedre verden (...) At svaret på vold er enda mer demokrati. Enda mer humanitet. Men aldri naivitet. Det skylder vi ofrene og deres pårørende (Viksveen 2011:289).

Betyr omfavnelsen og bruken av demokratiet som styremåte at sosialdemokrati som ideologi er død, og videre at Arbeiderpartiet er ideologisk dødt? Her er det viktig å ha i mente at Tingstens teori om hva en ideologi er fortøner seg som snever. At

sosialdemokratiet godtar de demokratiske spilleregler, ja sågar bruker dem aktivt for å utøve sin politikk, betyr ikke at partiet ikke livnærer seg av sosialdemokrati som ideologisk tankesett.

Et andre substansielt poeng i Tingstens teori om avideologisering er spørsmålet om sosialpolitikk og statlig intervensjon i økonomien. Hadde staten rett til å bestemme arbeidsvilkårene for folk? Burde staten organisere pensjonene til eldre? Var en progressiv beskatning rettferdig? Var bekjempelse av arbeidsløshet noe staten kunne ta seg av? Vi har sett at Arbeiderpartiet har hatt en meget pragmatisk holdning til statens rolle i økonomien. Etter andre verdenskrig tok staten en instrumentell rolle i gjenoppbyggingen av landet, noe annet alternativ fantes knapt. Videre fikk man aksjeselskapslover som gikk ut på at staten kunne gjerne være eier, men frasa seg ansvar for hva og hvordan varer skulle produseres. Man fristilte de statlig eide selskapene. I forlengelsen av dette kan man se delprivatiseringen av Statoil i 2001. I seg selv ikke et brudd med sosialdemokratisk ideologi, men det var noe med hele pakken i den perioden, i tillegg til ordet privatisering som klinger negativt i mangt et sosialdemokratisk øre. Karin Yrvin (2014) gjør et poeng ut av at det kanskje ikke var noe brudd med sosialdemokrati, men at det overskygget andre viktige deler av politikken i den perioden. Forholdet til bankvesenet er også et tegn på Arbeiderpartiets pragmatiske holdning. På 70-tallet, som et resultat av en radikal restaurering, forsøkte man å gå i retning av nasjonaliserte banker. Det feilet, senere solgte man seg ut. Var det et brudd med sosialdemokratisk politikk? Noen vil si ja, andre nei. På 90-tallet skjedde det samme. På grunn av vanskelige økonomiske tider slet bankene sterkt, staten gikk inn og overtok eierandeler, men solgte seg senere ut. Hva er sosialdemokrati av disse to? Svaret er nok begge deler. Arbeiderpartiet har vist at de ikke er redde for å bruke staten aktivt for å bøte på problemer i økonomien, men samtidig har partiet også vist at mest mulig statlig eierskap ikke nødvendigvis trenger å være sosialdemokratisk politikk. Implisitt i Tingstens teorier rundt sosialpolitikk og statlig intervensjon i økonomien ligger det en tanke om at sosialdemokratiet fikk mer eller mindre definisjonsmakt på dette området i etterkrigstiden. Det kan være, men finanskrisen fra og med 2007 og hvordan forskjellige politiske retninger har valgt og

håndtere denne viser at det fortsatt er brytninger og til dels kraftige meningsforskjeller, men innenfor demokratiet som styringsform. Det er mulig å plassere Arbeiderpartiet i perioden 1994-2013 godt innenfor Tingstens ideologienes død terminologi, men at det innenfor dagens demokratier ikke forekommer ideologiske brytninger mellom sosialdemokratiet, konservatisme og liberalisme stemmer ikke.

At politiske partier går fra å være et interessebasert parti med sine kjernevelgere, til å bli et ”catch-all” parti kan være et tegn på ideologisk død. Kirsti Margrethe Mortensen (2007) diskuterer dette spørsmålet i sin avhandling om Arbeiderpartiet. Hennes funn er som hun selv sier tvetydige, men at de tenderer mot at Arbeiderpartiet har gått i retning av å bli et ”catch-all” parti. Hun viser også til at ledelsen i Arbeiderpartiet har styrket sin stilling i de senere år. Dette bryter med hva Martin Kolberg og Karin Yrvin forteller i sine intervjuer. Det kan ha sammenheng med teorien om partienes forfall, med synkende medlemstall, og større grad av profesjonalitet innad i partiene, som igjen medfører at siden partiene mister sine brede baser blir ledelsen automatisk viktigere i politikktutforming (Narud og Strøm 2011:205-209). Videre kan man tenke seg at siden medlemsmassen i partiene og politikktutforming er blitt flyttet oppover vil om ikke lede til, så i hvert fall gjøre det enklere for å trumfe igjennom ideologiske skifter. Denne analysen har som kjent funnet kun delvise resultater angående dette.

Arbeiderpartiets stilling som politisk parti i Norge de siste 100 år er spesiell og særdeles viktig. Stephen Eccles (2004) viser til en sosialdemokratisk diskurs i Norge. Den oppsto etter sosialdemokratiets storhetstid 1945-65, men er fortsatt sterkt tilstedet den dag i dag. Kjernen i denne diskursen er i følge Eccles basert på begreper som: ”Community, solidarity, social politics, welfare, care in the community, public ownership, political control” (Eccles 2004:87). Går vi dette nærmere etter sømmene danner det seg et bilde som kan forklare hvorfor Arbeiderpartiet gjorde det katastrofalt dårlig ved valget i 2001. Partiet sluttet rett og slett i perioden opp mot 2001 å snakke om kjernedelene i denne historiske sosialdemokratiske diskursen. Martin Kolberg bruker begrepet ”å gå seg vill” (Kolberg 2014). Så blir spørsmålet, innebærer en retorisk endring, at vektleggingen av politiske tiltak og reformer fjernes fra den

klassiske og historiske retorikken Arbeiderpartiet har hatt, et ideologisk skifte? Partiprogrammene, samt Karin Yrvin, peker i retning av at ordlyden, vektleggingen og retorikken skiftet etter valget i 2001, men at det ikke var noe ideologisk brudd eller skifte. Kolberg er noe klarere på at det også ble gjennomført en politisk endring, fra det han kaller sentrum-sentrum til sentrum-venstre. Teorien om kontinuitet i sosialdemokratiet (Brandal et.al 2011) får dermed delvis medhold. En politisk ideologi uten dynamikk, uten progresjon vil fort slutte å være en politisk ideologi. Mennesker er ikke og har aldri vært statiske, politiske ideologier eller retninger som velger å bli på stedet hvil, vil før den aner det ligge på tidens gravplass. Hva slags innhold man legger i sosialdemokratiet er ikke nødvendigvis det samme i dag som det var i 1950 eller 1920, men grunnprinsippene om frihet, likhet og solidaritet består. Virkemidlene for å fullende disse målene forandrer seg med tiden og konteksten den opererer i. Dette gjelder også i høyeste grad det norske sosialdemokratiet.

Hva med det norske politiske landskap? I følge Yrvin har brytningene i norsk politikk blitt betraktelig mindre. Det ideologiske spennet er snevret inn og det medfører en forflatning av den offentlige debatt. For velgerne kan partienes motsetninger være vanskelig å få øye på. Når Kristin Clemet⁴⁰, leder i den liberale tankesmien Civita, diskuterer ”den nordiske modellen” får man et inntrykk av at enhver politisk retning i Norge vil sette sin merkelapp på den (Clemet 2011). Høyres politikk bærer også preg av en retningsendring ved å snakke om velferd i stedet for skatt og tall. Man går ikke til frontalangrep på arbeidsmiljøloven, sykelønnen eller fagbevegelsen. Et mykere Høyre (Gjerde 2012). Det er betimelig å spørre, om det er Arbeiderpartiet som siden 80-tallet er gått til høyre, eller om det er høyresiden i Norge som har flyttet seg til venstre? For folk kan politikkens forskjeller viskes totalt vekk. Det kan i verste fall bli et demokratisk problem. Akkurat på dette punktet er det en viss meningsforskjell mellom Kolberg og Yrvin i det at Kolberg mener ikke at den politiske debatt er blitt mer snever. Meningsbrytningene er de samme som de alltid har vært, både i enkeltsaker og samfunnsretning. Grunnen til at det politiske ordskiftet i Norge kan fremstå som mindre polemisk enn før forklarer Kolberg med tre grunner: for det første

⁴⁰ Clemet var arbeids- og administrasjonsminister 1989-90 og utdannings- og forskningsminister 2001-2005.

at den materielle velstanden overskygger for de motsetningene som finnes, blant annet mellom arbeid og kapital. Folk ser rett og slett ikke i hvilken posisjon de i realiteten befinner seg. Kolberg, som den sosialdemokraten han er, mener at dette er et utslag av at det norske sosialdemokratiet har gjort en meget god jobb i fordelingen av ressurser og kapital. Tony Judt (2010:10) påpeker det samme synet, at sosialdemokratiet på en måte er et offer for egen suksess. Den andre grunnen Kolberg nevner er byråkratiseringen av politikken, som forøvrig politikerne selv har godtatt, spesielt kommunepolitikerne har gitt fra seg alt for mye makt. Et tydelig eksempel er at politiker ikke kan gå inn i enkeltsaker og fungere som ombud for folket. Kolberg mener at denne byråkratiseringen fører til at politikken er mindre direkte og dermed mindre folkelig. Det pakkes inn i byråkratisk språk som for velgerne fremstår som stort sett det samme. Den tredje grunnen omhandler mediens forandrede rolle. Problemet i følge Kolberg er at mediene ikke interesserer seg, eller ikke kan tillate seg å gå i dybden, fordi dagens mediaverden krever kjappe svar og ethvert medium vil være først ute. Dette forflater det politiske ordskiftet, og gjør det vanskeligere for folk å få med seg meningsbrytningene i politikken.

8 Konklusjon

Har det vært ett eller flere ideologiske skifter i Arbeiderpartiet i perioden 1994-2013? Svaret er et sammensatt nei. Er Arbeiderpartiet ideologisk dødt? Det kommer an på hva man legger i begrepet ideologi og hvem man spør. Finnes det en levende sosialdemokratisk ideologi, basert på kontinuitet, i Arbeiderpartiets politikk? Svaret er et betinget ja.

I analysen ble de tre hypotesene testet ved hjelp av Arbeiderpartiets partiprogrammer i perioden 1994 til og med 2013, samt dybdeintervjuer med nøkkelinformantene Karin Yrvin og Martin Kolberg. Hypotese 1, om moderniseringen fra og med 80-tallet til og med Stoltenberg 1-regjeringen var i realiteten en høyredreining, støttes ikke av de empiriske funn. Men, og det er viktig å få med seg, det var en dreining i retorikken. 1980-tallet var ikke det samme som 1950-tallet og kan egentlig ikke sammenlignes kontekstuellt. De som fremholder teorien om den såkalte moderniseringen som en høyredreining ser endringen i retorikk og politiske tilnærming isolert sett. Da mister man bildet. Ligningen går ikke opp. I stedet for å kalle det et brudd med sosialdemokratisk ideologi forklarer Kolberg perioden med at partiet hadde ”gått seg vil”. Man sluttet å prate om sosialdemokratiets kjerneprinsipper, og vektla i stedet reformer som omhandlet modernisering og effektivisering, i seg selv ikke et brudd med sosialdemokrati, men heller ingen vintersaker, som Karin Yrvin påpeker. Det endte med 24,4 %, en katastrofe.

Hypotese 2: 24,4 % førte til at Arbeiderpartiet foretok en venstredreining som igjen ble utgangspunktet for det rødgrønne samarbeidet. Problemet her er å vurdere hva som er venstre og hva som er høyre i politikken. Kolberg og Yrvin er begge klare på at etter 2001 kom det til et brudd med tiden forut det valget. Om det egentlig var en politisk dreining, slites det med å få full empirisk støtte for. At retorikken, hva slags saker og prinsipper man skulle vektlegge, ble endret er tydelig i forskjellene mellom partiprogrammet fra 2001 og 2005. Hva et politisk parti velger å fokusere sin retorikk og energi på er viktig med tanke på politisk utøvelse. At Stoltenberg 1-regjeringen hadde all sin fokus på reformer i offentlig sektor, delprivatisering av statlige selskaper

og helseforetaksmodellen, mens den rødgrønne regjeringen hadde fokuset og retorikken på full barnehagedekning, styrkning av kommuneøkonomi og fokus på at utdanning, helse og omsorg skal i størst grad være på offentlige hender, medfører også forskjell i politikk. Betyr dette at den rødgrønne regjeringen var mer sosialdemokratisk enn Stoltenberg 1-regjeringen? Kapittel 5 om sosialdemokratisk ideologi og diskusjonen i kapittel 7 tegner et bilde av at dette ikke nødvendigvis er tilfelle.

Hypotese 3: finanskrisens opprinnelse og dens håndtering førte til større selvtillit i det norske sosialdemokratiet. Her er det ingen tvil, denne hypotesen er oppfylt.

Håndteringen av krisen i Norge, med tanke ideologiske forskjeller og forskjellige politiske valg, er usedvanlig lite diskutert og polemisert. Det er under kriser de virkelige forskjellene har en tendens til å komme snikende, og det gjorde det virkelig også i Norge. Sosialdemokratiet kjørte Keynesstimulans, økte den statlige pengebruken, der høyresidens svar var skattelettelser. Hvem sa at det ikke betyr noe hvem som styrer landet?

Så hva tenker man når verken problemstillingen eller nullhypotesen kan fullt ut besvares i den ene eller andre retning? Jeg tar det med knusende ro, fordi jeg vet at dette er regelen snarere enn unntaket i samfunnsvitenskapens verden. Samtidig er jeg helt sikker på denne analysen og diskusjonen har bidratt til å forstå hvordan Norges største politiske parti opererer og skaper politikk. Men den sier mer enn det. Analysen forteller også mye om norsk politikk, og da særlig om ideologi som drivkraft bak valg av politikk. Analysen har også mer eller mindre motbevist teorien om Arbeiderpartiets historie i nyere tid. Spesielt vil jeg påstå at perioden opp mot valget i 2001 og ikke minst perioden rett etter gis nytt lys og ny relevans ved denne analysen, det er jeg glad for å ha bidratt med.

Hva er veien videre for sosialdemokratiet? Vil ørnen fortsette å fly uanfektet i all slags vær. Vil den igjen måtte foreta en nødlanding før den kan fly igjen. I sin artikkel "What is living and what is dead in social democracy" (2010) gir Tony Judt sine velmente råd til vordende og værende sosialdemokrater. Han mener sosialdemokratiet har mye å være stolte av, ja til og med at det har gjort en så god jobb at folk ikke

trenger det lenger. Økonomisme og samfunnsøkonomisk effektivitet har fått totalt forrang for moralske ”er det bra eller dårlig”-spørsmål. Det er en utfordring for sosialdemokratiet. Judts siste tips: sosialdemokratiet bør skryte av det de har fått til, og være langt mer kritiske til ødeleggelsen av dette. Det handler om å komme på offensiven!

For Arbeiderpartiet bør offensiven være på plass i 2017 dersom partiet igjen skal innta regjeringskontorene. Sosialdemokratiet i sin tid. Det er ikke naturgitt at ideologiske perspektiver som passet før gjør det i fremtiden. Til det er mennesker for foranderlige, heldigvis!

Litteraturliste

- Aberbach, Joel D. & Bert A. Rockman (2002) "Conducting and Coding Elite Interviews", i *Political Science and Politics*, vol 35 (4):673-676
- Adcock, Robert & David Collier (2001): "Measurement Validity: A Shared Standard for Qualitative and Quantitative Research", *American Political Science Review* 95: 529-546.
- Andersen, Svein S. (1997) *Case-studier og generalisering. Forskningsstrategi og design*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Andersen, Svein S. (2006) "Aktiv informantintervjuing", i *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, vol 22: 278-298
- Annaniassen, Erling (2002) "Vendepunktet for den sosialdemokratiske orden: 1970-tallet og boligpolitikken", i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, vol 2:155-189
- Aron, Raymond (1977 [1955]) *The Opium of the Intellectuals*. Westport, CT: Greenwood Press
- Bell, Daniel (1988, [1960]) *The end of Ideology*. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Berge, Gunnar (2011) *Til kongen med fagbrev*. Oslo: Aschehoug
- Berger, Stefan (2002) "Democracy and Social Democracy", i *European History Quarterly*, vol 32 (1): 13-36
- Bergh, Trond (1987) *Arbeiderbevegelsens historie i Norge. Storhetstid 1945-1965*. Oslo: Tiden norsk forlag
- Bergman, Torbjörn & Kaare Strøm (eds.) (2011) *The Madisonian Turn. Political Parties and Parliamentary Democracy in Nordic Europe*. Ann Arbor: University of Michigan

- Bergström, Göran og Kristina Boréus (2005) *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur
- Berman, Sheri (2006) *The Primacy of Politics. Social Democracy and the Making of Europe's Twentieth Century*. New York: Cambridge University Press.
- Bernstein, Eduard (1993 [1899]) *The Preconditions of Socialism*. Cambridge: Cambridge University Press
- Berry, Jeffrey M. (2002) "Validity and Reliability Issues in Elite Interviewing", i *Political Science and Politics*, vol 35 (4): 679-682
- Beveridge, William H. (1944) *Full Employment In a Free Society*. London: Allen and Unwin
- Bjerke, Per-Arne og Jan Ove Ekeberg (1996) *Statsministeren. Makten og mennesket*. Oslo: Tiden
- Boggs, Karl (1995) *The Socialist Tradition. From Crisis to Decline*. London: Routledge
- Bourneuf, Alice (1958) *Norway. The Planned Revival*. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Brandal, Nik, Dag Einar Thorsen & Øyvind Bratberg (2013) *The Nordic Model of Social Democracy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Brundtland, Gro Harlem (1998) *Dramatiske år*. Oslo: Gyldendal
- Bryman, Allan (2004) *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Børhaug, Ane Elisabeth (2007) *Ny retorikk i DNA. Fra Gro til Jagland til Jens*. Oslo: Forlag1
- Dagbladet (2009) "Slik vil Fr pløse finanskrisen", publisert 22.01.2009, hentet fra www.dagbladet.no/2009/01/22/nyheter/okonomi/finanskrisen/arbeidsledighet/politikk/4488636

Dahrendorf, R. (1990) *Reflections on the Revolution in Europe*. London: Chatto and Windus

Det norske Arbeiderparti (1996) *Samråderett. Prinsipp og arbeidsprogram*. Vedtatt på landsmøtet i Det norske Arbeiderparti 7.-10. november 1996. Oslo: Det norske Arbeiderparti

Det norske Arbeiderparti (2001) *Arbeiderpartiets program 2001-2005*. Vedtatt på landsmøtet i Det norske Arbeiderparti 9.-12. november 2000. Oslo: Det norske Arbeiderparti

Det norske Arbeiderparti (2005) *Ny solidaritet. Arbeiderpartiets program 2005-2009*. Vedtatt på landsmøtet i Arbeiderpartiet 10. april 2005. Oslo: Det norske Arbeiderparti

Det norske Arbeiderparti (2009) *Skape og dele. Arbeiderpartiets program 2009-2013*. Vedtatt på Arbeiderpartiets landsmøte 18.-21. april 2009. Oslo: Det norske Arbeiderparti

Arbeiderpartiet (2013) *Vi tar Norge videre. Arbeiderpartiets program 2013-2017*. Vedtatt på landsmøtet i Arbeiderpartiet 21. april 2013. Oslo: Arbeiderpartiet

Dickson, Lisa M. (2009) *Casestudier som videnskap*. Masteroppgave i statsvitenskap, UiO.

Eccles, Stephen E. (2004) *The Norwegian Labour Party and the Welfare State: changing attitudes towards the market*. Masteroppgave i Sosiologi, UiO.

Esping-Andersen, Gösta (1985) *Politics Against Markets. The Social Democratic Road to Power*. Princeton, NJ: Princeton University Press

Esping-Andersen, Gösta (1990) *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Evans, Bryan and Ingo Schmidt, eds (2012) *Social Democracy After the Cold War*. Edmonton: Athabasca University Press

Fukuyama, Francis (1992) *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press

Furre, Berge (1996) *Norsk historie 1905-1990*. Oslo: Det norske samlaget

George, Alexander L. & Andrew Bennett (2005): *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, MA: MIT Press.

Gerring, John (2007) *Case Study Research. Principles and Practices*. Cambridge: Cambridge University Press.

Giddens, Anthony (1999) *Den tredje vei. Fornyelsen av sosialdemokratiet*. Oslo: Pax forlag

Gjerde, Ole Andre (2009) *Frihet til venstre? En retorisk analyse av Einar Førdes tale til Arbeiderpartiets 51. ordinære landsmøte*. Oslo: Masteroppgave ved Universitetet i Oslo

Goldstein, Kenneth (2002) "Getting in the Door: Sampling and Completing Elite Interviews", i *Political Science and Politics*, vol 35 (4): 669-672

Grøndahl, Øyvind Nordbrønd (1995) "Partienes styringspolitikk", i Øyvind Nordbrønd Grøndahl og Tore Grønlie (red.): *Fristillingens grenser*. Bergen: Fagbokforlaget

Halvorsen, Terje (2003) *Partiets salt. AUFs historie*. Oslo: Pax forlag AS

Hansson, Steinar & Ingolf Håkon Teigene (1992) *Makt og mannefall. Historien om Gro Harlem Brundtland*. Oslo: Cappelen

Hasselberg, Ylva (2013) "Who Killed the Ideologies or Where They Just Resting? Tingsten, Technocratism and Ideology in Sweden 1930-1970", i *History of European Ideas*, 39 (1):103-120

Holje, Cathrine (2009) *Retorikk i DNA og FRP. To arbeiderpartier – to budskap?* Oslo: Forlag1

Hågensen, Yngve (2004) *Gjør din plikt, krev din rett!* Oslo: Aschehoug

Jacobsen, Roy (2010) *Trygve Bratteli. En fortellig.* 2. utgave. Oslo: Cappelen Damm AS

Johnsen, Sigbjørn (2010) *Æille åra innaførr.* Oslo: Gyldendal

Judd, Tony (2010) "What Is Living and What Is Dead in Social Democracy", i *Perspective on Politics*, vol 3: 7-18

Judd, Tony (2007) *Postwar. A history of Europe since 1945.* London: Pimlico

Kallset, Kjell-Erik N. (2009) *Makta midt imot. Kampen om EU og Arbeiderpartiets sjel.* Oslo: Manifest

Keman, Hans (1993) "Theoretical Approaches to Social Democracy", i *Journal of Theoretical Politics*, vol 5 (3): 291-316

Keynes, John Maynard (2011 [1936]) *Allmenn teori om sysselsetting, rente og penger.* Oslo: De norske bokklubbene AS

King, Gary, Robert O. Keohane & Sidney Verba (1994) *Designing Social Inquiry.* Princeton: Princeton University Press.

Kjelstadlie, Knut (2012) "Hva er nyliberalisme? Fem perspektiver", i *Arbeiderhistorie. Årbok for arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek 2012.* s. 39-47. Oslo: Aktuell.

Kjelstadlie, Knut (1999) *Fortida er ikke engang hva den var. En innføring i historiefaget.* Oslo: Universitetsforlaget

Korpi, Walter (1983) *The Democratic Class Struggle.* London: Routledge og K. Paul

Lahum, Hans Olav (2008a) "Ingen gir fra seg regjeringen frivillig... Arbeiderpartiet, LO og regjeringsmakten 1928-2008", i *Arbeiderhistorie. Årbok for arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek 2008,* s. 277-316 Oslo: Aktuell

Lahum, Hans Olav (2008b) *Oscar Torp. En politisk biografi.* Oslo: Cappelen Damm AS

- Lahlum, Hans Olav (2009) *Haakon Lie. Historien, mytene og mennesket*. Oslo: Cappelen Damm AS
- Larsen, Stein Ugelvik (2007) "Falsifikasjonskriteriet", i *Statsvitenskapelig leksikon*, redigert av Øyvind Østerud, s.61. Oslo: Universitetsforlaget
- Laver, Michael, Kenneth Benoit og John Garry (2003) "Extracting Policy Positions from political Texts Using Words as Data", i *American Political Science Review*, vol 97 (2): 311-331
- Levy, Jack S. (2008) "Case studies: Types, Designs, and Logics of Inference", *Conflict, Management and Peace Science* 25, 1: 1-18
- Lie, Haakon (1991) *Martin Tranmæl. Veiviseren*. Oslo: Tiden Norsk Forlag
- Lund, Thorleif (red.) (2002). *Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub.
- Manheim, Jarol B, Richard C. Rich, Lars Willnat & Craig Leonard Brians (2006) *Empirical Political analysis. Research methods in Political Science*. New York: Pearson Longman
- Manheim, Jarol B. & Richard C. Rich (1995) *Empirical Political Analysis*. NY: Longman Publishers
- Marx, Karl (2005 [1848]) *Det kommunistiske manifest og andre ungdomsskrifter*. Oslo: De norske bokklubbene AS
- Narud, Hanne Marthe og Kaare Strøm (2011) "From Hønsvaldian Parliamentarism Back to Madisonian Roots, i Torbjørn Bergman og Kaare Strøm (reds.): *The Madisonian Turn. Political Parties and Parliamentary Democracy in Nordic Europe*. US: The University of Michigan Press
- Mortensen, Kirsti Margrethe (2007) *Det norske Arbeiderparti. Fra "masseparti" til "catch-all" parti?* Masteroppgave i statsvitenskap, UIO
- Narud, Hanne Marthe & Henry Valen (2001) "Partikonkurransen og sakseierskap", i *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, vol 17:395-425

Nettavisen (2008) ”Slik vil Høyre takle finanskrisen”, publisert 07.11.2008, hentet fra www.nettavisen.no/2376621

Neuman, W. Lawrence (2007) *Basics of social research: qualitative and quantitative approaches*. Boston, MA: Pearson

Nilsen, Håvard og Dag Østerberg (1998) *Statskvinnen. Gro Harlem Brundtland og nyliberalismen*. Oslo: Aschehoug

Njølstad, Olav (2008) *Jens CHR. Hauge – fullt og helt*. Oslo: Aschehoug

Nordli, Odvar (1985) *Min vei. Minner og meninger*. Oslo: Tiden norsk forlag

NOU 2000:21. *En strategi for sysselsetting og verdiskaping*. Oslo: Finansdepartementet

NOU 1996:5. *Hvem skal eie sykehusene*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet

Nyhamar, Jostein (1990) *Arbeiderbevegelsens historie i Norge. Nye utfordringer 1965-1990*. Oslo: Tiden norsk forlag

Olsen, Johan P. (2012) ”Hvor går statsvitenskapen”, i *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, vol 3:125-151

Olstad, Finn (2010) *Frihetens århundre: Norsk historie gjennom de siste hundre år*. Oslo: Pax Forlag

Ot. Prp. Nr. 66 (2000-2001) *Om lov om helseforetak m. m.* Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet

Pierson, Christopher (1995) *Socialism after Communism. The New Market Socialism*. Cambridge: Polity Press

Pilon, Dennis (2012) “The Long, Lingering Death of Social Democracy”, i *Labour/Le Travail*, vol 70: 245-260

Przeworski, Adam (1985) *Capitalism and Social Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press

- Rommetvedt, Hilmar (2011) *Politikkens allmenngjøring og den nypluralistiske parlamentarisme*, 2. utgave. Bergen: Fagbokforlaget
- Rossavik, Frank (2011) *SV. Fra Kings Bay til Kongens bord*. Oslo: Spartacus
- Rueschemeyer, Dietrich (2003) "Can One of a Few Cases Yield Theoretical Gains?", i Mahoney, James and Dietrich Rueschemeyer (red): *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ryan, Alan (1992) "Professor Hegel Goes to Washington", i *New York Review of Books*, vol 39 (6): 7-12
- Schechter, Darrow (2007) *The History of the Left From Marx to the Present. Theoretical Perspectives*. New York: Continuum
- Sejersted, Francis (1985) *Historisk introduksjon til økonomien*. Oslo: Cappelen forlag
- Sejersted, Francis (2011) *The Age of Social Democracy. Norway and Sweden in the Twentieth Century*. Princeton: Princeton University Press
- Seip, Jens Arup (1963) *Fra embedsmannsstat til ettpartistat og andre essays*. Oslo: Universitetsforlaget
- Silverman, David (2005) *Doing qualitative research: a practical handbook*. London: Sage
- Skjeie, Hege (1999) *Vanens makt. Styringstradisjoner i Arbeiderpartiet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Skovdahl, Bernt (1992) *Tingsten, Totalitarismen och Ideologierna*. Stockholm: Symposium bibliotek
- Slagstad, Rune (1998) *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax forlag
- Soria Moria-erklæringen (2005) *Politisk plattform for en flertallsregjering*. Utgått av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet. Fremforhandlet på Soria Moria 26. september til 13. oktober 2005.

- Sorkin, Andrew Ross (2009) *Too Big to Fail: inside the battle to save Wall Street*. London: Allen lane
- Steen, Reiulf (1986) *Der hjertet banker*. Oslo: Tiden norsk forlag
- Steen, Reiulf (2000) *Jordskjelv*. Oslo: Tiden
- Steen, Reiulf (2003) *Ørnen har landet*. Oslo: Tiden norsk forlag
- Strøm, Kaare (1990) "A Behavioral Theory of Competitive Political Parties", i *American Journal of Political Science*, vol 34 (2):565-598
- Sølhusvik, Lilla (2012) *Kristin Halvorsen. Gjennomslag*. Oslo: Cappelen Damm
- Thomas, Gary (2011) "The case: generalization, theory and phronesis in case study", *Oxford Review of Education*, vol 37, 1:21-35
- Tingsten, Herbert (1966) *Från ideer til idyll*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners Förlag
- Valla, Gerd-Liv (2012) *Gi meg de brennende hjerter*. Oslo: Cappelen Damm
- Viksveen, Thor (2011) *Jens Stoltenberg. Et portrett*. Oslo: Pax forlag
- Volkens, Andrea (2007) "Strengths and weaknesses of approaches to measuring policy positions of parties", i *Electoral Studies*, vol 26: 108-120
- Woliver, Laura R. (2002) "Ethical Dilemmas in Personal Interviewing", i *Political Science and Politics*, vol 35 (4): 677-678
- Yin, Robert K. (1989) *Case Study Research. Design and Methods*. Newbury Park, California: Sage Publications.
- Yin, Robert K. (2003) *Case Study Research. Designs and Methods*. California: Sage Publications
- Østerud, Øyvind (2013) "Statsvitenskap mellom styring og kritikk", i *Nytt Norsk Tidsskrift*, vol 4: 371-377

Vedlegg

Vedlegg 1:

Intervjuguide

1. Kan du kort forklare hva du legger i begrepet sosialdemokrati?
2. Under Stoltenberg 1-regjeringen og tiden rundt, slet man kanskje mer med å forklare hvorfor man gjorde som man gjorde, uten at politikken brøt med sosialdemokratisk politikk?
3. mange gikk til SV i 2001, som gjorde et godt valg. Kan dette være velgere som innerst inne kunne stemt Ap, men som ikke kjente igjen partiet? I senere valg har velgere gått både til FrP og Høyre..
4. var dere redd for at valget i 2001 skulle bli regelen om partiets oppslutning?
5. etter 2001, samarbeidet med SV og SP, var dette en ny ideologisk retning, eller mer realpolitisk styrt, at man måtte inn i ny regjering med flertall?
6. Var samarbeidet noe som dukket opp på impuls i 2005 eller var det en gradvis prosess?
7. Fra og med Gro på 80-tallet, var det den store moderniseringen av Arbeiderpartiet og at den reformeringen av partiet har fortsatt inn i nyere tid?
8. I 2007-08 oppstod en global finanskriser. Ble det diskutert hvordan man skulle behandle problemet? Her må det nevnes at Norge står i en særstilling hva angår muligheten for bruk av økonomisk stimulering på grunn av penger på bok.
9. I sosialdemokratiet, når det snakkes om finanskriser, påpeker man at kapitalismen har spilt fallitt, den klarer ikke å regulere seg selv. Var dette tilfelle i Arbeiderpartiet?
10. Det var ingen hard retorikk mot kapitalismen som økonomisk system.. det ble mer en kjensgjerning at dersom dereguleringen går for langt kan det bære galt av sted. Hva slags forhold har Arbeiderpartiet til markedsøkonomien?

11. Internasjonalt har ikke de sosialdemokratiske partiene klart å forklare finanskrisen og hvorfor sosialdemokratiet er den rette politiske retning for å hankses med problemet og unngå nye kriser. Hvorfor er det slik?
12. Er tiden forbi hvor sosialdemokratiet bruker staten aktivt for å opprettholde sysselsetting?
13. Var programmet fra 2001 forskjellig fra programmene i 97 og 05? De fremstår jo som ganske like.
14. Et betimelig spørsmål er om det i perioden 2000-2001 ble ført sosialdemokratisk politikk eller ikke?
15. Synes du norsk politikk har forandret seg når det gjelder ideologisk debatt?
16. Har saker tatt over for de ideologiske brytningene i norsk politikk? Og er det nødvendigvis dumt at ideologi er borte fra norsk offentlighet som debattskapende middel?
17. Hvor viktig er det for et politisk parti hvem som sitter på toppen, i ledelsen, politisk og ideologisk? Er det blitt viktigere de siste 23-30 årene?

Vedlegg 2:

Intervju med Karin Yrvin, 29. april 2014

Meg: Kan du kort forklare hva du legger i begrepet sosialdemokrati?

Karin:

- Da tenker jeg først og fremst på grunnprinsippene, frihet, likhet og solidaritet. Sosialdemokratiets rolle er til enhver tid å tolke disse begrepene i en ny tid, i en ny kontekst. Det som jeg følte skjedde i 2001 og fremover, var at vi klarte å ta tilbake disse grunntankene og tolke politikken til dem. For meg er derfor sosialdemokratiet en ideologisk bevegelse, men det er også pragmatisk, fordi man hele tiden finner løsninger ut fra disse ideologiene, kjennetegnene. Vi spør, hva er det som skal til for at et menneske er fritt, hvordan skal vi frembringe likhet i dette samfunnet, og hva er solidaritet, og ut av det utleder man politiske saker.

Meg: Så de tre prinsippene kan altså tolkes forskjellig på 60-tallet, 80-tallet eller i dag?

Karin:

- Ja, men grunnstammen er den samme! Men de ytre faktorene vil jo forandre seg. Om det så er hvem som faller utenfor, arbeidstakerrettigheter osv, i kontekster. I 2001 skulle vi gå back to basic, tilbake til røttene, hva er ideene og hvordan lage politikk gitt samfunnet vi har nå. Vi hadde mistet omhegnet rundt frihetsbegrepet. På den tiden hadde Høyre vunnet frem med at Ap var et A4-parti, bare et kollektiv, en hindring for individets frihet. Derfor jobbet vi mye med å ta frihetsbegrepet tilbake. Hva legger sosialdemokratene i det?

Meg: Ble dette tatt opp også etter 2001? Man hadde jo en frihetsdebatt også på 80-tallet.

Karin:

- På 80-tallet hadde man en stor frihetsdebatt, offentlig, med Førde, men dette var interne prosesser som gikk mer stille for seg, men var del av en større diskusjon i Ap, men det ble ikke lansert en frihetsdebatt som på 80-tallet. Men at frihetsdebatten, ved å snakke om våre verdier i en ny tid, var viktig er det ingen tvil om. Partiprogrammet 2005, skape og dele, var ledd i dette. Så vil noen si at vi ikke foretok noe politisk ideologisk skifte etter 2001, men vi snakket om det annerledes. I 2001 tapte vi mye fordi vi drev med modernisering, vi skulle modernisere offentlig sektor. Om vi tapte valget pga det? Nei, det var først og fremst lederstriden! Vi hadde 16,8 % på en måling på den tiden! Da har du mista alle. Da sa folk, vi kjenner ikke igjen partiet. Vi ser ikke konturene av hva dere står for. Og det er kanskje sant, men jeg tror ikke vi hadde forlatt prosjektet vårt, men det var i en annen drakt. De har jo litt rett, vi ville jo modernisere forsvaret f.eks fordi det er bra for samfunnet, effektivisere politiet fordi det er bra, men det ble litt mye styring, og lederstriden som førte til at folk ikke hadde tillit til oss på ledernivå.

Meg: Under Stoltenberg 1-regjeringen og tiden rundt, slet man kanskje mer med å forklare hvorfor man gjorde som man gjorde, uten at politikken brøt med sosialdemokratisk politikk?

Karin:

- Det ble ikke tatt opp engang. Jeg tror ikke man slet med å forklare det. Det ble litt mye litt fort. Og man gjorde veldig mye bra. Flere gode reformer i 2001. Men det var ikke noe folk følte de var en del av.

Meg: mange gikk til SV i 2001, som gjorde et godt valg. Kan dette være velgere som innerst inne kunne stemt Ap, men som ikke kjente igjen partiet? I senere valg har velgere gått både til FrP og Høyre..

Karin:

- Vi har ikke mistet mange til FrP. Det er en myte. Men vi har mistet mange av hjemmesitterne. Men vi mistet mange som protesterte ved å ikke stemme. Sofaen ja, og SV. Velgerne sa, sånn her kan dere ikke drive. En undersøkelse viste at en av årsakene til at folk ikke stemte på oss var at vi fremstod som veldig splittet. Det var hovedårsaken.

Meg: mener du da fløysplitting?

Karin:

- Ja, det vil jeg si. Altså lederstrid.

Meg: et aspekt ved lederstriden var at de to det stod mellom var veldig like politisk?

Karin:

- Jens og Thorbjørn var ganske like, men fra forskjellige bakland. Mange av de som støttet Jens hadde nok en litt annen profil enn de som støttet Thorbjørn. Thorbjørn hadde fagbevegelsen i ryggen, og Jens hadde mange flinke politikere, for eksempel leder av kvinnebevegelsen Karita Orheim, EU-dimensjonen, men den hadde Jagland også. Så var det ikke fraksjoner i Arbeiderpartiet, men det

var grupperinger, både i kvinnebevegelsen, AUF, fagbevegelsen, og partiet, så var det veldig viktig hva man mente mellom disse lederne.

Meg: Jeg har ikke klart å finne noen essensielle saker hvor Jens Stoltenberg og Thorbjørn Jagland skiller lag politisk. Forskjellen virker å være i stil? Eller nettverk?

Karin:

- Nei, de stod ikke på hver sin fløy politisk. Det var mer, hvem vil du at skal lede Arbeiderpartiet, og sosialdemokratiet? Og jeg tror mange av de som var skeptiske til Jens så han i 2001, så konturene av det, så likte de Thorbjørn. De som ikke likte Thorbjørn så lederstilen som en utfordring. De var litt ulike. Også var det slik at de såkalte fløyene, enten de ville det eller ikke, ble puttet inn i debatten rundt ledervervet. Ut av dette ble det ingen politisk konflikt, men helt klart en konflikt. Den var ganske massiv, og de som var der i den perioden, de kan fortelle at det var en hard konflikt altså, den rystet oss, det vil jeg si, politisk, men også hvordan partiet klarte å fungere, i forhold til politikkutvikling, møtene, engasjementet og alt det der, lokallagene. Folk fikk jo kjeft på butikken, hva er det dere driver med? Det var uro. Det som var viktig etter valget i 2001 for oss, var: nå må vi sitte stille i båten! Nå må det ta en ende, også må vi begynne derfra.

Meg: var dere redd for at valget i 2001 skulle bli regelen om partiets oppslutning?

Karin:

- Vi hadde lest Venstres historie. Vi visste at det ikke var noen automatikk i at vi skulle komme tilbake igjen og vinne tillit. Folk forbandt oss med staten, ikke som et parti, ikke som et tillitsombud for folket, de forbandt oss med makt. Vi måtte sette i gang mange prosjekter, men det var ikke gitt at vi skulle klare det. Vi tok noen grep som var veldig viktige, vi satte i gang valganalyser og strategier. Vi fikk gode programprosesser, så hadde vi en organisasjonsreform i 2005 som samlet partiet. Vi satte 35 års aldersgrense i AUF, vi fikk 50 %

kjønnskvolter, vi la ned kvinnebevegelsen og fikk kvinnenettverk i stedet, og vi vedtok 1 person 1 stemme i Oslo Arbeiderparti. Dette er en demokratireform som samlet partiet organisatorisk. Den gjorde at dynamikken som gjør at folk kan spille hverandre ut ble borte, og det var på demokratiske prinsipper. Ungdomsorganisasjonen skal være nettopp det, man skal ha halve makten når man er kvinne og demokrati i hele organisasjonen. Man skal ikke stemmerett flere steder. En utrolig viktig reform, som ikke er skrevet om noen andre steder, og den samlet partiet, og dannet grunnlaget for at Jens kunne danne ny regjering uten splittelse. Samtidig bygget Martin Kolberg opp allianser til fagbevegelsen, for relasjonen mellom denne og partiet var ikke så nært som det burde være. Mange trodde nok at Jens stod lenger fra fagbevegelsen enn det han gjorde. Det var et politisk oppgjør i Arbeiderpartiet for å få faglig-politiske samarbeidet til å fungere. Og det er et ideologisk aspekt, at man har det dette samarbeidet i det politiske system.

Meg: etter 2001, samarbeidet med SV og SP, var dette en ny ideologisk retning, eller mer realpolitisk styrt, at man måtte inn i ny regjering med flertall?

Karin:

- En av tilbakemeldingene vi fikk fra velgerne var at vi fremstod som arrogante, som ikke kunne samarbeide. Vi så at vi ikke ville få frem vårt politiske prosjekt uten alliansepartnere. Så ble det en diskusjon om hvordan det skulle være. Og mange vil jo ta eierskap til at det rødgrønne samarbeidet var deres idé. Fasiten er at det ble stadfestet i talen til Jens eller Martin ved landsmøtet mellom 2001 og 2005 en gang. Det var et landsstyremøte hvor jeg tror det var Martin som sa: nå skal vi samarbeide med sentrum og med SV.

Meg: Var samarbeidet noe som dukket opp på impuls i 2005 eller var det en gradvis prosess?

Karin:

- Det skjedde gradvis fra 2001. En tanke som modnet i organisasjonen. Det var fordi tilbakemeldingene fra 2001 var så massive. Undersøkelser osv. Vi har egne undersøkelser, vi leser andres, og vi har ganske god dialog ut. Vi har fylkessekretærer i alle fylker som melder inn stemninger. Det var så massivt på den tiden. Arbeiderpartiet ble sett på som at de stod alene og at vi klarte ikke alene å bære det sosialdemokratiske prosjektet. Videre skjedde det mye geopolitisk. Sånn som NATO. SV hadde ingen grunn lenger for ikke å samarbeide med oss.

Meg: Det var tydeligvis greit å legge lokk på EU-spørsmålet i 2005?

Karin:

- Ja. Vi har en programformulering som passer SV bra, hvor vi sier at det ikke skal være en folkeavstemning før da og da. Senterpartiet var veldig lei av Bondevik 2-regjeringen, spesielt med kuttene i kommuneøkonomien. Det var Senterpartiet som gjorde det modige valget, og gikk til oss. Og Jens gjorde en helt uvurderlig jobb med å samle dem på et personlig plan, altså Kristin og Åslaug. Så det var en erkjennelse av at vi ikke klarer å bære det sosialdemokratiske prosjektet videre alene, vi kan faktisk danne et rødt flertall. De politiske skillelinjene hadde blitt mindre. Vi hadde 4 saker som ble avklart på forhånd. Det var NATO, kommuneøkonomien, EU-formuleringen, handlingsregelen. Så ble det et spørsmål om hvor sterkt man skulle gå ut. Skulle man ha en plattform før eller etter valget? Jeg synes vi ble ideologisk bedre av samarbeidet fordi vi hadde den friske pusten fra Kristin Halvorsen på barnehagepolitikk, alle de verdiene de står for og vi hadde bra Senterpartipolitikk på distriktpolitikken, og vi hadde resten!

Meg: Går man til valg i 2017 på det samme rødgrønne flertallet?

Karin:

- Hva er det Jens har sagt.. vi er et politisk parti, vi samarbeider med det som til enhver tid føles mest riktig. Pragmatisk altså.

Meg: Fra og med Gro på 80-tallet, var det den store moderniseringen av Arbeiderpartiet og at den reformeringen av partiet har fortsatt inn i nyere tid?

Karin:

- Jeg tror du undervurderer Martin Kolberg hvis du sier det. Og hva han har hatt å si for at partiet gikk fra 16,8 % til flertallsregjering.

Meg: så det var altså et brudd i 2001?

Karin:

- Ja, jeg tror det. Partiet er jo det samme. Han var veldig opptatt av at man skal ta vare på det gamle, men skal også modernisere partiet. Det ble satt i gang en rekke prosesser på den tiden. Blant annet hadde vi utfordringen rundt vekst vs. Vern, som går rett igjennom partiet. Det ble satt ned et utvalg som formulerte seg rundt dette. Gasskraftsaken slet oss jo, og derfra fikk vi disse CO2-frie gasskraftverkene. Han tok tak i sak etter sak og ryddet opp. Sånn at vi kunne vinne tillit igjen. Hvordan vi igjen skulle bli ombud for folket. Være rundt i lokallagene og snakket om hvordan partiet skulle være, hvordan vi skulle oppfattes. Vi lagde en stor historie før valget i 2005, som var fortellingen om sosialdemokratiet, akkurat hvem vi er, hva vi vil og hva vi ikke vil. Så fikk vi opp denne skattelette kontra velferdsdimensjonen. I stedet for å løpe etter Høyre og si at vi vil ha skattelettelse, så klarte vi å lage dimensjonen der. Hvis vi ser på Bernt Aardals tall så sier han at plutselig ble skatt og velferd viktig for folk. Jeg tror vi vant den, at det var sosialdemokratiet mot høyrekreftene. Vi vant valget i 2005 på det. Og det var en strategi som partikontoret, med Martin Kolberg i spissen, utarbeidet, som sentralstyret vedtok.

Meg: Fellesskap ble igjen på høyden?

Karin:

- Ja, det der individfokus falt, også ble fellesskapet en verdi.

Meg: fordi man trodde at det var dette som var problemet i 2001?

Karin:

- Ja, jeg tror det var slik. Tilbake til røttene. Hva er frihet, likhet og solidaritet i dagens samfunn? Ser man tilbake snakka man om valgfrihet og hva det egentlig betyr. At det betyr at man skal ha barnehagetilbud, trygge fellesskap gjør at man tør å satse mer, hele den retorikken ble brukt gjennomgående. Jeg tror vi rett og slett vant kampen om hva slags samfunn folk vil ha, nemlig i fellesskaps og sosialdemokratisk retning. I 2001 mente folk at vi ikke var best på det. Det måtte vi bli gode på igjen.

Meg: I 2007-08 oppstod en global finanskriser. Ble det diskutert hvordan man skulle behandle problemet? Her må det nevnes at Norge står i en særstilling hva angår muligheten for bruk av økonomisk stimulering på grunn av penger på bok.

Karin:

- Det var en ganske hard kamp å få folk med på handlingsregelen. Vi hadde egne skoleringer om hvorfor handlingsregelen var viktig. FrP kjørte en retorikk: det er hull i veiene, kan vi ikke bare bruke litt mer penger? Det var det også mange i våre rekker som mente, men etter finanskrisen har det ikke vært noe mer snakk om det. Våren 2008 var det mange som mente vi var løftebruddregjeringen. Vi hadde brukt mye energi på å motvirke taktikken til høyresiden som kalte oss nettopp dette. Det å legge frem politiske regnskaper ut ifra Soria Moria-erklæringen, mye mer enn det som er vanlig. I andre land snakker man mye mer overordnet. Før finanskrisen hadde denne misnøyestrategien satt seg. Så kom finanskrisen. Jeg mener at håndteringen av den skjedde på ryggmargsrefleksen til Jens og Karl Eirik Schjøtt-Pedersen. At de kunne sin Keynes, vi hadde handlingsregelen, vi visste vi skulle spare, også hadde vi penger. Høyre ville gi skattelette, som i Sverige, mens vi ville gi det til offentlige prosjekter, pluss til tiltak som går rett til næringslivet, men ikke skattelette. Vi vant tilbake tillit. Det er jo Keynes-ideologien som ligger bak. Og Høyre kjørte ikke Keynes. Men de har jo skjønnt disse fellesskapsideene og lagt seg veldig nærme oss ideologisk. De tør ikke snakke om tall og skatt, men

snakker heller om velferd og arbeid, fordi de vet at det er dette som skaper resonans i befolkningen. For eksempel når Kristin Clemet skrev kronikker om at den nordiske velferdsmodellen må ligge til grunn for Høyre, den skal bare justeres. Dog kjørte de eget opplegg under finanskrisen, høyreorientert, og da oppstår den ideologiske dimensjonen igjen, så vant vi valget. Så tapte vi i 2013 og det var det mange grunner til. Vi fikk ikke frem budskapet, vi var styringstrøtte, opposisjonen hadde nye ideer, de sa ikke hva det var. De la seg så nærme oss de kunne, bare litt friskere. Og det vant de på. Vi klarte ikke å heve politikken utover det.

Meg: I sosialdemokratiet, når det snakkes om finanskrise, påpeker man at kapitalismen har spilt fallitt, den klarer ikke å regulere seg selv. Var dette tilfelle i Arbeiderpartiet?

Karin:

- To refleksjoner rundt det: Martin Kolberg sier at sosialdemokratiet har tjent kapitalismen vel. At kapitalismen, at folk kan starte bedrifter i Norge, det går så det suser, mange nye arbeidsplasser, men at den må være regulert. Når man ser på finanstallene til Jens observerer man betydningen av regulering av finansmarkedene. Uregulert kapitalisme går over styr. I talene hans påpekes det hva uregulerte finansmarkeder kan medføre, samt at Norge tok grep på slutten av 80-tallet som bankene hadde godt av og at vi nå var villige til å ta nye grep for å regulere markeder som ikke fungerer. Det lå en veldig klar ideologisk kamp og diskusjon i finanskrisen.

Meg: Det var ingen hard retorikk mot kapitalismen som økonomisk system.. det ble mer en kjensgjerning at dersom dereguleringen går for langt kan det bære galt av sted. Hva slags forhold har Arbeiderpartiet til markedsøkonomien?

Karin:

- Blandingsøkonomi! Staten kan gjerne ha fullt eierskap i selskaper, men ikke gå inn på hva bedriften skal produsere.

Meg: Internasjonalt har ikke de sosialdemokratiske partiene klart å forklare finanskrisen og hvorfor sosialdemokratiet er den rette politiske retning for å hankses med problemet og unngå nye kriser. Hvorfor er det slik?

Karin:

- Det de sier selv, er at der de har styrt, har det slått hardt. I Tyskland hadde jo sosialdemokratene ryddet opp før finanskrisen, så fikk de skylden for det, også kunne Angela Merkel bare sveve på dette. Når finanskrisen kom håndterte hun den. Hun kuttet hardt i velferdsbudsjetter, men fikk forståelse blant befolkningen. I England er bildet litt vanskeligere. Mange mente Blair var for konservativ og at bankerne gikk fri fra finanskrisen. At det var vanlige folk som måtte betale, mens kapitalistene gikk fri. De hadde noe av det samme problemet som oss, med at de ble sett på som staten. I tillegg hadde de korrupsjonssaker. De hadde ikke troverdighet. Jens reiste rundt i Europa og oppfordret til at man ikke skulle kutte for hardt. Vi har gått mot strømmen i Norge. Først hadde man den tredje veien, en veldig sterk strømning i de sosialdemokratiske partiene, også i Norge, men så merker jeg i det internasjonale miljøet at de snakker mye om den norske og nordiske velferdsmodellen, staten, sjenerøse ordninger som stimulans til vekst osv. Det er et vanskelig spørsmål. Man har ikke funnet fundamentet. De sosialkonservative har tatt over makten.

Meg: kan det henge sammen med at det har blitt viktigere å holde orden i økonomien enn å få alle i arbeid?

Karin:

- Ikke i Norge tror jeg. Da vi tok over i 2005 var det ganske høy arbeidsledighet. Og i den perioden vi har styrt har det vært veldig lav. I Sverige vant Moderaterna på "utenforskapet", arbeidsledige, syke, som gjør at man faller ut. I Norge har Høyre forsøkt det samme, Røe Isaksen har prøvd å definere et utenforskap. Men i Norge har vi jo nesten ikke arbeidsledighet. Det er litt vanskelig retorikk for dem. Så har vi inkluderende arbeidsliv, men jeg tror ikke Høyre har noe større troverdighet enn oss på å klare det. Så kan man spørre om

Arbeiderpartiet har middelklassen som sin base, mens de fattige blir stående utenfor, som Aksel Braanen Sterri⁴¹ har som sin tese, det tror ikke jeg. Jeg tror det henger sammen. Det er ikke nødvendigvis en motsetning. Får du 1 som står utenfor arbeidslivet inn tjener både den personen, men også samfunnet, så vanvittig mye penger. Det er ikke enten statlig pengebruk og folk i arbeid. Folk i arbeid øker inntektene. Høyresida har prøvd å lage et utenforskap i stedet for et fellesskap.

Meg: Er tiden forbi hvor sosialdemokratiet bruker staten aktivt for å opprettholde sysselsetting?

Karin:

- Regjeringa kutter jo i permitteringsordninger og i alle ting som er broen mellom arbeidslivet for arbeidstakere. I sosialdemokratiet vil man ha den brua. Grunnen til at det kanskje ikke er så høyt på dagsorden kan være at vi har så lav arbeidsledighet. Og det var Jens sin målsetting. Han sa: vi skal ut av finanskrisen med Europas laveste ledighet. Og det klarte vi, og det var en aktiv politikk, den dimensjonen har ikke falt. Hva som er høyest oppe på dagsorden kan være skiftene, men ideologien ligger der i bunn, og brukes hele tiden i en ny tid.

Meg: Så man kan ikke snakke om noe ideologisk skifte? Det er mer analytisk anlagt hva man velger å gjøre?

Karin:

- Analysen ble gjort. Jens vil si at vi endra retorikken. Ikke politikken. Vi begynte å bruke ideologien i politikktutviklingen, så jeg tror ikke det har vært noe ideologisk skifte. Da legger du til grunn at vi har vært Tony Blair-aktig, det har vi ikke vært. Vi fikk en sterkere forankring og gikk tilbake til grunnverdiene mellom 2001-05. gradvis begynte folk å kjenne igjen partiet. I 2001 var folk utrygge på hva vi skulle finne på å gjøre som parti.

⁴¹ I 2014 kom statsviter Aksel Braanen Sterri med boken *Tilbake til politikken*. Sterri skisserer hvorfor han mener Arbeiderpartiet har mistet fotfestet hos deler av befolkningen og hvordan denne kan vinnes tilbake.

Meg: Men det som skjedde under Stoltenberg 1 og delvis Jagland-regjeringen, hvor oppstod den politikken som ble ført?

Karin:

- Det var partiprogrammet i 2001 da.

Meg: Var programmet fra 2001 forskjellig fra programmene i 97 og 05? De fremstår jo som ganske like.

Karin:

- Ja, da var det kanskje mest retorisk. For det var jo reform etter reform også i 2005, men det ble fremstilt på en annen måte. Jeg er av de som mener at det ikke var noe stort ideologisk opprør og oppbrudd i 2001, men en bevisstgjøring av hva det vil si å være en sosialdemokrat, at vi har noen styringsprinsipper i grunn.

Meg: Men modernisering i seg selv klinger jo ikke negativt?

Karin:

- Effektivisering klinger negativt. Modernisering komme an på hva du legger i det. Det er stor forskjell i å skrive at man skal modernisere offentlig sektor kontra å skrive at man skal pusse opp forfalte skoler. Selv om det ligger det samme i det. Eller å si at alle kommuner skal ha en IT-strategi, eller effektivisere offentlig sektor. Man vet ikke helt hva man skal putte inn i det. Jeg oppfattet en ganske stor forskjell i arbeidet rundt partiprogrammene i 2001 og i 2005. Men først og fremst en språklig drakt, for vi var jo sosialdemokrater i 2001 også, men folk kjøpte rett og slett ikke et effektiviseringsprosjekt med en splittet ledelse samtidig. Å vinne tilbake denne tilliten er veldig vanskelig. Da kreves det tydelige meldinger om hva sosialdemokratiet står for, hva det vil, forankret i hele organisasjoner.

Meg: Et betimelig spørsmål er om det i perioden 2000-2001 ble ført sosialdemokratisk politikk eller ikke?

Karin:

- Folk kjente oss i hvert fall ikke igjen. Det er helt åpenbart. Sykelønnsstriden kom midt i valgkampen. Det er en symbolsak for Arbeiderpartiet, uavhengig av hva man mener om den striden. Delprivatiseringen av Statoil var en hard strid i Arbeiderpartiet, selv om folk ikke mener at det var feil, men at bare det å delprivatisere høres ikke veldig sosialdemokratisk ut.

Meg: Men det å delprivatisere statseide selskaper er vel ikke noe brudd med sosialdemokratisk politikk?

Karin:

- Neida. Men det var Jens Stoltenberg som bar det. Og det var en av kilesakene i Arbeiderpartiet på den tida. Den tok mye oppmerksomhet. Jeg husker landsmøtet hvor Oslo Ap var i opposisjon. Og de sakene overskygget full barnehagedekning, gode skole osv. Foretaksmodellen for sykehusene var også veldig omstridt, men der gikk det på folkevalgt innflytelse. Så der har vi hatt runder hele tiden og landet på et sted jeg tror de fleste kan leve med. Så de overskygget.

Meg: Synes du norsk politikk har forandret seg når det gjelder ideologisk debatt?

Karin:

- De store skillelinjene er blitt betydelig mindre. For eksempel at Høyre ikke lenger mener at markedet skal styre det meste. At de legger den nordiske modellen til grunn. Det var hardere brytninger før. Det at Høyre har nærmet seg oss påvirker debattens innhold. Man kan ofte høre folk si at de ikke ser forskjellene på partiene.

Meg: Har saker tatt over for de ideologiske brytningene i norsk politikk? Og er det nødvendigvis dumt at ideologi er borte fra norsk offentlighet som debattskapende middel?

Karin:

- Det vil alltid være saker som skal håndteres. Det kommer man ikke bort fra.

Meg: Kan de overskygge for en ideologisk debatt?

Karin:

- Ja, det kan de! Men jeg vil ikke si at ideologiene er døde, for sosialdemokratiet lever i beste velgående. Det politiske spennet har blitt mye mer innsnevret. Før hadde man kald krig, NATO-problematikken, hvor Norge skulle forklare seg rent ideologisk. Idet den ideologiske dimensjonen har blitt mindre internasjonalt etter den kalde krigen, har Norge også gått i den retning. Det er ikke fordi sosialdemokratiet ikke vil ha ideologisk debatt, for det vil den. Frihetsdebatt, valgfrihet osv. Det er ikke så mange som tjener på en sterk ideologisk konfrontasjon med sosialdemokratiet. Dessverre. Vi skulle gjerne sett et ideologisk Høyre, som var tydeligere. Hvis vi ser på plattformen til den nåværende regjering er det elementer der som folk vil si at egentlig ikke var det vi stemte for. Det gjelder utsalg, altså fellesskapets verdier, landbrukspolitikken og kommunepolitikken.

Meg: Ideologiene er altså ikke døde. Er det da mer ideene som lever? Er ideologiene som systemer umulige i et skiftende politisk landskap?

Karin:

- Jeg tror at alle er tjent med at vi ikke har utopiene lenger. Kommunisme og økonomisk liberalisme. Jeg tror vi kan si at utopiene er døde, pragmatikken lever, men jeg mener det har en ideologisk verdimeessig forankring. Hvis de ikke hadde hatt ideologisk forankring ville vi flytt som små duppeditter på havet. I en sak kunne vi veivet hit og dit. Jeg tror ideologien er en bunnplanke, kompass, et verdimeessig retningsvalg, hvor sakene er utledet av det. Så prøver man å justere det til, hvor langt kan man gå fra ideologien før det smeller. Vi har med oss ideologien, forankringen, uten det så er vi ikke sosialdemokrati. Dermed mener jeg at ideologiene ikke er døde, men at utopiene er døde. Sakene er symboler, eller praktisk gjennomføring av de verdiene vi har.

Meg: Hvor viktig er det for et politisk parti hvem som sitter på toppen, i ledelsen, politisk og ideologisk? Er det blitt viktigere de siste 23-30 årene?

Karin:

- Jeg har bare sett Jagland og Jens. Jeg tror det viktigste er hvordan man tar imot signaler, hvor demokratisk man er i sitt sinnelag, om man er åpen og inkluderende, eller om man har særinteresser som man ivaretar. I statsvitenskap sier de at ledelsen, lederen, ikke er viktig, det er partiet og ideologien som er viktigst. Jeg tror det henger sammen. Det er umulig å lage et bilde av et parti uten lederen og dennes verdier. Jens, alle ser på han som sosialdemokrat nå. Han slet lenge med bildet som en sosialliberaler fra Oslo vest. Og Jonas Gahr Støre er i så måte enda mer aparte.

Meg: Tror du at han vil klare å begeistre vanlige arbeidere, skape tillit til Arbeiderpartiets kjernevelgere?

Karin:

- Ja, det tror jeg. Han er unik! Det er jo litt fælt å si som sosialdemokrat at det finnes enere, men han er jo det. Med det tror jeg det er viktig hvem vi har på topp. De er kulturbærere. Men det holder ikke å ha en god leder og vinne valg, uten partiet og politikken, det har Arbeiderpartiet erfart.

Karin henter en mappe på kontoret sitt. Det er dokumenter jeg ikke får se, men hun skal oppsummere:

Karin:

- En av de tingene som var fremtredende var kontrasten mellom velferd og skatter. At folk var lei av regjeringen (Bondevik 2). Et nytt flertall satt i befolkningen. Et massivt ønske om endring.

Meg: Kan det være at kontrasten i politikken kom synligere til uttrykk via Bondevik 2-regjeringens politikk?

Karin:

- Ja, det tror jeg. Det er litt sånn som i reservasjonssaken, når høyresiden kjører på med ting som ikke er greit for sosialdemokrater så skifter folk over til oss. De hjalp oss mye sånn sett.

Karin viser meg en oversikt over undersøkelser som ble gjort etter valget i 2001, tatt av et representativt utvalg av den norske befolkning. MMI 1000 stykker. Hovedbildet viser at partiet manglet visjoner, var splittet og folk kjente ikke igjen partiet.

Meg: Ble det en erkjennelse at man måtte samle partilederen og statsministerkandidaten på én hånd?

Karin:

Vi lagde en ”sammen”-strategi. Det ble viktig å vise at vi stod sammen. Når det gjelder ansvarsområdene til Thorbjørn og Jens kom det ikke noe spesielt ut av dette.

Vedlegg 3:

Intervju med Martin Kolberg

Meg: Kan du kort forklare hva du legger i begrepet sosialdemokrati?

Martin:

- Det er noen som ikke kaller det for en ideologi, men det er ut ifra hva jeg karakteriseres ut ifra en veldig teoretisk synsvinkel. Altså ikke kaller det for en ideologi. Jeg mener at det er en ideologi i den forstand at det har vist seg som en svært levedyktig, slitesterk og veldig progressiv måte å drive samfunnet på. Fordi det ikke har en selvsagt oppskrift på hvordan samfunnet skal se ut. For enhver ideologi som har det som forutsetning, for at det skal være en ideologi så må du vite hvordan samfunnet skal bli, det respekterer jo ikke menneskene. For menneskene er ikke rasjonelle vesener, heldigvis. Og det betyr at det er stadig utvikling og dynamikk i politikken. Jeg mener at sosialdemokratiet har fremstått som en tydeligere og tydeligere moderne og fremtidsrettet ideologi i de senere år. Fordi de samfunn som styres etter den sosialdemokratiske hovedmodellen er de samfunn som har blitt mest vellykket. For å komme til spørsmålet: det handler om demokrati, da mener jeg ikke bare formelle demokratier, men at samfunnets kulturelle utvikling må være slik at menneskene respekterer hverandre og ser på hverandre som likeverdige. Det er

ikke bare frie og hemmelige valg, men at samfunnets kultur er demokratisk. Det mener jeg at sosialdemokratiet bidrar til. Minst mulig ulikheter, rettsstat og rettssikkerhet, likhet for loven som det heter, og det er rettferdig fordeling av samfunnets ressurser. Det er de økonomiske, men også de kulturelle og sosiale. Kjernen i vår måte og oppnå de målene på er å skape sterke fellesskap. Det handler om sterk stat, at kommunene har tilstrekkelige fullmakter til å styre samfunnet, men at det er politikken som styrer og ikke markedet. Dette er kjernepunktene i den sosialdemokratiske tenkningen og er for Norges vedkommende en stor suksess.

Meg: Reiulf Steen skrev en bok som het *Ideene lever*. Hva er forskjellene på ide og ideologi og hva er mest relevant å snakke om i dag?

Martin:

- Jeg har litt vanskelig for å skille på alt det der. Jeg vet at det finnes en teoretisk lære på hva ideologi er. Det handler om en ferdig teoretisk plan på hvordan samfunnet skal se ut. Kommunismen hadde jo det i seg. På grunn av vanstyre og korrupsjon og dessuten udemokratisk styresett kom man ikke noen steder, det er i hvert fall en ideologi med stor fallitt. Thorbjørn Jagland har jo sagt at ideologiene er døde. Det har han i så måte, som en teoretisk øvelse rett i. Men jeg oppfatter sosialdemokratiet som ide og en ideologi. Forskjellen er egentlig teoretisk. Mye mer enn praksis i hverdagen. Men det viktigste for oss på Stortinget for eksempel er at vi har en retning på hva vi gjør. Hvordan opprettholder vi fellesskap? Hvordan opprettholder vi nasjonal enhet? Hvordan sørger vi for at folk har jobb? Hvordan sørger vi for at det er lik rett til utdanning? Hvordan sørger vi for at det er godt helsestell over hele landet? Vi mener at det bare kan løses gjennom sterk stat og fellesskap. Les: tilstrekkelig skatt. Og det er vår idé. Den har også vist seg som veldig vellykket.

Meg: I 2001, etter valget, fikk dere 24.4 %. Hva gikk for seg innad i partiet etter valget? Du ble jo partisektretær i den perioden...

Martin:

- Valgresultatet i 2001 var en katastrofe, men også en skandale. Fordi vi hadde gått oss bort i perioden. Det begynte egentlig med det helt spesielle 36,9, som fortalte velgerne at får vi ikke det vi ønsker så får dere en annen regjering. Det er en holdning du ikke kan ha til velgerne. I sin forvirring i perioden etter 97 etablerte det seg en skole i partiet som gikk ut på at vi måtte tilbake til regjeringsmakten fortrest mulig for å gjenoppbygge partiet. Det mener jeg er en feilslutning. Det å tro at du må være i regjering for å bygge parti. Det mener jeg er en feilslutning. Men det var altså motoren og driveren bak at man tok regjeringsmakten i 2000. Uten å ha en tilstrekkelig plan på hva den regjeringsmakten skulle brukes til. Og det førte til en såkalt vridning av samfunnsutviklingen som ikke hadde tilslutning, fremfor alt ikke i fagbevegelsen. Det var masse prosjekter og vridning som gikk i det såkalte sentrumsområdet. Jeg var skeptisk til det hele tiden. Da fikk vi som fortjent i 2001. Det var en sunn reaksjon, ikke minst fra de fagorganiserte, som gikk ut på at her får vi stemme på noen andre. Så kom 2001, og du spør her vi nå sitter, men hvis noen spør meg om 10 år om hva som er det viktigste du har bidratt til, så vil jeg svare det samme som jeg sier til deg, som var å dra Arbeiderpartiet tilbake på det helt tradisjonelle, riktige, sosialdemokratiske linjen og la grunnlaget for det rødgrønne samarbeidet. Det er nemlig to sider av samme sak. Forklaringen er at da måtte Arbeiderpartiet for første gang i hele dets storhetstid bestemme seg for at vi bør ikke styre alene, og at vår oppgave er å samle sentrum-venstre kreftene mot høyrekreftene for å styre samfunnet. Og da var det bare to partier å gå til. Det var å samle Arbeiderpartiets velgermiljø, som er det definitivt største, med SVs og Senterpartiets, som på hver sin måte utgjorde sentrum-venstre. Og når fagbevegelsen genuint støttet opp om det, så ble det en veldig kraft, men forutsetningen for at dette skulle bli en realitet var at partiet plasserte seg tydelig på sentrum-venstre og ikke sentrum-sentrum, som vi gjorde frem til 2001. Jeg er skråsikker på at bakgrunnen for at Arbeiderpartiet i den perioden 2003-4 og frem til 2013 ble en storhetstid for oss var at vi gjorde disse ideologiske skiftene, som viser og la til side det at vi måtte regjere alene. Det var jo en form for arroganse. Nå gikk vi sammen med andre, fikk

fagbevegelsen i ryggen, og det klarte vi bare fordi vi gjorde et ideologisk valg som lå på sentrum-venstre og ikke sentrum-sentrum. Jeg er overbevist om, og den europeiske utviklingen viser veldig tydelig, at de som ikke gjør det går seg helt vill. Se på Danmark.

Meg: Hva er essensen i forskjellen mellom sentrum-venstre og sentrum-sentrum?

Martin:

- Først og fremst har det med forståelsen av privat og offentlig sektor. Man må komme beinhardt på at utdanning, helse og omsorg skal være på offentlig hånd. De skal være fellesskapsstyrt og like for alle. Man må stå beinhardt på det!

Meg: Og det gjorde man ikke i perioden frem til 2001?

Martin:

- Nei, man gjorde ikke det. Det var mange ting som var ute og gikk med reformer og den type ting. Og man diskuterte faktisk også det fagpolitiske samarbeidet. Jeg er glad for at Jonas Gahr Støre nå når vi i dag har presentert han som ny leder, at han så tidlig sa at han ville bygge opp og forsterke samarbeidet med fagbevegelsen. Fagbevegelsen representerer en tillitskraft for sosialdemokratiet som er helt uunnværlig. Arbeiderbevegelsen består av to bein, det faglige og det politiske. Også er det noen som sier: ”det der er gammeldags”. Høyrefolka sier det. Nei. For neste generasjons arbeidssituasjon utvikler seg uten en sterk fagbevegelse kommer arbeidstakerne i neste generasjon til å komme i store vanskeligheter uten en sterk fagbevegelse.

Meg: Noen ganger får jeg følelsen av at fagbevegelsen ligger et hakk til venstre for Arbeiderpartiet?

Martin:

- Svaret er ja og nei. Det er veldig sammensatt. Norsk LO, som er den dominerende delen av norsk fagbevegelse, er både til venstre og til høyre. I miljøpolitikken ligger den klart til høyre for oss. I en rekke andre spørsmål kan de ligge klart til venstre. Samtidig er de som artikulerer fagbevegelsens

standpunkter til venstre. Men i medlemsmassen så finner du mange nyanserte standpunkter.

Meg: Tilbake til 2001. Du mener at det var et klart brudd med den retningen man hadde hatt inntil valget i 2001?

Martin:

- Jeg mener absolutt det, og retningen før valget i 2001 bidro til det nederlaget. Velgerne kjente ikke igjen partiet, og de er ikke dumme. De har veldig gode intuisjoner på hva som skjer og de var krystallklare på at dette var ikke godt nok. Jeg vil kalle det et ideologisk intermesso, som ikke må gjenta seg.

Meg: Men hvor tror du det kom fra?

Martin:

- Det var besmittet av "New Labour". Som var en såkalt suksess, som ikke var en suksess. For oss sosialdemokrater er det veldig viktig å skille mellom det å vinne valg rent konkret, men ikke vinne samfunnsmakten. Hvis man ikke bruker samfunnsmakten riktig så vil velgerne etter hvert reagere. Det har også Labour (det sosialdemokratiske partiet i England) fått smake. De flyttet ikke veldig mye av det Margareth Thatcher og John Major hadde stått for. Man kan da spørre: hva er vitsen? Man bør ikke ha makt for maktens skyld. Det er tydelig skille på politisk styre og politisk administrasjon. Politisk administrasjon og byråkratiske institusjoner bør ikke imponere noen. Det er når du bruker den politiske makten til å forandre samfunnet til det bedre for folk at sosialdemokratiet fortjener tilslutning og tillitt.

Meg: Retningsendringen etter 2001, var det full tilslutning i hele partiet for den?

Martin:

- Det ble det fordi man fikk en oppvåkning av 24,4 %. Det skal tjene partiet til ære at man håndterte den situasjonen på en god måte.

Meg: Ja, for det var jo ikke gitt at man skulle tilbake til midt på 30-tallet i oppslutning?

Martin:

- Ingenting er gitt i politikken. Aldri. Jeg husker meningsmålinger fra Aftenposten på 14 og NRK på 19 %. Da hadde vi det vanskelig. Men jeg var, tross alt, relativt rolig. Jeg hadde tro på at dynamikken i partiet var så sterk at det var mulig å drive igjennom en ny linje.

Meg: Var det rødgrønne samarbeidet noe som skjedde hurtig etter valget i 2001, eller skjedde det mer gradvis?

Martin:

- Det skjedde gradvis. Jeg var veldig påpasselig med å forankre dette i partiet, for å få gjennomslag. Den gangen var det noen som spurte: ”Hvordan skal det gå med partiet nå?” Man forlater en identitet. Det tenkte jeg mye på. Svaret mitt ble at vi må være lojale mot vår oppgave og ikke mot strukturen. Hvis vi skal greie å videreføre vår oppgave i den tiden og tiden som kommer, så må vi plassere oss på sentrum-venstre og vi må være villige til å regjere sammen med andra, for å få brede koalisjoner og fagbevegelsen helt på plass. Det lyktes, og det er jeg utrolig glad for.

Meg: Var det på 80-tallet den store moderniseringen i partiet skjedde?

Martin:

- For det første vil jeg si at det er åpenbart at valget av Gro Harlem Brundtland i 1981, med hennes bakgrunn, form og tilnærming, som er uhyre rasjonell, representerte et skille. Fordi det det er skrevet for lite om, er at det Gro gjorde var at hun brøt ned strukturer i partiet som ikke var demokratiske. Denne ”noen har snakket sammen”-kulturen, den brøt hun ned, sammen med Ivar Leveraas, partisekretær i lengre tid. Gro demokratiserte dermed partiet. Det var en viktig forutsetning for tillitt og politisk kraft. Den politiske situasjonen på 80-tallet var lammende fordi det ikke var noe alternativ, her i huset, Stortinget. Ap hadde ikke flertall, men det var ikke noe alternativ. Det var fordi Gro-regimene ikke utfordret opposisjonen på noen avgjørende måte. I tillegg kommer det at høyresiden ikke i utpreget grad stod for noen ideologisk iver etter privatisering.

Også høyresiden lå nede ideologisk, på sett og vis. Det ble en periode med pauser i samfunnets ideologiske utvikling. Det ble mye administrasjon til gode for landet, men ikke flytning av merkesteinene på noen avgjørende måte. Det var jo en overtyre for hva som kom senere på 90-tallet.

Meg: Teorien om Arbeiderpartiets høyredreining på 80-tallet stemmer dermed ikke?

Martin:

- Jeg mener at det er å overdrive veldig. Det er for å få bildet sitt til å stemme. Da går deres ligning opp. I realiteten var det en videreføring av Odvar Nordli-sporet, med modernisering, og med mye mennesker og det gir sitt. Det var en periode preget av veldig mye administrasjon og styring, det kan jo for noen se ut som en høyredreining, men jeg vil ikke si at det var noen bevisst høyredreining.

Meg: I 2008 slår finanskrisen inn for fullt. Ble finanskrisen brukt som et eksempel på at "vi" hadde rett, at sosialdemokratier igjen fikk økt tro på egen politikk?

Martin:

- Ja, rent teoretisk. Men først og fremst praktisk ved at man grep inn her i Norge ovenfor finanskrisens påvirkning for å beskytte befolkningen. Det viser frem Arbeiderpartiet og Stoltenberg på sitt beste. Vi pøste inn noe sånt som 700 milliarder. Både for å få bankene til å gå rundt, men også for å opprettholde sysselsettingen, og det lyktes. Målet var å komme ut av krisen med Europas laveste ledighet, og det klarte vi. I så måte gikk vi tilbake, det hadde ligget der hele tiden, ved å bruke de økonomiske virkemidlene vi følte var riktige. Det kan være Keynes eller hva det måtte være.

Meg: I håndteringen av en slik situasjon ligger det vel en ideologisk dimensjon? Høyresiden ville heller ha massive skattelettelser..

Martin:

- Ja, nettopp. Der viser forskjellene seg ganske tydelig. Hadde vi fulgt deres råd ville vi hatt høyere arbeidsledighet og større ulikheter, det har vi sett i andre land. Det som aldri kom, som vi diskuterte, var finanskrisen begynnelsen på slutten for kapitalismen? Og egentlig burde det vært slik at venstresiden i hele Europa burde fått massiv oppslutning.

Meg: Hvorfor skjedde ikke det?

Martin:

- Det er et stort spørsmål. For Norges del, men også andre, er det et problem at materiell velstand dekker over klassemotsetningene i samfunnet. Store deler av befolkningen oppfatter ikke klassemotsetningen. Det har vi også her i Norge. Den grunnleggende motsetning mellom arbeid og kapital er der fortsatt i dag. Filleproletariatet, for eksempel de som jobber i Ryanair, de ser ikke ut som filleproletariatet fordi de er så stæsja, men egentlig er de under et forferdelig press. Allikevel oppfattes ikke klassemotsetningen.

Meg: Er det tilfelle fordi ingen politisk retning snakker om det?

Martin:

- Politikken kan godt ta sin del av skylden. Det er vanskelig å få gjennomslag for det. Jeg spår dessverre at de generasjonene som allerede er inne i arbeidsmarkedet og kommende kommer til å få det mye vanskeligere enn de som har vært. Arbeidsmarkedet forandrer seg. Du har internasjonaliseringen, og det å opprettholde arbeidslovgivningen og sørge for at fagbevegelse har nok juridisk autoritet kommer til å bli et kjempearbeid mot høyrekreftene. Det går helt avgjørende skille, nå som bestandig mellom venstre- og høyresiden. Når x % av fagbevegelsens medlemmer stemmer Fremskrittspartiet er det fordi den materielle velstanden dekker over for motsetningene. Man ser ikke i hvilken posisjon man i virkeligheten er i. Det er jo en stor seier for oss at det er blitt slik, at folk har det bra. Det er fordi vi har fordelt ressursene på en rettferdig måte, men det fører også til en politisk blindhet som er en utfordring for venstresiden.

Meg: Er det politiske Norge blitt mer snevert, rent ideologisk, brytningsmessig?

Martin:

- Jeg mener ikke det jeg. Jeg mener at motsetningene er der. Vi ser det i dette hus, Stortinget, sterke meningsforskjeller om enkeltsaker og samfunnsretning. Det er mellom arbeid og kapital. Mellom de som må selge arbeidskraften sin, ha inntekt og delta i fellesskap.

Meg: Men hvorfor tror du teorien om mindre brytning og snevrere politisk utfoldelse oppstår?

Martin:

- Den materielle levestandarden dekker over motsetningene, også i politisk praksis. I så måte er det et hav av avstand mellom Reiulf Steen og Jens Stoltenberg. I retorikk og politisk praksis, men vi må hele tiden være dynamiske i sosialdemokratiet og videreutvikle vår tenkning, ikke være dogmatiske, for det er farlig. Hvis du ikke er i forandring så stivner man helt. Samfunnet her ute er ikke rasjonelt, det ønsker stadig nye forandringer. Veien blir til mens man går. Politikken er blitt mye mer spesialisert og politikerne har tillatt at det er blitt byråkratisert. Det er veldig utfordrende. Utrolig byråkratisk i stedet for folkelig og direkte. Det er en enorm forandring. Politikken var mer direkte før. Hvor har det vært mest sentralisering? Jo, på kommunenivå. Kommunepolitikerne har delegert bort for mye makt. Politikere skal også være ombud, men det er nesten helt borte, fordi vi ikke kan ta i enkeltsaker. Mediene har også forandret seg. Jeg bruker 40 % av hver arbeidsdag på mediene. Og de skal ha svar på sekundet. Nettet forlanger svar. Dybden forsvinner, fordi det er om å gjøre å være først for mediene. Det er ikke vesentlig å gå i dybden, de skal bar ha overskriften ut på nettet. Det er en forflatning av den politiske samtalen som jeg er bekymret for.

Meg: Har politisk toppledelse blitt viktigere i dag enn det var før?

Martin:

- Viktig, men ikke viktigere. Einar Gerhardsen betød veldig mye som person. For Arbeiderpartiets del vil jeg nesten si at toppledelsen var viktigere før. I den forstand at de hadde mye mer direkte makt. Nåværende ledelser i Ap har mye smalere stier å bevege seg på.

Meg: Hvor oppstår politikken i Arbeiderpartiet?

Martin:

- Den oppstår i partiets organisasjoner, og den blir forvaltet veldig klokt av partiets ledelse. Ledelsen legger seg ikke ut med sin egen organisasjon i dag. Det gjorde man før. Partiet må være demokratisk for at vi skal kunne styre samfunnet demokratisk. Det må sitte i kroppen.

Meg: Har politiske saker tatt over for ideologisk debatt i Norge i dag?

Martin:

- Det er fristende å si ja, men jeg er ikke helt sikker. Generasjonen under Gerhardsen hadde sosiallæring på kroppen, at de kunne bli fratatt ting. Og det er en viktig ideologisk lærdom få har i dag. Dagens generasjon er ikke rustet til å møte dette. Og det er ikke gitt at denne reaksjonen går til venstre.